UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01176487 5

IGNÁT HERRMANN

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK.

DÍL DRUHÝ.

4112

Sebrané spisy Ignáta Herrmanna.

I. **BLEDNOUCÍ OBRÁZKY.** Vzpomínky nejstarší a drobné episody z maloměstské kroniky. Vydání čtvrté. 325 stran. Kč 35·—

II. **OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA.** Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Vydání čtrnácté 1927, 424 stran. „ 35·—

III. **TCHÁN KONDELÍK A ZEŤ VEJVARA.** (Pokračování Otce Kondelíka.) Vydání desáté. 464 stran. „ 40·—

IV. **Z CHUDÉHO KALAMÁŘE.** Drobné náčrty. Vydání páté. **PRAŽSKÉ FIGURKY.** Rázové obrázky ze života. Vydání páté. **PAN MELICHAR.** Obrázek z »tiché« pražské domácnosti. Vydání páté. 453 stran. „ 30·—

V. **Z PRAŽSKÝCH ZÁKOUTÍ.** Humorist. a rázovité obrázky ze života. Vydání čtvrté. 224 stran. „ 15·—

VI. **STAŘÍ MLÁDENCI.** Humorné obrázky ze života »přespočetných«. Třetí vydání. 225 stran. „ 16·—

VII.—VIII. **U SNĚDENÉHO KRÁMU.** Líčení z pražského života. Část I. a II., část III. a IV. Vyd. sedmé. I. Kč 25·—, II. „ 30·—

IX. **BODŘÍ PRAŽANÉ.** Postavičky z pražských zdí a ulic. Vydání čtvrté. 300 stran. „ 28·50

X. **RODINY A RODINKY.** Drobné výjevy z pražského života. Vydání druhé. 264 stran. „ 18·—

XI. **DVĚ PRAŽSKÉ IDYLLY.** Vydání čtvrté. 224 stran. „ 21·—

XII. **DOMÁCÍ ŠTĚSTÍ.** Dva stínové obrazy z manželského života. Vydání třetí. 220 stran. „ 20·—

XIII. **ŽENITBA PÁNĚ KARAFIÁTOVA** a jiné povídky staroměstenecké. Vydání druhé. 272 stran. „ 20·—

XIV. **PÁTÉ PŘES DEVÁTÉ.** Třicet nedělních povídek. Vydání čtvrté. 305 stran. „ 25·50

XV. **ZTŘEŠTĚNÉ HISTORKY.** (Chráněnka. — Pouhé smyšlenky. — Strašidelné. — „Amerikánské“.) Třetí, prohlédnuté a pozměněné vydání. 344 stran. „ 28·50

XVI. **KANCELÁŘSKÝ PRACH. — SMÍŠENÉ ZBOŽÍ.** Drobné črty z ovzduší kancelářského a kupeckého. Vydání druhé. 340 str. „ 20·—

XVII. **FOXL-VOŘÍŠEK A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** Vydání třetí. 180 stran. „ 16·—

XVIII. **BURLESKY.** Vydání druhé. 228 stran. „ 19·50

XIX. **Z PAMĚTÍ STARÉHO MRZOUTA A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** (Povídky o paní Angelině Knedlhansové, bývalé kvartýrské. — Mládenci a ženichové.) Vydání druhé. 294 stran. „ 14·—

XX. **O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.** Díl I. O literátech, umělcích a hercích. — Dvě vzpomínky zcela intimní. Vydání druhé. 256 stran. „ 24·—

XXI. **PŘÍBĚH DUŠIČKOVÝ.** Rodinná historka z let sedmdesátých. Vydání druhé. 224 stran. „ 21·50

XXII. **Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY, písaře při výpomocném úřadě.** Díl prvý. 263 stran. Čtvrté vydání. „ 21·—

XXIII. **Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY.** Díl druhý. 288 stran. Čtvrté vydání. „ 23·—

XXIV.—XXV. **VDAVKY NANYNKY KULICHOVY A CO SE KOLEM NICH SBĚHLO.** Páté vydání. Kč 56·—

XXVI. **EVIČKA A JINÉ VÝJEVY RODINNÉ.** Vyd. druhé. „ 18·—

XXVII.—XXVIII. **DROBNÍ LIDÉ.** I. a II. díl. Vydání čtvrté. Cena obou dílů. „ 56·—

XXIX. **PŘED PADESÁTI LETY.** I. díl. „ 20·—

XXX. **PŘED PADESÁTI LETY.** II. díl. „ 24·—

XXXI. **MUŽ BEZ TŘINÁCTKY a jiné povídky nedělní.** „ 18·—

XXXII. **PŘED PADESÁTI LETY.** III. díl. „ 24·—

XXXIII. **O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.** Kniha drobných vzpomínek. II. díl.

Samostatně vydáno:

KDYŽ SI NÁŠ DĚDEČEK BABIČKU BRAL. „ 4·50

JÍRA ZBOJNÍK, knížka pro velké i malé. Brož. Kč 12 —, v pergamenové vazbě „ 48·—

LIDIČKY A ZVÍŘÁTKA. Ilustroval Prokop Laichter. Nákladem F. Topiče 1926. „ 32·—

MANŽELOVA PŘÍTELKYNĚ. Žert z mladé domácnosti o jednom jednání. (Divadelní bibliotéky Pospíšilovy svazek 183., obsahuje též aktovku Karla Šípka: Starší závazky.)

TOBIÁŠKŮV ŠTĚDRÝ DEN A NĚKOLIK ŽERTOVNÝCH POVÍDEK O ZVÍŘÁTKÁCH. U F. Topiče v Praze. (Osení, knihy mladých čtenářů, svazek 19.) Třetí vydání 1915. „ 6·50

PŘÍBĚH JEDNOHO DNE. Všední pražská historka z doby nedávné. Třetí vydání.

VÁNOČNÍ KOLEDY. Drobné historky vánoční a sylvestrovské. Druhé vydání.

Z POVÍDEK NEDĚLNÍHO KRONIKÁŘE. Deset kratších i delších historek. 230 stran.

ARTUR A LEONTYNA. Pražský příběh z doby nedávné. 264 stran.

FELÍČKŮV ROMÁN. Dva díly. Celkem 462 stran.

K-KE-KU. Podivný přelud zrakový i sluchový a trochu mluvnice pro všeobecnou potřebu.

Překlady do polštiny:

OJCIEC KONDELIK I NARZECZONY WEJWARA. Za pozwoleniem autora z czeskiego przełożył Paweł Laskowski. (Biblioteka dzieł wyborowych. No. 257—259.) Ve Varšavě 1903. Druhé vydání 1924.

TEŚĆ KONDELIK I ZIEĆ WEJWARA. Z czeskiego przetłomaczyła Kazimiera Uhlenfeld. (Biblioteka dzieł wyborowych 736—738.) Ve Varšavě 1912.

ZJEDZONY SKLEP. (U snědeného krámu.) Do polštiny přeložil Adam Lach. »Dzennik dla wszystkich« ve Varšavě 1905.

Překlady do charvatštiny:

DOMAĆA SREĆA. (Domácí štěstí.) Dvie slike iz brašnoga života. Přeložil Makso Kuntarić. »Národne novine« v Záhřebě, září-listopad 1905.

OSVETA ZALJUBLJENOGA I DRUGE HUMORESKE. V Záhřebě 1917.

Do holandštiny:

VADER KONDELIK EN BRUIDEGOM WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager gezin. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. Amsterdam, H. J. W. Becht 1909.

SCHOONVADER KONDELIK EN SCHOONZOON WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager familie. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave, Amsterdam, H. J. W. Becht 1911.

MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Geautoriseerde vertalin van Jo Arenberg. V amsterodamském denníku Het Volk v listopadu 1912.

KINDERLOOS. (Bezdětná.) **MIJNHEER MELCHIOR.** (Pan Melichar.) Naar het Boheemsch van Ignát Herrmann (Schrijver van Vader Kondelik en bruidegom Wejwara, enz.) door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. 185 stran. Amsterdam. H. J. W. Becht, v listopadu 1914.

DE IDYLLE VAN MIJNHEER POTÁPKA. V denníku Het Volk. Amsterodam 1923.

Do slovinštiny:

OČE KONDELIK IN ŽENIN VEJVARA. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil Stanko Svetina. »Narodní Dnevnik« v Celju (Štyrsko), 1910.

TAST KONDELIK IN ZET VEJVARA. (Tchán Kondelik a zeť Vejvara.) Poslovenil Stanko Svetina. »Narodní dnevnik« v Celju (Štyrsko), v podzimu 1910.

IVANČKOV SVETI VEČER IN NEKOLIKO VESELIH PO VESTIC O ŽIVALCAH. (Tobiáškův štědrý den atd.) Prevel iz češčine dr. Fran Bradač. Lublaň 1923.

KAKO SE JE KULICHOVA NANINKA MOŽILA IN KAJ SE JE OKOLI NJE SPLETLO. (Vdavky Nanynky Kulichovy.) Poslovenil Dr. Bradač. Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Lublani. (V tisku.)

Do franštiny:

MONSIEUR KONDELIK ET SON FUTUR GENDRE. (Otec Kondelika ženich Vejvara.) Přeložil J. L. Chollet. »Gazette de Prague« 1923.

Do angličtiny:

CHILDLESS. (Bezdětná.) Ve sbírce The world's classics (Selected Czech tales, Oxford university press). Přeložila Marie Buschova, 1925.

Do němčiny:

HERR MELCHIOR. (Pan Melichar.) **DER FRATER AUS PODSKAL.** (Fráter z Podskalí.) **DER TONI LIEFERT.** (Tonda odvádí.) Deutsch von Johann Michael. »Prager Zeitung« 1896—7.

VATER KONDELIK UND BRÄUTIGAM WEJWARA. Kleine Episoden aus dem geordneten Haushalte einer Prager Bürgerfamilie. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin, Dr. Franz Ledermann, 1907. Dva svazky.

SCHWIEGERVATER KONDELIK UND SCHWIEGERSOHN WEJWARA. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin. A. W. Hayn's Erben, 1911.

AUSGEWÄHLTE GESCHICHTEN von Ignát Herrmann. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Annie Aufedníček. (Slavische Romanbibliothek, Band X.) Prag, Verlag von J. Otto, 1908.

ZWEI PRAGER IDYLLEN. (Dvě pražské idylly.) Přeložila Klára Hübschová. »Union« v Praze, únor-květen 1910.

HÄUSLICHES GLÜCK. (Domácí štěstí.) Autorisovaný překlad Em. Schicka. »Union« v Praze, 1911. Též samostatně nákladem Ed. Beauforta.

FOXL-SPITZ und andere kurzweilige Geschichten. (Foxl-Vořišek.) Autorisovaný překlad Viktora Nesslera. »Union« v Praze, prosinec 1913 — březen 1914.

SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

DÍL XXXIII.

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

II.

PRVÉ KNIŽNÍ VYDÁNÍ

LIBRARY
SEP 8 1912
UNIVERSITY OF TORONTO
PG
5038
H45
1905
dil 33

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

IGNÁT HERRMANN:

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK.

II.

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK

II.

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK

II.

POZDRAVME SE,

ŘEKNĚME SI SLŮVKO...

Snad se nejednomu z vás čtenářů děje podobně jako mnohému z nás, kterým již nadešel podzim života. Spěcháte za povoláním rušnými ulicemi, míjíte tisíce lidí lhostejných, naprosto vám neznámých. Mezi nimi je třeba na sta postav, které potkáváte léta, denně na témž místě, na téže křižovatce; ale ani z těch nikoho neznáte. Časem však se vám kmitne tvář, která vás téměř k sobě přitahuje. Tak je vám povědoma. Ne vždy, jenom někdy se rozpomenete, kde jste se s ní setkali. Ale nespočítáte a neuhodnete, kolik je tomu let, a třeba kolik desítek let. Někdy dávno. Tehda to byla tvář ještě mladá nebo mužně zralá, postava plná života. Potom jste ho neviděli třicet, čtyřicet let. Uběhl bezmála lidský věk. Nemáte potuchy, jak tento váš známý neznámý trávil život, jakými cestami jej osud vláčel, v čem ubil všechnu životní sílu, co vše z něho vystřebalo tělesné šťávy.

Pojednou se vám vynoří na kterési křižovatce. Tvář zpopelavěla, vlasy zbělely, zraky

pozbyly lesku, hlava se nachýlila. Bezděky vám připadne lidové rčení: „Taky již roste do země!“

Váš neznámý známý posmekne, usměje se mdle, a zdá se vám, že by se rád na slovo zastavil. Spěcháte však někam. Nebo aspoň myslíte, že by se zbořil svět, kdybyste přišli o pět minut později. Anebo nemyslíte na nic takového, a to snad nejčastěji. Opětujete pozdrav, kvapíte dále — a již vám staroch zmizel v tlumu chodců. Snad ještě tušíte, že se poohlédl, jako by vás přece chtěl zastaviti.

Dav lidí pohltí vás. Za chvíli vzdálili jste se starocha, jako by mezi vás položil oceán. Po čase ani nevzpomenete, že jste ho od onoho dne již nepotkali, nespatřili. A již nikdy ho nepotkáte. Tehda jste jej viděli naposled.

Tak asi dělo se mi se starým, sivým pánem, jehož zjev náležel jinému, minulému věku. Uplynul vždy rok a třeba let několik, než jsem jej zas potkal. Jiné byly hodiny jeho procházek Prahou, jiné moje. Krom toho snad bydlil na opačném konci Prahy, kdesi na vzdáleném předměstí. Neznal jsem ho, či lépe nepoznával jsem ho, a přece jako bych jej měl znáti. Bylo v jeho tváři cosi, co o mne zavadilo jistou povědomostí, z jeho pohledu vyzařovala jistá důvěrnost. Nepozdravil, slova nepronesl, ale tím výmluvnější byly jeho zraky. Vždy na mně utkvěly jak otázkou. A tušil jsem, ba věděl jsem určitě, že pokaždé, když jsem ho rychlým pochodem minul, starý pán se zastavil, otočil a díval se za mnou.

Sbíral jsem všechnu svou paměť, zdali přece snad — odkud — ale bylo v ní jak po vyhoření. Nevzpomněl jsem a neuhodl.

Až pak jednoho dne, a tu jsem opravdu šel jen procházkou, bez určitého cíle, vynořil se mi opět na obzoru. Zočil mě, a již mě podržel na mušce. Nebylo to nepříjemné, ale uvádělo mě to v rozpaky. Starý pán snad se mýlí.

Došel mne, zastavil se, posmekl a vlídně pronesl:

„Přece jen se nemýlím. Vy jste —“

A oslovil mne jménem.

„Promiňte mi, pane,“ omlouvám se, „nevzpomínám si...“

„Arciť, arciť,“ usmíval se. „Vždyť je tomu náramně dávno. A tehdáž jste byl malý chlapec. Vlastně jsme tak trochu krajany. Adjunktoval jsem ve vašem domově, potom jsem se tam vrátil jako soudní rada. Teď jsem vrchním radou na pensi, dávno již. Ale bylo lépe, dokud jsem byl adjunktem. Byli jsme mladí.“

Usmál se, ale pod tím úsměvem přeletěl stín smutku, stesk skončeného života a životního poslání, stesk člověka, který si je vědom, že dožívá a dohořívá.

„Na jméno Korál se nepamatujete?“ pokračoval starý pán. „Ale kde byste se pamatoval. Vždyť kolik je tomu let, co jste z domova odešel? Počítám, že něco ke čtyřiceti.“

„Ba více, pane vrchní rado.“

„Tak vidíte! Utíká to nesmírně. Chodíval jsem s vaším otcem na ryby, lépe řkouc přihlížel jsem, jak je chytával. Byl jsem proti němu náramný mladík. Tam za Moravskou branou, v pevnostních hradbách, daleko za plovárnou. Vzpomínáte přece na pana Rödla, na ředitele Ulricha — a pana komisaře Dušánka jsem znal, pro pánaboha, vašeho strýčka. Mohl bych vám jich vyjmenovati...“

Byl mi sice starý pán neznám, aspoň zapomenut, jestli jsem jej někdy viděl. Ale stačilo několik jeho slov a několik jmen, a tu se mi zdálo, že ho znám dávno, dávno, jako bychom se teprv před několika dny byli rozešli. Hle, jaké to stopy zůstanou v paměti lidské! Odešel jsem z domova, dovršiv nedávno předtím čtrnáctý rok, a jestli jsem jej tehda někdy viděl, sotva se mladý muž dával se mnou chlapcem do řeči. A přes to, když jsem jej po dlouhých desítiletích potkával v Praze neznámého, tvář jeho ke mně hovořila, že bych jej měl znáti. Pro jisté zjevy, pro jisté události jest paměť lidská utkána jak z houžví, a jindy zas jen jako z vláken pavučích. Strhá se ta pavučina, a přece, přece aspoň jediné vlákno v mozku uvázne. Podržel jsem takové vlákno, v tu chvíli jsem si to uvědomil.

A starý pán hovořil dál a dále a vypřádal ze své paměti pásmo nekonečných vzpomínek. Znal otce mého i děda, všechny strýce, znal staré, dávno zapadlé postavy, z nichž ani hroby již nechovají zbytku popela. A každé další jméno,

každá vzpomínka jeho byla mi jako pozdrav z mládí, z dětství, ze starého, milého a tehda malého, hradbami sevřeného Hradce. A tu jsem litoval, že jsem dávno již neodpověděl na zkoumavé, tázavé pohledy starochovy stejně, hned napoprvé; že jsem tolik setkání s ním promeškal.

„Vidíte, příteli — nebo my jsme skoro krajané a tedy přátelé —“ pokračoval pan Korál, „kdykoli vás potkám, a je to zřídka kdy, vždy si myslím, že vás popadnu, zastavím, pohovořím s vámi. Nebo to vám chci říci: staří známí, a třeba si neměli co pověděti, vždy se mají zastaviti. Nebo možná, že je to naposledy. Na starém člověku jako by poznenáhlu vyrůstal mech. Víte-li, že jsem přeskočil již sedmdesátku? Ba, že je mi pětasedmdesát? A člověk nikdy neví, kolikrát ještě někoho potká. Všichni stárneme, jeden za druhým odcházíme. A mohl bych vám ledacos vyprávět, co by vás asi zajímalo. Však až se setkáme budoucně...“

Půl hodiny jsme tak prochodili, prohovořili, a já jen jsem litoval, o kolik takových půlhodin jsem přišel.

A když se loučil, povídá:

„Teď již se nehněváte, že jsem se přihlásil, co? Víte, mám svou zkušenost. Mnoho starých známých jsem za léta potkal, jen tak jsme se minuli, a já měl vždy naspěch a myslíval jsem si: No, až podruhé si s ním promluvíš. A bylo jich mnoho, kterých jsem pak už nikdy podruhé neviděl.

Odešli, jako by je vítr odvál, o mnohém jsem ani hned nezvěděl, že už po světě neběhá. A tak již od let mám pravidlo, abych se zastavil. A byť i na slovo jen, abychom si řekli nazdar, na shledanou, s Pánembohem. Rukou si potřásti, pozdraviti se. Život utíká, svět je veliký. Hledejte pak lidi."

Díval jsem se za starým pánem, když jsme se rozešli, jak stoupal vzhůru někam na Královské Vinohrady, a jako by to tušil, taky on se ohlédl, postál, usmál se, kloboukem zamával.

Těšil jsem se, že jej zas brzy uvidím, přál jsem si toho, vyhlížel jsem jej v ulicích, neboť jeho postava utkvěla mi teď již k nezapomenutí. Ale starého pána nebylo viděti. A potom za několik měsíců či snad jenom neděl rozložil jsem zrána noviny a tu na poslední stránce bylo v černém rámci skrovné oznámení: „Vrchní rada na odpočinku Jeronym Korál v sedmdesátém šestém roce věku svého zesnul na věky."

Toliko jednou jedinkráte jsem s ním pochodil a pohovořil, a přece se mi srdce tesklivě sevřelo. A teď jsem porozuměl jeho odkazu: „Potkáme-li starého známého bílých vlasů, s nachýlenou šíjí, rozhlížejícího se po skrovném zbytku vrstevníků, z nichž druh za druhem, téměř nepozorovaně mizí ze života, zastavme se s ním. Abychom si řekli nazdar, na shledanou, s Pánembohem!"

Nebo snad se tentokráte vidíme naposled.

(V září 1920.)

MOMENTKA ZE STARÉHO ALBA.

(JAKUB MALÝ.)

Mám staré album, ba mám jich několikero. Všechna jsou naplněna starými, více či méně památnými pro mne podobiznami. Jsou to skoro již jen hřbitůvky. Postavy tu zobrazené největším dílem dávno již odešly ze života. Ale kromě této galerie mám „album“ ještě jiné, v němž není obrázků hmotných, řemeslně urobených. Chovám je toliko v hlavě a mnohé v srdci. Zjevy, jak mi za dlouhá desítiletí utkvěly v paměti. Ukládal jsem je tam zcela bezděčně, sám o tom nevěda, že tak zakládám sbírku, která mne bude po všechen život provázeti. Když jsem je počal sbírati, byla moje vnitřní samodílná komora fotografická tak vnímavá, že mnohé z těch obrázků ani podnes docela nevybledly. Ba časem vystupuje mi některý z jejich originálů na mysl plnou životnosti.

Arciť, mnohé jsou jen „momentkami“. Samy originály jejich zmizely ze života příliš brzy, než jsem je mohl pevněji zachytiti. Byl jsem příliš mlád, kdežto mnozí z originálů tohoto mého alba byli dostoupili již věku mužného a předčasnou

smrtí byli ze života vyrváni. Tak Vítězslav Hálek, Gustav Pfleger Moravský, Ivan Klicpera, J. J. Stankovský. Nebo žili již věk stařecký, odumírajíce poznenáhlu rušnější době nové, tak Jakub Malý, šlechetný kněz František Doucha. A zas jiní byli ještě tak mladí, když navždy zavřeli zraky: Bohdan Jelínek, Bohumil Havlasa.

Jednou z těch mžikových podobizniček jest postava Jakuba Malého. Vlastně postavička. Neboť přes obsáhlou práci literární, původní, překladatelskou a kompilační, kterou za život vykonal, byl to mužík téměř nepatrný. Jen hlava jeho, tehda již osivělá, byla na malý jeho zjev poměrně veliká. A v hlavě té byl pracovitý mozek.

Jeho jméno bylo mi známo dávno před tím, než jsem jej spatřil. Již jako školák přečetl jsem jeho „Dějiny národu českého", „Historii Napoleona Bonaparta, císaře francouzského", vytištěnou rázovitým švabachem někdy r. 1848, jeho šestidílné dějiny „Objevení a kolonisace Ameriky", zkompilované podle rozličných autorů, a dychtivě opětovně jsem čítal jeho „Národní báchorky", myslím, že neprávem opomíjené a zapomínané vedle výborných pohádek Boženy Němcové. Uměl' Malý psáti poutavě a pro každého srozumitelně. Byl pravým spisovatelem pro lid a vynikající jeho vlastností bylo, že dbal velice čistoty a správnosti jazykové. O jeho účastenství při Riegrově Slovníku náučném arci malý školák nemohl věděti, aniž zdaleka je chápati.

Jakub Malý tedy snad byl první spisovatel, jejž jsem osobně seznal, když jsem na sklonku let šedesátých přišel do Prahy. Stalo se tak v domácnosti mého strýce, jenž některé jeho věci vydával a jejž Malý častěji navštěvoval. Schyloval se tehda již k šedesátce věku svého.

Byl to pro mne den významný, kdy jsem tak zblízka spatřil poprvé českého spisovatele. Pravda, znal jsem již před tím Dra Frant. Cyrila Kampelíka, žijícího na Kuklenách u Hradce Králové. Ale poněvadž Kampelík vydával věci, kteréž mi byly nesrozumitelné, žádné povídky, a poněvadž mnozí v okolí mém pohlíželi na Kampelíka jaksi útrpně, ba, s jistým tajeným a někdy i netajeným úsměchem, nebyl ani pro mne spisovatelem, jaký žil v mé obraznosti. Byl' Kampelík trochu podivín, a pro jazykové zvláštnosti svých publikací, jež vydával vlastním nákladem a jež málokdo kupoval, byl pokládán i za člověka značně přemrštěného. Teprv mnohem později jsem chápal, jaký to byl člověk ušlechtilých snah a ideálů, jimž za jeho života tehdejším všedním okolím nebylo porozuměno.

Ovšem taky Jakub Malý vypadal zcela jinak, než jsem si v duchu spisovatele vůbec maloval. Spisovatel v mé představě byl vysoký, štíhlý muž s dlouhými vlasy, spadajícími až na ramena a ponejvíce kadeřavými, očí jiskrných, ještě spíše však zasněných, kamsi v neurčito upřených, ve volné čamaře, jak se v letech šedesátých nosila,

ve „slovanském“ klobouku, s něhož vzadu splývaly dva střapečky. Načetl jsem se v dětství množství romantických povídek a novel a ze všech jsem si vytvořil zjev spisovatele po svém vkuse. Ostatně jsem nebyl s tímto míněním sám.

Jakub Malý byl postavy skrovné, poněkud břichatý, a kladl špičky nohou daleko od sebe, čímž chůze jeho nabývala zvláštní pružnosti, jakož vůbec to byl člověk čilých pohybů. Mám jej v paměti vždy šedivě oblečeného, v létě v mohérové, lesklé haleně, s malým, tuhým kloboukem na hlavě, jejž i často v ruce nosíval. Často kladl ruce křížem na hřbet pod kabát, a pak teprv jeho „přída“ značně vynikala. Kráčel, nehledě vpravo ni vlevo, nýbrž přímo před sebe a k zemi, ač měl hlavu vztyčenu. Ale tato hlava jeho — (přicházím teď k svému „momentnímu“ snímku, jejž jsem si navždy zachoval) — nebyla nehybna. Nejednou kráčel jsem za ním, nejednou i proti němu, a hlava Malého v časových mezerách docela určitých a jako přesně odměřených potrhávala sebou, svaly v obličeji vždy prudce zaškubaly, až se na mžik celá tvář zkřivila, zvláště rysy kolem úst. Očima při tom pomžikával.

Nevěděl jsem tehdáž ještě docela nic o nervech, o neuralgii a jiných bolestech. Nevěděl jsem nic o lícní křeči, která se nazývá „tyk“ (franc. tic), ještě jsem toho slova nikdy byl neslyšel. Proto mi byl velmi nápadný tento zjev u muže, který se jinak vždy co nejvážněji tvářil a na jehož

obličeji nikdy jsem nespatřil smíchu, nanejvýš zdvořilý, odměřený, jaksi shovívavý úsměv.

Zvědavost mi nedala, otázal jsem se jednou strýce:

„Prosím vás, proč pan Malý poškubává tak všemi svaly v tváři a hlavou? Co mu chybí?"

Nanejvýš udiven pohlédl na mne strýc:

„Že poškubává tváří, pravíš? Nikdy jsem na něm nic takového nezpozoroval. Nemýlíš se?"

Jestliže mě dříve bylo překvapilo škubání pana Malého, překvapilo mě nyní ještě více udivení strýcovo, jemuž jsem tu patrně pověděl něco nového. Jakže, on, jenž s ním tak často obcoval, tolikráte hovořil, nevěděl by o jeho chorobě či zvyku? To mi bylo něco naprosto nepochopitelného, ale strýci musil jsem věřiti, neboť strýc byl vážný muž, který si v žertování a vtipkování neliboval.

„Nikdy jste si toho nevšiml, strýčku?"

„Pravím ti, že jsem to nikdy nezpozoroval."

Tomu jsem nikterak nerozuměl. Vždyť pan Malý navštěvoval strýce dost často a mnohdy hovor jejich trval hodnou chvíli. Arci zraky strýcovy se při tom smekaly na knihy, na rukopisy, o kterých bylo hovořeno, i nehleděl stále na tvář hostovu. Tak jsem si to vykládal.

Pouhou náhodou objevil jsem jednoho dne, kterak se děje, že strýc o posunčině (nebo jak bych to byl nazval) pana Malého neví. A zjevilo se mi

taky, kterak mnohdy silná vůle dovede ovládati neduh nevyléčitelný, aspoň na chvíli.

Meškal jsem kdysi, někdy na počátku let sedmdesátých, na terase strýcova domu v Jámě, když se dole v domovní chodbě ozvaly kroky. Z chodby vyšel Jakub Malý, zahnul napravo ke schodišti a stoupal vzhůru do patra. Bylo prázdno a ticho kolkolem, a já na terase byl jsem zakryt nějakými oleandry. Odtud jsem se díval na příchozího. A tu pan Malý co krok, to mocné škubnutí všemi svaly v tváři a hlavou; jeho ústa se křivila k levé straně. Ztichlo to na chvilku na pavlači, když kráčel kolem oken bytu strýcova, z nichž mohl býti někým pozorován, jak se domníval. Když pak na konci pavlače dostihl dveří, vedoucích do bytu strýcova, nevstoupil ihned. Levici s kloboukem ukrývaje vzadu pod volným kabátem, chopil se pravicí mosazného jablíčka ke zvonku, ale ještě nezatáhl. Stanul, a teď svaly v jeho tváři zmnohonásobily svou podivnou, v mých očích tajemnou a svým rázem téměř zalekávající činnost. Škubaly sebou mnohem mocněji, než jsem jindy vídal, až se hlava jako v křeči k levému rameni natáčela. A teprv když se zdálo, že veškerá energie chorobných nervů a svalů lícních jest vybita, že je dosti „naškubáno", zazvonil host a pak vstoupil.

Snad patnáct nebo dvacet minut trvala návštěva jeho u strýce. Viděl jsem potom, jak zas vychází z bytu, spěchá přes pavlač, a sotva že do-

stihl schodů, kde již nemohl býti viděn, započalo škubání lícních svalů a roztřásání hlavy na novo, a trvalo, než sešel se schodů a patrně i než vyšel z dlouhé chodby domovní na ulici.

Celý ten dvojí výjev byl mi neobyčejně nápadný tím neobvykle silným výbojem lícních nervů i svalů. Pro mne nevědomého byla to činnost tajemná a téměř démonická. Spěchal jsem nyní sám ke strýci dovnitř a otázal jsem se:

„Ani dnes neviděl jste na panu Malém nic?“

„Ani za mák,“ odpověděl strýc. „Pamětliv tvé zmínky bedlivě jsem pana Malého pozoroval, ale nespatřil jsem nic nápadného.“

I vyprávěl jsem strýci, čeho jsem byl svědkem, a velmi se tomu podivil. A za hovoru o tom vysvětlila se nám celá věc asi takto: věda pan Malý o své chorobě (či zvyku?), ale chtěje ji utajiti před osobami, na nichž mu záleželo, anebo cítě, že pozorování takové může býti jiným nepříjemné, snad rozrušující, vybil se jaksi „do zásoby“, abych tak řekl, než někam vstoupil. Dosáhl pak jistě jen velkým přemáháním, že po čas návštěvy zachoval tvář klidnou. Ale neprodlužoval svůj pobyt nad potřebu, neboť za krátko již měl svrchovaný čas k odchodu, aby zas mohl vybíti, vytřásti, co v sobě po tu chvíli zadržoval. A jeho návštěvy a hovory — aspoň u strýce — skutečně nikdy dlouho netrvaly.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ještě taky vzpomínám na rukopis Jakuba Malého, neboť byl velmi pozoruhodný. Několikrát

mi jej ukázal někdejší starý faktor tiskárny strýcovy a potom korektor za nového majetníka J. Otty, bodrý a poctivý Bartoloměj Nocar, muž vážený všemi literáty tehdejších dob, kteří s ním činiti měli.

Byl asi Jakub Malý již hodně krátkozraký, neboť rukopis jeho byl nadmíru drobný, při tom však i velmi pečlivý Tak drobný byl, že jediná čtvrtka kancelářského papíru, Malým popsaná, vydávala až i šest stránek sazby malé osmerky — sazeči nemohli býti s takovou „škartkou" za půl dne hotovi.

V letech pozdějších jsem již zřídka kdy spatřil Jakuba Malého. Zestaral a z domu nevycházel, leda když snad bylo docela nezbytno. Závěrek svého života ztrávil v městském chorobinci na Karlově a tam taky v březnu 1885 zemřel, kmet 74letý — chud, jako byl po všechen život, a bezmála zapomenut. (Zvon 1913.)

ARNOŠT A BĚLINKA

ČILI

„TOHO NEJSEM POVĚDOM!“

V čísle 24. na náměstí Václavském, kde jest nyní universitní knihkupectví Bursíka & Kohouta, bývalo dříve knihkupectví strýce mého Jaroslava Pospíšila. Přestěhoval je tam ze staré místnosti v Nových alejích, jak se tehda nazývala třída Ferdinandova, když byl zakoupil a značným nákladem přestavěl dům řečený, někdy v šedesátém nebo jednašedesátém roce minulého století. Tolik let je tedy jediný krám úzkého toho domu skladištěm literatury, tehda na počátku a ještě dlouho potom jen české, nyní pak již dlouhou řadu let i sortimentu cizojazyčného.

Milé mně byly chvíle, když jsem mohl vstoupiti do knihkupectví strýcova, jehož regály byly naplněny malými svazečky „Zábav pro mládež“ a „Divadelní bibliotéky“, mocnějšími svazky dvoudílného „Dějepisu národu Českého“ od Jakuba Malého, Erbenovými „Písněmi a říkadly“ i jeho „Kyticí“, „Básněmi“ Boleslava Jablonského, „Španělskými romancemi“ v překladě Čejky a Nebeského, ilustrovanými pohádkami o Palečku

a Bílé paní s odlikami francouzských dřevorytů — a jinými a jinými výtvory písemnými, kteréž mi tehda znamenaly celý svět a z nichž mnohé znal jsem již ze svého dětství hradeckého. Vždyť již jako kluk desítiletý jsem rozečítal doma „Historii Girondinů" od Lamartina, publikaci to z let padesátých, na tehdejší dobu velikou a sličně vypravenou, ale taky odvážnou — ještě pro ni nebylo dosti čtenářů. Stala se ve skladě strýcově „ležákem" a po řadě let prodal téměř celý náklad Girondinů antikváři.

Milé mně byly chvíle, když jsem mohl zapadnouti do starého, tichého knihkupectví toho, ale byly to také okamžiky vzácné, nebo tehda jsem byl sám stále uvázán kdesi za pultem nebo ve skladišti, a jen jsem tak ukrádal půlhodinky, čtvrthodinky svým zaměstnavatelům, když jsem byl někam poslán. Každá cesta „do města" znamenala mi kus oddechu, vítané otavy po nepřetržitém „otroctví", jak jsme tomu všichni říkali. Pak jsem do sebe ssál Prahu plným dechem, zraky mé lpěly na všech nárožích, na všech štítech, zjevy velkoměsta (tehda ještě tak maloměstského!) opájely mne. Z nápisů nárožních učil jsem se místopisu pražskému, ze štítů obchodních doučoval jsem se německy, z pouličních zjevů rodily se ve mně „pražské figurky" — ovšem tehda ještě zcela bezděky, neuvědoměle. Neměl jsem ani potuchy, kam celý můj budoucí život směřuje. Z hluku a vřavy pražské bylo mi časem až úzko. A Praha byla

tehda vlastně tak idylicky tichá. Schylovala se teprv léta šedesátá, vstupovali jsme ponenáhlu do let sedmdesátých.

K nejkrásnějším vzpomínkám z těch let počítám dny svatojanské a nejhezčí z nich byl den před svatým Janem, kdy se Praha plnila ruchem hostí z venkova, snad ze všech končin koruny svatováclavské. Co nám tehdy znamenala svatojanská pouť, o tom dnešní pokolení nemá již potuchy.

Hle, jak vzpomínky svádějí! Rozhovořil bych se, a nebylo by konce. A mám na mysli vlastně jen droboulinký, komický výjev z knihkupectví strýcova, pouhou momentku.

Bylo někdy na počátku let sedmdesátých, krásný den květnový, právě před svatým Janem Nepomuckým. Octl jsem se v knihkupectví Pospíšilově, do něhož se trousili jednotliví venkované. Ten, aby koupil „Kuchařku" Rettigové, onen, aby přinesl z Prahy Pečírkova „Domácího lékaře" nebo nějaké „Navedení k písemnostem" — atd.

V knihkupectví panoval tehda účetní Rychecký, starý „tovaryš", jak se říkalo, který již po dlouhá desítiletí řídil strýcův závod, maje za pomocníka jediného učně. Nemýlím-li se, žije podnes tento pamětník starých dob, časů předbřeznových, vlády Bachovy i červánků nové doby — a pak jest arci kmetem již asi devadesátiletým.*

* Skutečně pan Rychecký věku tak vzácného dožil.

Krám se na chvíli vyprázdnil a potom vstoupil starý venkovan šedivé hlavy, tváře zvětralé a zryté rýhami jako skořápka ořechová, ale posud přímé postavy.

„Pěkně vítáme v Praze — a co pak dobrého, pantáto?“ otázal se Rychecký starce, z čehož jsem soudil, že tohoto poutníka nevidí poprvé.

Venkovan rozvážně položil uzlík na židli, čepici na uzlík, postavil do kouta hůl a rozhlíželse se po krámě, po regálech naplněných knihami, řekl pomaloučku:

„Nějaké čtení bych rád.“

Mýlil jsem se — nemýlil? Zdálo se mi, jako by na mne pan Rychecký byl mrkl, což by znamenalo, abych dával pozor. Dával jsem tedy pozor.

„O čem pak, pantáto?“

„„„I, něco hezkého, abychom si doma počtli.““

„A zač pak asi, pantáto?“

„„„No, jak se uvidí.““

Ale přes to pan Rychecký, znaje asi svého „kunta“, podal mu nějakou knížku šestákovou, patnáctikrejcarovou. Byl to snad „Paleček“, přeložený Pečírkou z francštiny (Tom Pouce), byla to snad „Bílá paní“, rovněž z francštiny přeložená, snad nějaká jiná pohádka.

Venkovan nasadil okuláry, bedlivě prohlížel knížku a marně se snažil proniknouti i v listy nerozřezané. Drahnou chvíli trvalo, než knížku „překoukal“, načež ji položil na pult a otázal se:

„Jinou nemají?“

Pan Rychecký podal jinou, snad nějaký svazeček „Zábav pro mládež".

Venkovan si „opravil" brejle a podrobil další knížku nové a zevrubné prohlídce. Patrně ho neuspokojila, neboť za hodnou chvíli knížku zas položil vedle první a řekl:

„Mohli by mně okázat eště ňákou?"

Podal mu tedy pan Rychecký jinou a jinou — a zas jinou. Deset knížek již vytáhl z regálu a se všemi pantáta naložil stejně. Důkladně každou prohlédl, tu i tam nějaký odstaveček šeptem přeslabikoval, poznovu přečetl název na obálce, podíval se i na zad obálky, načež knížku položil ke všem ostatním na pultě. A kdykoli knížku odkládal, pronesl důrazně:

„T o h o n e j s e m p o v ě d o m. Ňákou jinou bych prosil."

Po každém takovém jeho proslovení mrskl po mně pan Rychecký malýma, přimhouřenýma očima, jako by znova nabádal: Dávejte pozor!

Celou hodinu trvalo toto divadlo, vybírání tatíkovo. A když před ním ležel již tucet nebo mandel knížek, přelétl je stařík řadou, na každé se zraky pozastavuje, a teď řekl zcela určitě:

„T o h o v š e h o n e j s e m p o v ě d o m, pane. Dají mně ‚Arnošta a Bělinku'..."

Ještě než dořekl, ba sotva že započal, sáhl pan Rychecký do regálu po nějaké knížce, a teď podával venkovanu drobný sešitek za šesták — „Arnošta a Bělinku", starou to povídku od Magda-

leny Rettigové, která však stále se tiskla v novém a novém vydání.

Pantáta sáhl po knížce. Přemítal archy, počítal stránky, podíval se na cenu, vytištěnou vzadu na obálce, a tvář jeho se o poznání rozjasnila.

„Jo, jo," povídal uspokojen, „*té jsem povědom*. A co pak stojí, prosím?"

„Deset krejcarů."

„„Lacinější nebude?""

„Nebude, pantáto. Máte to tam vytištěno. To je jako houska na krámě."

Venkovan sáhl do šosu, rozvázal cíp strakatého šátku, vyňal desetník, obrátil jej několikrát na dlani a konečně položil na pult. Vstrčil knížku za ňadra, složil okuláry, nasadil čepici, chopil se uzlíku, holi, a když už byl na pochod připraven, obrátil se ještě k panu Rycheckému:

„Čeho *nejsem povědom*, pane, to *nekoupím*. Ale ‚Arnošta a Bělinky' *jsem povědom*, to je tuze hezká knížka, tu zas budeme číst celou zimu..."

A vyporoučel se.

Po jeho odchodu povídá mi starý Rychecký:

„Kdybyste tu nebyl býval, nebyl bych se s ním tak zdržoval. Ale chtěl jsem jen, abyste viděl, jak se kupují knihy. Tenhle kmotr k nám chodí už deset let, pokaždé před svatým Janem. Nikdy hned neřekne, co chce, ale vybírá, vybírá, prohlíží — a na konec požádá ‚Arnošta a Bělinku', poněvadž těch ostatních knížek „není povědom",

starý mezulán. Bůh ví, kam se všichni ti Arnoštové a Bělinky dějí, co jich tu už nakoupil. Ale děj se co děj, z každé svatojanské pouti nese domů nového Arnošta a Bělinku. Patrně celá ta bandurská vesnice nic jiného nečte!“

Byl to hodně starý, šedivý pantáta, a myslím, že už dávno a na věky věkoucí dočetl svého ‚Arnošta a Bělinku‘! Dej mu po nich Pánbůh lehké odpočinutí! (Máj 1913.)

O DOKTORU ALOISU KRÁSOVI.

Často mi cosi připomíná, abych nepromeškal povědět vzpomínku na dobrého, ušlechtilého muže, jenž snad byl první z významných lidí, které jsem po svém příchodu do Prahy poznal. Jest mi, jako bych mu ji byl dlužen. Ne za sebe, ale za zesnulého bratra, který vděčně nosil v srdci jeho přátelství, jež mu bylo prokazováno v dobách nejtrudnějších. Vážil si tohoto vzácného přátelství po všechen život, vždy ho vzpomínal, vždy se jím honosil. Připadá mi, že jsem tu vzpomínku dlužen oběma.

Někdy kolem roku 1869, kdy jsem byl teprve krátký čas v Praze, měl jsem bratru svému, juristovi, cosi opatřiti a donésti mu do kanceláře, v níž byl tehda koncipientem. Vykonal jsem poslání, dostavil jsem se před polednem do kanceláře v ulici Jilské. Dům jsem již dobře znal, ukázal mi jej bratr jednou za nedělní procházky odpolední. Na kamenném opažení domovních vrat visela po tehdejším způsobu zcela skromná tabulka s nápisem: JUDr. Alois Krása, zemský advokát.

Vstoupil jsem onoho předpoledne do kanceláře a hned jsem zočil bratra, sedícího u psacího stolu při okně. Právě u něho stál pán, asi čtyřicetiletý, poněkud otylý, ale úměrné postavy nadprostřední, držící jakási akta v ruce. Spatřiv mne v šedivé kupecké zástěře, otázal se:

„Co pak nám nese tento mužíček?“

„To je můj bratřík,“ spěchal s vysvětlením bratr můj. „Něco mi přináší.“ A ke mně řekl: „To je náš pan doktor Krása.“

Pán mi vlídně podal ruku, usmál se a otázal, jak se mi líbí v Praze, a připojil žertovně, brzo-li se již budu etablovati, načež nechtěje našemu hovoru překážeti, odešel do své pracovny. Všiml jsem si při tom ihned, že má zvláště lehkou, jaksi houpavou a neobyčejně pružnou chůzi, jakou jsem nevídal u takovýchto, po mém chlapeckém názoru již „starých“ pánů.

Jméno doktora Krásy znal jsem arci již z Hradce, od onoho dne, kdy nám bratr dopisem radostně oznamoval, že se stal koncipientem v jeho kanceláři, což se událo asi v r. 1867 anebo snad rok před tím. Že se tam dostal, bylo radostným zásvitem v jeho posavadním životě a mělo veliký význam pro bratrovu budoucnost. Jeho studie na právnické fakultě byly provázeny zápasem o živobytí, jako tak mnoha studentů z venkova, kterých rodiče nemohou na studiích vydržovati. Když někdy roku 1860 nebo 1861 odešel do Prahy na universitu, dostal na cestu

zimní oblek, jejž pak nosil v zimě v létě, nějaké chatrné peřiny a — desítku. Potom vytloukal živobytí kondicemi, překladatelstvím povídek, úpravou rukopisů pro strýce nakladatele, korektorstvím. Když absolvoval, nebylo právě místa u advokáta — panoval tehda ještě starý „numerus clausus“, omezený počet advokátů. Někdy v polovině let šedesátých počal vycházeti časopis „Národ“, bratrovi se poštěstilo, že se tam domohl místa korektora. Toto „štěstí“ málem by ho bylo zničilo. Za dne studoval ke zkouškám, večer nastupoval svůj úřad v tiskárně. Ze čtenářů knih nikdo neví, jak svízelné jest povolání korektorské, ze čtenářů časopisů nikdo netuší, oč svízelnější jest noční práce při denních novinách. K ránu vracíval se bratr domů, vypiv tolik a tolik sklenic černé kávy, aby přemohl ospalost, a pak po nezbytném odpočinku zasedl nad knihami právnickými.

Na štěstí netrval tento způsob života dlouho. „Národ“ zanikl ještě před vypuknutím války s Prusy, 15. května 1866, aniž všichni jeho spolupracovníci a zřízenci do poslední chvíle zvěděli, že budou zítra bez chleba.

Vyskytlo se pro bratra nějaké drobné místo kdesi v advokátní kanceláři, na krátko, a potom tedy se dostal k doktoru Krásovi.

Tam oddechl. Doktor Krása byl advokát ze staré dobré školy, muž nenejvýš vlídný, kavalírský, šéf milovaný všemi svými lidmi. M i l o v a n ý. Byli

šéfové přesní, odměření, proti nimž nebylo výtky, a přece jich nikdo nemiloval. Byli šéfové, kteří vzbuzovali respekt, ale ne lásku; Byli šéfové obávaní, byli šéfové dříči svých „poddaných". Lidé doktora Krásy byli by šli za svého šéfa do ohně. Bylať to povaha kavalírská.

Studoval bratr, chystal se k rigorosu, ale nemohl se nějak dochystati. Arci, chyběl tu „nervus rerum", peníze na příslušné taxy. Stálo tehdy každé rigorosum asi padesátku, ne-li stovku, již nepamatuji.

Bylo kdysi roku 1867, doktor Krása otázal se bratra:

„Jak jste daleko, kolego? Kdy hodláte k tomu rigorosu?"

„Co nevidět už, spektisime," odpovídal bratr v rozpacích. „Ještě nějaká maličkost..."

„Co jste již probral?"

„Takřka vše. A jenom — —"

„Co tedy jenom?"

„Jen co seženu na taxu..."

Má-li padesáti- nebo šedesátizlatový koncipient sehnati padesátku nebo stovku na taxu, je to věc jistě velmi obtížná. Někdy nemožná.

„Tedy jen o to běží?"

„Jen, spektisime?" řekl bratr. „To jest hlavní — a je k zoufání pomyšlení, že snad zase zapomenu, co jsem nadřel, než se mi poštěstí — —"

Slova neřekl doktor Krása, odešel do své pracovny. Ale později, když ostatní personál se vzdálil

z kanceláře a jen bratr tam zbyl, přišel doktor Krása, položil před bratra na stůl obálku a řekl:

„Přihlaste se k rigorosu, nepromeškejte času."

V obálce byl obnos potřebný na zapravení taxy.

Bratr úžasem, radostí, rozpaky sotva mohl říci:

„Pane doktore! Kdy vám to budu moci splatiti?"

„Kdy budete moci. Lhůta neurčitá. Třeba za deset let. A nebudete-li moci, nemám od vás žádný úpis — —"

Stiskl bratrovi ruku, poroučel se.

A bratr podstoupil za několik neděl rigorosum.

Nevím bezpečně, na kolik rigoros takto doktor Krása bratra založil, snad na všechna, a konečně i na promoci, ke které bratr dospěl v dubnu 1869.

O té noblese doktora Aloisa Krásy slýchal jsem již dříve doma a věděl jsem, jak si ho má rodina váží, jak je mu vděčna. Bylo tehdy málo lidí tak šlechetných. Ani z pokrevných se nikdo tak nezachoval. Bratr můj, kdykoli se o svém šéfu zmínil, činil tak s největší úctou. Každé takové slovo utkvívalo mi v paměti.

A teď tedy jsem ho poznal osobně. Vážil jsem si toho nesmírně. Byl to první muž toho rázu, jejž jsem spatřil.

Nebylo mi přáno, abych jej často vídal, neboť žil život uzavřený, skoro samotářský. Nevyhledával hostinců rušných, plných, spíše stoloval v restauracích dražších, noblejších, a tím ne tak

přístupných návštěvníkům z ulice. Nechodil vůbec často do hostinců. Rodinný jeho život se mu nějak nevydařil, a pak tedy žil po staromládenecku.

O nějaký rok později, kdy jsem se již Prahou trochu rozhlédl a mnohé zaslechl, zavadila mi o sluch i poznámka nějaká, týkající se minulosti doktora Krásy, minulosti politické. Tehdáž jsem se otázal bratra:

„Co se to vypravuje?"

„Tomu ty ještě nerozumíš," odbyl mě bratr stručně.

Mlčel jsem. Rád bych byl věděl, ale nevěděl jsem, koho se zeptati. Byl jsem příliš mlád, abych se byl dotazoval pamětníků, samých „starých" pánů. Byli by mě snad odbyli jako bratr.

Ale kdysi večer v zahradní restauraci, kde seděl bratr s nějakým svým kolegou, stočila se rozprávka i na doktora K., a tu poznamenal onen kolega:

„Nemohu si pomoci, ale tehdejší jednání Krásovo — — — Co ty o tom soudíš?"

Bratr pobledl trochu a odpověděl: „Soudím, že se mu tehda stala křivda, kterou odnáší celým životem." *

---

* Doktor Krása dostal roku 1860 prvou koncesi na vydávání politického listu. Byl taky poslancem do říšské rady. Byl však obviněn tehdejšími rozhodujícími činiteli politickými, že se povinnostem svým zpronevěřil a šel s vládou proto, aby se mu dostalo advokatury, načež byl politicky zcela odstaven a již nikdy veřejně nevystoupil.

To již nebyl bratr v kanceláři Krásově, nýbrž u doktora Linhy, šéfa rovněž vzácného a nezapomenutelného všem, kdož byli kdy v jeho službách.

Bylo kdysi v druhé polovině let šedesátých, když se počaly hromadně vyráběti ohnivzdorné pokladny „verthajmky", jaké v Karlíně hotovila taky firma Topinka & Skokánek, a takovou pokladnu koupil si taky doktor Krása nejenom na peníze vlastní, ale hlavně na svěřená deposita a na důležité listiny.

Tehda, když ji nakladači přivlékli a v pracovně šéfově postavili, všechen personál se obdivoval novému kusu nábytku. Zvláště bratr, jenž byl velmi úzkostlivý, poznamenal při tom:

„Je to hezká věc, taková nedobytná pokladna. Člověk může pak bezpečně spáti."

Doktor Krása obrátil se k němu:

„Kolego, až někdy otevřete vlastní kancelář, dám vám takovou pokladnu prezentem."

Za několik roků po doktorátě odešel bratr od Krásy, ježto tam práce snad ubylo, a přešel k doktoru Linhovi. Léta plynula a konečně uběhla zákonná lhůta sedmiletá po doktorátě, v tom i povinný rok soudní praxe bezplatné, který zbyl bratrovi naposled. Stále jej odkládal, poněvadž stále bylo potřeba koncipientské gáže, konečně však přece hořký ten rok nadešel. Teprv někdy v létě 1876 byl s ním bratr hotov a spěchal, aby otevřel vlastní kancelář. „Numerus clausus" byl zatím zrušen.

Vidím jej dosud, jak v těch dnech tedy chodil po „vlastní“, ještě prázdné kanceláři, jak měřil, jsou-li dobře rozestaveny stolky psací, u nichž ještě nikdo neseděl, je-li správně umístěna registratura, v níž posud nebylo žádných fasciklů, jak posunoval židle, rovnal, chystal — a chvílemi povzdychával. Kancelář snadno lze „otevříti“, ale na klienty není žádných vějiček. Co přinese budoucnost?

Tu zdola schodiště se ozve jakési dusání jako několika párů nohou těžkých oděnců, potom jakési vláčení po schodech, skřípání, dunění, a vše to bylo provázeno chrochtáním a kletím

„Co pak to tam, u všech kozlů?“ naslouchal bratr, nemoha si hřmot vysvětliti.

Rachot vznášel se výše, již se blížil druhému patru, potom bylo zabušeno na dveře kanceláře, otevřely se — a tři nakladači stojí v chodbě kolem předmětu nějakého, hadry obaleného, provazy ovázaného.

„Tak už jsme tu, milostpane, a už ji vlíknem!“

„Co vlíknete?“ tázal se bratr udiven.

„Tu objednanou kasu.“

„To je nějaké nedorozumění,“ odpovídá bratr v nesnázích. „Neobjednal jsem pranic, spletli jste si jméno nebo dům — a proč jste, k ďasu, nepřišel někdo dřív se zeptat, než jste to vytáhli do druhého patra? Ještě že jste schody nezbořili!“

Nosiči stojí zaraženi. Tu se kolem nich prodírá čtvrtý člověk, mladík nějaký z pisárny, který

se opozdil, pozdravuje, podává bratrovi bílou obálku. Adresa je zcela správná: „Panu JUDru Emilu H...“

Bratr ještě váhá, konečně obálku roztrhne, vyjme navštívenku, čte:

„Milý kolego, nezapomněl jsem na svou někdejší přípověď, před lety učiněnou. Otvíráte kancelář, tu jest „ohnivzdorná“. Mnoho zdaru vám přeje Váš Dr. Alois Krása.“

*

Léta plynula, staří klienti odumírali, nových nepřibývalo, kancelář doktora Krásy — posledně ve Smečkách — prázdnila se, doktor sám stárl a bylo již vzácno setkati se s ním. Ze všeho někdejšího personálu zbyl jediný jen muž, starý ředitel kanceláře, který tam byl již za časů bratrových v letech šedesátých a který již pak byl doktoru Krásovi taky posledním přítelem. Stačili spolu obsloužiti několik zbylých klientů. Však asi doktor Krása o nové nestál, byl člověkem zámožným.

V polovině března 1900 u věku 72 let skonal doktor Krása po krátké nemoci — na úmrtním oznámení kromě jediné sestry podepsán byl taky starý ředitel jeho kanceláře Frant. Wystuf. Pamatoval na něj doktor v poslední vůli, odkázal nejstaršímu tomu a poslednímu svému spolupracovníku čtyřiadvacet tisíc zlatých, aby ho na zbytek života zabezpečil. Skoro o celých 10 let

později, v lednu 1910, rozžehnal se se světem taky starý ten ředitel, když dožil zbytek života jako domácí pán na Vinohradech. Oba předešel můj bratr dávno před tím. Jsou tam všichni tři a s nimi také všichni ostatní, kdo se za života doktora Krásy v jeho službách vystřídali. (N. l. 1914.)

O UŠLECHTILÉM KNĚZI

FR. DOUCHOVI.

Poznal jsem nemnoho lidí tak ušlechtilých, jemných a vzácně skromných, jako byl páter František Doucha. Ba, přehlížím-li řadu osob, s kterými mi bylo dopřáno seznámiti se či jenom jako mimochodem setkati v dobu, kdy jsem poznal pátera Douchu, nepřipadá mi v tu chvíli nikdo, koho bych s ním mohl srovnati. A jestliže někomu právem příslušelo pojmenování páter, otec, byl to on, František Doucha. O něm, když k nám do pisárny nakladatelského závodu přišel, neřekl nikdy nikdo: „Byl tu Doucha." Jeho jménu vždy se předesílalo: Pan páter Doucha. A vyslovovalo se to s příslušnou úctou. Jenom jediný „štvanec nezavřený" byl mezi námi, který dovedl vynajíti přezdívku pro každého, a nemyslil to vlastně nikdy zle. Jenom nemohl zamlčeti žádný vtip, který vynašel. Byl z lidí, kteří by se raději dali utlouci, než by potlačili šprýmovný nápad. A ten tedy si vymyslil přezdívku i pro toho šlechetného muže a říkával: „Ptal se po vás páter Do-ucha." — Opakuji výslovně: nemínil to nijak

urážlivě. A jestliže se věrně pamatuji, vzniklo to takto: Tiskla se u nás kdysi nebo měla tisknouti kniha, jejíž hlavní název byl „Nauka“ — o čem, na to již do smrti nevzpomenu. O té knize bylo tedy jednoho dne jednáno u přítomnosti milého pátera Douchy, a náš soudruh za řeči vyslovoval stále „nau-ka“, totiž dvojhlásku „au“ jako se vyslovuje ve slovech: August, autor, automat atd. Vzácný páter Doucha však měl velmi jemný sluch pro takováto nedopatření a svým skromným, tichým, téměř odprošujícím způsobem upozornil úředníka tiskárny:

„Račte prominouti, pane faktore, neříkáme „n a u-ka“, nýbrž správně máme říkati „na-u k a“, a vlastně bychom prvé *a* měli čárkovati, aby to zřejmě vysvitlo, a říkati „ná-uka“.“

Proti tomuto malému poučení z Douchových úst arci náš druh nemohl nic namítati; všichni jsme věděli, že vzácný kněz je v té věci dobře okován. Jenom snad jej zamrzelo, že se mu dostalo poučení před jinými, což od něho bylo pošetilé. Nemohli jsme nikdy dost upřímně děkovati za poučení každé, byli jsme v nejedné věci všichni stejně nevědomí. A potom tedy vtipkář vymyslil si pro milého, dobrého starocha jméno Do-ucha, rozděluje dvojhlásku „ou“, která se v něm vyskytuje. Přes to však taky on si předobrého starého kněze velmi vážil, jako my všichni. Choval se k nám ke všem otcovsky. A z hloubi srdce vážil si ho zejména starý korektor Bartoloměj Nocar.

Taky ten byl typická, vzácná postava. Byl dlouhá léta faktorem tiskárny Pospíšilovy. Ale když pak roku 1871 přešla na zetě Pospíšilova Jana Ottu, za něhož brzy potom nastal jiný ruch a mnohdy práce překotná, tu všechen ten „ruml" přerůstal Nocarovi přes hlavu. Byl uvyklý jinému, mírnému tempu, byl ze staré doby. A tak vystřídal své místo. Za faktora byl povolán muž mladý, pružný, vyučenec doby novější, a Nocar zasedl na křeslo korektorské. Ale i potom ještě často byl brán na potaz ve mnohé věci choulostivé, rozumná jeho rada padala na váhu, rozšafnost jeho zabránila mnohému sporu, rozřešila mnohou těžkou otázku.

Málo jsem znal mužů tak svědomitých. Pracoval od časného rána, pracoval do pozdního večera, třeba i do noci, když práce naléhala. A byl oddaným služebníkem svého pána. Bylo mu již přes padesát let a z jeho úst znělo dosti komicky, když říkal „náš starý" o šéfu, kterému bylo tehda něco málo přes třicet. Ale tak jsme říkali všichni a tak se o šéfech bude říkati do soudného dne. Když se řeklo: „Sháněl se po tobě starej!" — věděl každý, o kom je řeč.

Byl Nocar člověk výborný, srdce zlatého. Dovedl býti vzorným služebníkem svého chlebodárce i přítelem všech nás mladých. Křivého slova o nikom nepronesl, nedobré zprávy nebo klepu o nikom nedonesl. Byl ze starých karakterů, kteří dovedli vše vyslechnouti a uměli mlčeti, kde by promluvení bylo komukoliv ublížilo. A mnohý

z nás mladých leckdy měl hubu „nezavřenou". Skoro čtyřicet let sloužil tiskárně, ve které se byl vyučil, a vloni (1918) již vypršel čtyřicátý rok, co odešel, ještě v plné síle, u věku šestapadesáti let. Jeho jméno arci není v žádném slovníce náučném, ale kdo z pamětníků jej přežil — a již nás mnoho nezbývá — věrně nosí památku jeho v srdci a v duši. Sám na něj vděčně vzpomínám. Od něho jsem se naučil tiskařské korektuře, což mi pak v dalším životě bylo velmi na prospěch. A lze vůbec zapomenouti člověka ryzího karakteru?

Ale tehda ještě žil. Tehda znamená tuto druhou polovinu let sedmdesátých. A tehda taky častěji k nám do pisárny přicházel dobrý páter Doucha. Tiskly se nějaké jeho veršíčky, snad pro mládež, pro kterou mnoho napsal, a přinášel i droboučké příspěvky pro „Palečka", jehož jsem tehda, po odchodu Augusta Nevšímala, v nedostatku vhodnějšího náhradníka byl redaktorem.

Přicházel tak tichounce, nesměle, ostýchavě, vkročil do pisárny beze šustu jako myška, dveře nikdy se nerozlétly, nikdy ani neskříply, nikdy hřmotně nezapadly. Jako by se před ním samy otvíraly a samy zavíraly. Měl jemnou, šetrnou ruku. Kdykoli mi ji podal, bylo mi, že bych ji měl pocelovati. Vanulo na mne z jeho postavy cosi opravdu velebného. Jeho sivé oči stále vidím. Jak upřímně, ale zároveň i nějak tesklivě se upíraly na každého, s kým hovořil! Mně říkal „pane redaktore" — a já jsem se až styděl. Byl nedalek

sedmdesátky, mně bylo něco málo přes dvacet A byl to takový zasloužilý literát. Ovládal mnoho jazyků, překládal z ruštiny, francštiny, španělštiny, portugalštiny a j., překládal velmistra Šekspíra Romea a Julii (dvojí překlad), Julia Caesara, řadu jiných. Poučné byly jeho poznámky a vysvětlivky, přidávané na závěrek těchto překladů.

A tak chudý, chuďoučký byl. Chudoba z něho v pravém slova smyslu čišela. Po všechna léta, co jsem jej znal, chodil ve starém, dávno obnošeném dlouhém kabátě kněžském, jehož rukávy i náprsí otřelostí se leskly jako zrcadlo a na němž byly přišity nestejné knoflíky — a bylo zjevno, že si je asi přišíval sám. Patrný byl nedostatek prádla ke střídání. V zimě nosíval přes kabát ještě dlouhý plášť límcový, krk ovíjel šálou. V létě nosil kolem hrdla černý hedvábný šátek, starý a chatrný. Chránil se tak proti nastuzení, ježto byl zdraví nepevného, a časem lehce pokašlával. — Jestliže kdo tu křesťanskou, evangelickou chudobu vychutnal až na dno, byl to milý ten a dobrý kněz. Byl knězem vším svým zjevem, každým slovem a jistě taky každým dechem a tepem srdce svého.

Bydlil tehda v klášteře u sv. Jakuba na Starém městě. Byl prý to příbytek z milosti, přístřeší skrovné a chudé, jehož se mu z přátelství klášterního přednosty dostalo, jak jsem slýchal, a tam tuším taky r. 1884 zemřel. Ještě o jiném jsem slýchal. Při kostele sv. Jakuba, jako při všech,

byly zřízeny všeliké fundace na mše za zesnulé. Takové fundace jsou rozličné. Bohatý člověk odkazuje na odpuštění a smíření hříšné duše své s Bohem třeba tisíce, nemajetný jenom sta. A tak ovšem některá mše vynáší zlaté, některá pouhé šestáky. Dojista též u sv. Jakuba byly takové nestejné odkazy, až prý za některou mši vypadlo třeba jen pětadvacet krejcarů. A tyto nejlacinější mše, které bývaly odsluhovány za časného jitra, aby nepřekážely jiným, slavnějším, byly postupovány páteru Douchovi. Tak mu bylo vstávati v zimě mnohdy ještě za tmy, ale páter Doucha vděčně přijímal i tento příděl a skrovnou odměnu za něj. A byl vetchý muž, útlé, slabé postavy. Tak tedy vše, co jsme o jeho skromném životě, o jeho chuďoučkých důchodech věděli, činilo nám ho jen milejším.

Přišel jednoho dne do pisárny, před Nocarem ležela kupa „kartáčů". Budiž mi dovoleno, abych se pro čtenáře méně obeznalého u této věci na chvilku zastavil. „Kartáč" v odborné řeči sazečů i spisovatelů jest prvý otisk sazby, vyklepaný čili „obtažený" na pruhy neb čtvrtky vlhkého papíru hustým kartáčem. (V novější době a ve velkých závodech tiskařských je tento prastarý a poněkud zdlouhavý způsob otiskování sazby nahrazen zvláštním železným válcem, který jest ovinut hutnou plstí neb jinou látkou, aby tíha válce nepoškodila měkkou litinu olověných literek.) Tyto prvé otisky hotové sazby srovnává korektor

s originálem, s rukopisem, čta střídavě rukopis i sazbu a „vyznamenávaje“ na bílém okraji papíru veškerá nedopatření sazečova zvláštními značkami, připisuje, co vynecháno, vyškrtávaje, co vysazeno dvakráte, upozorňuje na písmenka porouchaná nebo z jiné „alfabety“, na vadná rozdělení slov, na nesprávný „proklad“ atd., slovem, na sto a tisíc chyb hrubších i menších, aby sazba byla bezvadná. Tomu všemu se říká k o r e k t u r a. Podle této korektury opravuje sazeč sazbu, kteráž se pak otiskuje podruhé, a tu teprv — jde-li o knihu — dostává do rukou autor, kterýž zase vpisuje své opravy a vrací „kartáč“ sazeči. Třetí otisk sazby jmenuje se r e v i s í. Jde-li o díla závažná, zvláště vědecká, bývá korektur i revisí několik, a při mnohých publikacích dělí se o ně třeba řada odborníků, ochotných pomocníků autorových. Čtenář třímající v ruce knihu nemá potuchy, kolik práce a z r a k u mnoha lidí stojí ten výtvor, než vyjde čistý z lisu tiskařského. Osoba t i s k á r n í h o k o r e k t o r a jest obecenstvu neviditelná, jest i bezejmenná. Nikdo o něm neví, málokdo jeho přítomnost v tiskárně tuší. Jeho práce však, je-li svědomitý, jest nade vše pomyšlení úmorná, jednotvárná. Nejen že nad ní koprní krční svaly; vysiluje ducha a stojí oči. Na korektoru se vyžaduje, aby byl dobrým češtinářem, ale arci zas nesmí býti jednostranným, brusičským fanatikem, aby provozoval justament na úkor úmyslných zvláštností spisovatelových neb na újmu libozvuku. Korektor

musí uměti číst i latinsky, řecky, hebrejsky. Před ním stále stojí slovníky všech jazyků a veškeré pomůcky mluvnické, k nimž se v pochybnosti uchyluje. Musí umět čísti každé písmo a luštiti nečitelná slova, kterých by člověk nekorektor nerozluštil. Jsouť a byli spisovatelé, kteří psali jako — no, račte mi prominouti přirovnání. Vídal jsem, že spisovatel sám nemohl přečísti, co byl napsal — korektor ten těžký úkol rozřešil. Nic horšího není pro korektora než bídný, nečitelný rukopis, rukopis, nad kterým by každý člověk zoufal. Viděl jsem nejednoho autora, kterak přicházel a vroucně děkoval korektorovi za všechnu pili a péči, kterou jeho věci obětoval. Korektor jest mnohdy dobrým duchem autorovým.

Takovým dobrým duchem byl taky Bartoloměj Nocar mnohému tehdejšímu tvůrci.

Ležela před ním tedy kupa „kartáčů", když vstoupil Doucha. Tichounce pozdravil a vytasil se s nějakými papíry, kterých měl vždy plné kapsy. Taky z těch vanula jeho chudoba. Doucha neměl peněz, aby si koupil knihu papíru čistého u papírníka. Psával na rubu dopisních obálek, které bedlivě schovával, na všelikých ostřižkách, ba ustřihoval okraje přečtených časopisů, kterých pak užíval na své rukopisy.

Promlouval s Nocarem, kterého znal již celá desítiletí, a za hovoru jako bezděčně a téměř nesměle zdvihl kus „kartáče". Byla to náhodou poslední stránka beletristického časopisu, v nějž

tehdejší výkvět českých spisovatelů ukládal své práce. Tiskl se u nás, nebyl to však podnik tiskárny. Byl to nejlepší časopis, který však nedocházel zasloužené „podpory" obecenstva, jak se tehda šmahem říkalo a jak se říká časem i podnes, ač neříkáme o žádném hospodském, že ho „podporujeme", když u něho své peníze propíjíme. Založili ten časopis nejlepší a nejslavnější literáti tehdejší, za nedlouho jej postoupili jiným nejlepším a slavným literátům, kteří doufali, že budou šťastnější, ale ti zase za nedlouho vzdali se jeho vydávání a časopis přešel v ruce vydavatele jediného, kterýž se s ním uchýlil do tiskárny Ottovy.

Zraky Douchovy padly maně na redakční listárnu. Z červených značek viděl, že stránka byla již korigována. Náhle se starostlivě zatvářil a řekl k Nocarovi:

„Račte odpustit, pane korektore, zde ještě uvázla chybička..."

Ukazoval na „redakční listárnu" na konci stránky, kde při nějaké šifře byla odpověď redaktorova: „Rukopisy se nevrací."

„Správně tu má býti: rukopisy se nevracejí. Je to třetí osoba mnohočtu."

Nocar se zapálil, svraštil obočí, chopil se papíru, pohlédl naň a přisvědčil:

„Pravda, pravda, důstojný pane, je to chyba, arciť. Ale tak si to napsal sám pan redaktor, a on jest velmi nedůtklivý."

„Ale chyba to jest," řekl Doucha o poznání důrazněji. „Chybuje se tak skoro ve všech časopisech, v tomto však by to nemělo býti."

Nějak v rozpacích byl dobrý Bartoloměj Nocar. Přece však se chopil brku — psal do smrti toliko pérem brkovým — namočil jej do červeného inkoustu, narýsoval příslušnou značku a na okraj papíru připsal správnou koncovku: e j í.

Doucha odešel a brzy potom vpadl do dveří písárny jako bouřka redaktor a vydavatel řečeného časopisu. Přišel se podívat, je-li číslo hotovo, vysázeno. Byla s ním časem veliká trampota. Přiběhl večer s posledními rukopisy a ráno již chtěl míti „formy" k tisku. Uměl potýrati jako málokterý zákazník. Jen ještě jistý obchodník se železným zbožím se mu po té stránce vyrovnal.

Redaktor — jako by jej rarach vedl — chopil se právě stránky, kterou před chvílí měl v rukou Doucha, a hned si povšiml korektury.

„Kdo to opravil, pane korektore?" vyhrkl prudce.

Ale teď teprve byl Nocar na rozpacích. Již tušil nějakou nepohodu. Redaktor sice neměl někdy dosti lichocení a chvály pro své oblíbené spolupracovníky, ale jinak byl časem nesmírně popudlivý, zhorka nakvašený a strohý až do urážlivosti. Nebylo radno s ním „třešně jídati".

„Sám jsem to opravil," odpovídal Nocar. „Byl tu důstojný pán páter Doucha, upozornil, že správně má býti: rukopisy se n e v r a c e j í..."

Ale to věděl Nocar asi dávno sám. Jménem Douchovým kryl se jako autoritou. Ostatně mluvil svatou pravdu. Řekl to Doucha. Ale Nocar nepochodil. Bylo zle. Redaktor spustil:

„Kdo pak vydává časopis? Pan páter Doucha? Ne! Kdo platí drahou sazbu, tisk a papír? Pan páter Doucha? Já! A kdo to psal? Já! A jak jsem napsal, tak to zůstane. Pan páter Doucha ať si píše své deklamovánky pro děti!"

Chrlil to ze sebe prchlivě, chopil se péra, rázem přeškrtl opravu, až papír protrhl, a mrštil pérem o stůl.

„A budoucně prosím, abych byl dříve otázán," dodal ještě.

Nocarova tvář byla jako zoun, jak se krví naplnila. Byl zahanben před námi přede všemi, ač věděl, že pravdu má Doucha a že má pravdu taky on sám. A již nepromluvil.

Redaktor ještě chvíli se satil, konečně taky odešel. —

Za několik dní záležitost jakási poznovu k nám přivedla milého Douchu, a tu na expedičním stole prožluklou náhodou ležel již čistý výtisk čísla s osudnou listárnou. Jako pudem veden sáhl po něm Doucha a zraky jeho utkvěly na listárně. Doucha četl, jeho čelo se lehce svraštilo, a konečně řekl k Nocarovi:

„Hle, pan sazeč vaši opravu přehlédl, chyba tu zůstala: rukopisy se n e v r a c í."

Nocar byl člověk plný krve, a tímto bohat-

stvím krve zahořela vždy prudce jeho tvář, kdykoli se rozčilil nebo v rozpaky upadal. Taky teď vstoupila mu krev až do hlavy, když odpovídal:

„Ne tak, důstojný pane. Pan redaktor si přál, aby zůstalo, jak to původně napsal. Tedy jsme to nechali. Ovšem, vydává si časopis na své útraty, nikdo mu do toho nemá co mluvit."

Doucha se zarazil, jako by uhádal, co asi předcházelo, zpytavě se zahleděl na starého tovaryše korektora, kterému nosíval rukopisy ještě v doby, kdy mohl psáti pravou rukou — nebo teď dávno již psal levicí, ježto trpěl písařskou křečí — pokývl hlavou a pronášel jako v myšlenkách:

„Nu arci, na vlastní útraty může si dát vytisknout, co chce. Ale chyba je to přece, pane korektore, naprostá chyba."

Položil číslo, nevšímaje si již obsahu dalšího, a skoro se zdálo, že odchází nějak rozlítostněn. Cítil snad pokoření? Neprojevil se již ani slovem.

S touž vadnou větou „rukopisy se nevrací" vyšlo ještě několik čísel časopisu. Redaktor, jako by chtěl dokázati, že na tom poli on jest pánem, načrtal právě to slovo vždy čitelněji než vše ostatní. Jinak se jeho rukopis podobal rebusům. Byl snad v celé tiskárně jen jediný sazeč, který jej uměl číst a sázet.

Až po několika číslech dalších, kdy myslil, že jest „aféra" zapomenuta, vzpamatoval se redaktor

k lepšímu poznání a jednoho dne sám napsal do listárny: Rukopisy se nevracejí.

Když se správná ta věta objevila v časopise poprvé, i tehda divnou náhodou padlo číslo Douchovi do rukou, a zraky jeho zas hledaly listárnu. Našel ji, přečetl větu, a s jemným úsměvem, beze slova poznámky, položil číslo na stůl. Dostalo se mu zadostučinění, a ten jemný úsměv potvrzoval je.

Nevím, zdali se dovedl hněvati. Odpouštěti uměl.

Byl to předobrý, vzácný muž a vzácný kněz. A chudý, evangelicky chuďoučký. (N. l. 1919.)

ŠLI JSME Z BÁLU...

(KTERAK JAKUB ARBES UMĚL VYPROVÁZETI.)

Bylo na sklonku let sedmdesátých, v masopustě, a jestliže mne paměť neklame, bylo to v masopustě roku 1879. Byl tedy zas jednou karneval a večer co večer hrčely po pražské dlažbě drožky a fiakry, odvážející plesovníky na Žofín. Kočáry plné atlasu, mušelínu a tarlatánu, plné načechraných, nadýchaných šateček, z kterých svítila bílá ramínka a zardělé tvářičky dívek vedle vážných, slavnostně vážných tváří gardedam. Ovšem že někdy, když přituhlo, byla ta ramínka namodralá a tvářičky pobledlé, nejen trémou, ale i chladem až ztuhlé. Jen tak že nějaký lehoučký, průsvitný šál objímal šiji a kryl ňadra ve vykrojených živůtcích, aby nenamrzla. Nanejvýš „labuťkou". Něčím těžším a hřejivějším se ta mušelínová a tarlatánová pěna přikrývati nesměla, aby se nepomačkala. Vždy jsem se divíval, co takové ženské poupě vydrží, jak otužile dovede vzdorovati nepohodě, mrazu, jen aby si nepocuchalo parádu a vstoupilo do plesové síně nepomačkáno, svěží jako květina. Ba, takové milé, zlaté poupě ženské dovedlo pro-

tančiti celou noc v úzkých, svíravých botičkách, kdežto my choulostiví muži přešlapovali jsme v úzkých perkách s nohy na nohu a skřípajíce zuby a proklínajíce všechny ševce a všechny bály na světě bolestí jsme pískali. Dívky nikdy neskřípají zuby, nepískají. I v nejtěsnějších střevíčkách tančí a ještě se při všech těch mukách milostně usmívají. A to prý je slabé pohlaví. Ne! Slabým pohlavím jsme my. Neobelhávejme se!

Byl tedy masopust a já postával pod plynovými kandelábry a lucernami, kteréž svítily do temného nitra drožek a fiakrů, a ztápěl jsem zraky v ty hedvábné, mušelínové a tarlatánové vlny, z nichž se nořila půvabná poprsí dívčí, nad poprsími luzné hlavy, na hlavách umělé, bohaté účesy nebo prosté, potutelné dráždivé kadeře, kučery a kudrlinky. Venus anadyomené — Venus anadyomené! Venuše, vynořující se z mořských pěn!

Drožky a fiakry se vším tím sladkým, opojným nákladem mizely v dáli. V duchu mi zaznívala vzdálená, kouzelná hudba plesová. Byl masopust, a já jsem se vracel smuten ve svůj pokojík. Byť masopust, a já tehda pořád ještě jsem neměl žádné vstupenky do plesu. Totiž volné, darované, kýmkoli odložené. Na prodej arci jich bylo dost. Ale pětka, račte prominouti, pětka byla v mých rozpočtech ohromná veličina. Jen vstupenku! Vše ostatní viselo a leželo v mé bohaté šatnici. A jestli by něco bylo chybělo — nač pak tu byli přátelé?

Měl jsem je všechny v dobré patrnosti, věděl jsem, kdo čím oplývá. Vždy jsme si tak navzájem vypomáhali. Ale žádný můj přítel neměl přespočetné vstupenky. Někdy jich bývalo nazbyt, tentokráte však se nějak neurodily.

Arci, na bratrově kancelářském stolku ležel plesový lístek, jenže — — — do posledního dne jsem nevěděl, půjde-li sám či nepůjde. A byla to vstupenka do divadelního plesu. Di-va-del-ní-ho plesu!

Všechno, co souviselo s divadlem, odjakživa mě lákalo. Hrdinové, hrdinky, krásné zpěvačky, krásné tanečnice... A teď tedy divadelní bál! Jakživ jsem ho neviděl. A byl jsem jist, že divadelní ples je plesem plesů, vrcholem veškeré masopustní rozkoše.

Desetkráte za den jsem se šel podívat, leží-li vstupenka posud na místě. Ležela. A konečně tedy jsem se zeptal, na oko zcela lhostejně:

„Ty půjdeš do divadelního bálu?“

„Kam pak do bálu!“ odvětil bratr mrzutě. Dávno již nestál o plesy, a měl nazejtří důležité stání u soudu. Ještě musil prostudovati příslušná akta.

„Že bych se tam na chvíli podíval,“ povídám, a snažil jsem se říci to tak, aby nebyla zřejma dychtivost má. Jen jako bych z nouze chtěl vypomoci.

„Vezmi si jej.“

Jen to doznělo, a již jsem lístek ztopil v kapse.

Hrozilo nebezpečenství, že by jej bratr mohl nabídnouti některému svému koncipientovi.

Byl to dlouhý zbytek dne, ale konečně tedy byl večer a já v plné parádě jsem kráčel do Konviktu. Tam totiž bývaly tehdejší plesy divadelní.

Zklamal mě ten bál. Doufal jsem, že tam bude všechen divadelní svět, všechny „hvězdy", všichni hrdinové, kteří nám předváděli život na jevišti, a těšil jsem se, kterak je dnes uvidím nenalíčené a nenucené, i že se k tomu neb onomu budu moci přitočiti. Ale ti všichni skvěli se svou nepřítomností, a brzy taky jsem byl poučen kýmsi z druhé „garnitury", že právě první divadelní bozi a bohyně svůj ples velmi důsledně zanedbávají, že jej okázale míjejí. Nějak chladno tam bylo a pravá plesová nálada dlouho se nerozpoutávala. Bylo řídko účastníků z divadla, rovněž obecenstva mimodivadelního bylo po tenku. Ale v tom to vězelo: divadelní Olymp, první rekové a rekyně patrně pokládali pod svou důstojností, aby se mísili s „nižšími" vrstvami, s druhy a družkami menšího významu. Nešlo mi to do hlavy. Vždyť všichni dohromady jsou takový milý, veselý nárůdek! Ovšem, tehda ještě jsem nevěděl, co je divadelní „kolegiálnost".

V hodinu s půlnoci byl jsem nabažen všeho a zamířil jsem do šatny. Zítra kynulo hodně práce. „Musíš se vyspat," povídám si.

Právě mi spanilá garderobiérka podala poslední kus a já zas právě kladl na stůl bohatou

odměnu deseti novákú, když jsem na rameni ucítil čísi ruku a zároveň uslyšel hlas:

„Kam pak, kamaráde?“

Otočím se, za mnou stál Jakub Arbes. Taky podával garderobiérce své číslo.

„Snad už ne domů?“ dodal.

Jak jsem byl poctěn, že mi Arbes poklepal na rameno! Arbes, jehož jméno se mi zaskvělo poprvé pět nebo šest let předtím, když počal vycházeti obnovený „Lumír“ s Arbesovým „Svatým Xaveriem“ v čele, a jejž jsem potom častěji vídal v tiskařském a nakladatelském závodě, kam přicházel jako člen a sloup tak zvaného „železného kruhu“ Lumíra, když jej z rukou Svatopluka Čecha a Serváce Hellera byl přejal Sládek.

„Ano, domů, pane Arbese,“ odpovídám uctivě. „Ale vždyť sám taky již ráčíte — —“

„Před chvílí jsem přišel a zas už jdu,“ pravil. „Nic tu není. Páni z divadla zvou na ples — a pak sami nepřijdou.“

A ježto jsem byl už v zimníku, zadržel mě.

„Počkejte, půjdeme kousek spolu.“

Kterak bych nebyl počkal. Na Arbesa! Takový zasloužilý spisovatel, a já pouhý — — Ale kdež! Na sebe jsem v tu chvíli vůbec nemyslil.

Vyšli jsme do ulice Bartolomějské. Nemrzlo sice, ale noční vzduch byl pln sychraviny a vlhkosti. Zdálo se, že nedávno pršelo; dlažba byla vlhká, slizká, a ještě teď chvílemi bodlo do tváře cosi jako trn, tvrdá krupka sněhová, chvílemi

i krupěj dešťová. Zcela mimořádná, ale protivná smíšenina. Jak jsme vykročili, zafičel vítr, div mne neotočil. Zachrul jsem se v zimníku a pomyslil, jak blaze bude v posteli za takového nevlídného počasí. Štěstí, že nemám daleko domů, jenom na Václavské náměstí.

Sám bych to byl vzal cestou nejkratší, Skořepkou a přes Uhelný trh, a byl bych skoro běžel, abych se zahřál a cestu si zkrátil. Avšak Arbes vybočil na Perštýn a vážně kráčel ke třídě Ferdinandově. Myslím, že i do bálů chodil v holinkových botách. Jeho kročeje těžce, pádně dusaly a tepaly v dlažbu.

Minuli jsme starobylý pivovar u Medvídků, minuli jsme i protější a rovněž starobylý roh s hospodou „u Koulů" (neboť málokdo v Praze řekl u t ř í k o u l í), byli jsme na rohu Ferdinandky. Tu se Arbesovi poroučím, hluboce se ukláním.

„Kde bydlíte, kamaráde?" táže se Arbes.

„Na Václavském náměstí, v domě Pospíšilově; znáte jej, číslo čtyřiadvacet."

„Ale tak počkejte, doprovodím vás kousek."

A zarejdoval pádnými kročeji vlevo.

Arbes tě doprovází! povídám si v duchu, jako bych tiskl nejtučnějším písmem. Arbes t e b e doprovází! A tu jsem si přál, aby bylo poledne a ne půl druhé s půlnoci, a všichni moji přátelé aby viděli, kterak mne Arbes doprovází. Mne mladocha starý kozák Arbes. Ale ne kozák. Ataman! Netušil

jsem při tom nic, ale docela nic zlého. Vážně podle mne dusaly těžké boty Arbesovy a vážně plynul hovor jeho. Z úcty ke starému literátu neurychloval jsem kroků, držel jsem se jeho tempa a naslouchal jsem každému jeho slovu jako písmu. Vyprávěl mi historky z divadelního života, z jehož ovzduší jsme právě odcházeli, o jednotlivých hercích a herečkách, jejichž výkony posuzoval, ač nebyl často v divadle vídán, a já sám nevzpomínal jsem, že bych se tam s ním byl kdy setkal. Za tohoto hovoru došli jsme konečně na Václavské náměstí, k domu, v jehož druhém patře byl můj skrovný, úzký mládenecký pokojík.

Přes tuto vzácnou zábavu pronikala mne kousavá, lednová či únorová sychravina víc a více. Ale již jsem u cíle, již mi kyne teplé lůžko. Na kterési věži odbíjela druhá hodina, a já již držel domovní klíč v ruce, abych si odemkl.

Arbes, jak mi bylo patrno, netoužil tak po spánku jako já. Stále navazoval historky nové a nové a neučinil přestávky, které bych byl mohl užíti, abych se mu poroučel. Marně jsem čekal na takovou významnější tečku, na pomlčku. Mně, o tolik mladšímu, bylo nesnadno říci jemu „dobrou noc" a podati mu ruku. Bylo mi čekati, až tak sám učiní.

Pojednou všiml si Arbes, že třímám domovní klíč, a chápaje mne za rameno, pronesl:

„Snad nespěcháte domů? Pojďte, vyprovoďte mne kousek."

A nečekaje na odpověď již mě odváděl cestou, kterou jsme právě byli přišli.

Pravím, že bylo nesnadno vymknouti se mu. A vlastně se slušelo, když doprovodil on mne, abych zas já jemu chvíli času a kousek průvodu obětoval. Snad nepůjdu daleko, doufal jsem; na rohu, kde je papírnictví Bělského a Ježka, jistě mě propustí.

Tato naděje mě zklamala. Dál a dále vedl mě Arbes, připoutávaje mě stále hovorem nekončícím, a pojednou jsme byli zas — na rohu Perštýna. Skoro to vypadalo, jako by se chtěl vrátiti do divadelního plesu. A to by mě bylo zachránilo. Ale jeho cesta vedla ještě dále. Měl jsem nejasné tušení, že bydlí kdesi za mostem, na Smíchově, nevěděl jsem určitě, kde. Dál a dále jsem putoval podle něho třídou Ferdinandovou. Několikráte jsem se zastavil, chtěje tak i jej zastaviti, abych se poroučel. Všechny tyto mé pokusy selhaly. Zdálo se, že si jich Arbes nevšímá, že jich ani nepozoruje. Jestliže mu taková zastávka trvala příliš dlouho, ujal mě za rukáv a vedl dále.

Již před námi čněl řetězový most Františkův. Arbes vnořil ruku do kapsy a vytáhl mostné. Přešli jsme po starém dlouhém mostě, jehož mohutné řetězy se houpaly a skřípaly. Prošli jsme Chotkovou ulicí, Újezdem, branou, a byli jsme na Smíchově. Blížili jsme se k nároží „U hradu" čili po pražsku „Curpurku", a ještě dále vedla cesta. Arbes bydlil u Libuše. Schylovalo se ke

třetí, když jsme došli. Budiž Bohu chvála, řekl jsem si v duchu. Zima mě rozrážela. Domů poběhnu, sliboval jsem si. Sice rád jsem chodíval, vážil jsem si taky nesmírně společnosti Arbesovy, ale ve tři hodiny v noci jest od Libuše na Smíchově zpropadený kus cesty na Václavské náměstí!

Úslužně jsem sahal po zvonci, abych Arbesovi zazvonil. Stáhl mi ruku a řekl:

„Nechte, kamaráde; nespěchám."

A vyprávěl a vyprávěl. Zas minulo čtvrt hodiny, a poněvadž ještě nebyl u konce se vším, co mi chtěl povědět, řekl pojednou:

„Pojďte, doprovodím vás kousek cesty..."

I vydali jsme se společně zas do Prahy.

Odbíjela čtvrtá hodina, když jsme — oba totiž — stáli zas u domu čísla čtyřiadvacátého na Václavském náměstí. Za tu cestu nemnoho slov jsem promluvil. Nebylo třeba, hovořilť Arbes. Byl vždy nevyčerpatelný. Mnoho mi vyprávěl o své tvorbě, zalétal v minulost, mnohým hořkým slovem se dotkl nevděku, jehož zažil, mnohých věcí mne varoval a zas vracel se ke svým záležitostem. Načež — než jsem se mohl pokusiti, abych si odemkl vrata domovní — ujal mě pod ramenem a řekl:

„Pojďte ještě kousek..."

A bylo k páté ranní, když jsem s ním došel podruhé před dům u Libuše na Smíchově...

Již jsem drkotal bradou. Arbese, drahý Arbese, volal jsem v duchu, ve dne, takhle v neděli

chodil bych s tebou od rána do večera a rád bych poslouchal. Ale teď je noc, a vlastně už ráno, zítra nastává zas všední robota, a mám se taky vyspat!

Pro Arbesa však nebylo noci, nebylo hodin, a snad ani spánku nepotřeboval. Ještě jsem neznal jeho zvyků, nevěděl jsem, že mnohdy si dělá z noci den a ze dne noc, ani že ho noční pochod sebe delší neunaví. A konečně tedy jsem se odhodlal:

„Nehněvejte se, pane Arbese, jest hodně pozdě, musím domů, dobrou noc vám přeji — vlastně dobré jitro!"

„Ale počkejte, člověče, doprovodím vás!"

A bylo asi půl šesté, když jsme se spolu potřetí octli na Václavském náměstí. Domovní klíč klátil se mi v rukou, div mi nevypadl.

„Co je vám?" táže se Arbes. „Nějak se třesete."

„Zima mě rozráží, pane Arbese. Mám tenké botky, studí mne od nohou..."

Sotva jsem to vydrkotal. A tu teprv mě Arbes propustil.

Bylo šest hodin ráno, když jsem ulehal. Žalostně jsem počítal, že jsem nanejmíň už plné čtyři hodiny mohl sladce spáti. Tak pozdě bych se nebyl vrátil, i kdybych byl v bále počkal na poslední „sousedskou".

Potom už jsem se v žádném bále s Arbesem nesetkal. A jestliže snad jsem se setkal, dával jsem pozor, abych se s ním nesrazil v šatně při odchodu.

Byla to věc nebezpečná. A po letech, když jsem s ním sedával v hlučné společnosti u Tomáše na Malé straně, našel se vždycky někdo jiný, koho Arbes vyprovázel a kdo vyprovázel jeho. A jednou — o celých deset let později — byl to milý, dobrý můj soused Josef Václav Frič, který mě někdy vytáhl k Tomáši a někdy na Lišku. Bydlil tehda v točité spádné uličce vinohradské, které se říkalo Staré nuselské schody, a já o něco výše v ulici Čelakovského, proti Vlčkově Osvětě. Putovávali jsme z „Mahabaráty" u Tomáše společně domů, ale jednoho dne jsme byli tři. Vyprovázel nás Arbes. Byly dvě hodiny s půlnoci, když jsme stanuli nad temnou uličkou, do které mířil Frič. Mně nazejtří nastával dlouhý soudní referát o porotním líčení, i dal jsem oběma pánům dobrou noc a za chvíli jsem ležel v posteli.

Druhý den večer setkal jsem se s otcem Fričem.

„Oni včera měli nos," volal na mne zdaleka — onikával mi tak žertovně — „že vajchli! Vědí to, že mě Arbes vytáhl až k Libuši na Smíchov a že mě zas doprovodil až k nuselským schodům? Ale pak už jsem se mu taky utrhl."

Tak uměl vyprovázeti Jakub Arbes.

(N. l. 1919.)

MUŽ S AUTOMATEM V HLAVĚ.

Jestliže jste se z dopuštění osudu stali redaktorem, nastřádáte si za pár let hezkých zkušeností. Což teprv tak za dvacet, za třicet let! Nemluvím-li o jiném: jen archiv se vám naplní vlídnou, líbeznou korespondencí, obyčejně n e p o d e p s a n o u. Jsou to všeliké stesky laskavých čtenářů, kteří nikdy nejsou spokojeni s tím, co časopis přináší, ale kteří vždy si přejí něco jiného. Jsou to polemiky jiných zas čtenářů, kteří mají zcela odchylné mínění o věcech, o nichž časopis pojednává, a dožadují se tvrdošíjně, aby taky jejich mínění bylo slyšáno podle hesla „audiatur et altera pars" čili jinými slovy: co o tom soudím *já*! Jsou to rozličné pokyny z obecenstva, čeho všeho by si měl časopis taky všimnouti, o čem by měl budoucně pojednati, jakých by se měl v zájmu veřejnosti domáhati náprav, jaké zlořády by měl pokárati. A nevyhoví-li časopis takovýmto pokynům, mnohdy velmi naivním a ještě častěji z osobních pohnutek vyplývajícím, dostává se mu pak od týchž pisatelů rozhořčených výtek a podezírání, že jest patrně

uplacen, aby mlčel, a vyjadřuje se mu „zasloužené opovržení".

Takových roztomilostí dostává se hlavně časopisům denním. Je-li to však časopis zábavný, nabízejí se mu často „zdařilé příspěvky" zcela zdarma, a nezištní autoři poznamenávají krom toho, že si koupí dva nebo i tři výtisky čísla, v němž práce jejich bude otištěna. Jestliže však redakce v zaslepenosti své nepoužije takovýchto dobře míněných, ale bohužel téměř vždy neupotřebitelných, tisku neschopných prací, pak se může těšiti na projevy jiné, arci vždycky anonymní, jimiž se posuzují nebo lepé řkouc odsuzují čísla právě vydaná. Nic tam nebývá pisatelům vhod, ale zato velmi důrazně poznamenávají, že redakce „měla jistě mnohé a zdárnější příspěvky po ruce, jimiž by se lépe byla zavděčila čtenářům svým". Hlavně by se zavděčila oněm autorům, kteří vyplňují známý „salón odmítnutých". Má jej každá redakce, takový salón odmítnutých. V obecné mluvě říká se mu redakční koš.

Tak se za rok do každé redakce sletí spousta roztomilostí. Obyčejně se házejí do pece, ale mnohé by stály za uschování jako dokumenty kulturní, a po čase by z nich mohla být uspořádána výstavka. Vždy aspoň jednou za rok. Byla by velmi zajímavá a poučná.

Ale neméně zajímavou galerii bylo by lze sestaviti z občasných, zvláště pozoruhodných „spolupracovníků", a tu mám na mysli spolu-

pracovníky, s nimiž se v povolání svém seznamují toliko redaktoři, jejichž jména však a výtvory zůstávají navždy neznámy čtenářům, poněvadž se nikdy nedostanou na veřejnost.

Zaklepal na mé dveře jednoho dne — dávno již, před lety — spolupracovník takový. Čišelo z něho cosi zdravě venkovského. Oči jeho vesele a nějak lišácky zamžouraly, když vstoupil, ale zase v nich bylo cosi podivného — nedovedl jsem si v prvé chvíli uvědomiti, co mě z nich zaráží.

„Jste vy ten, kterýž — —?“ otázal se na prahu a zasmál se kamarádsky.

„Jsem,“ odpovídám. A tušil jsem, že tu přichází nějaký veselý brach.

„Bene, Martine! — Mne neznáte, vím. Nic nedělá. Seznáte mě. Nuže: Veleslav Lahoda — v životní velikosti. Doufám, že vás to těší?“

„Velmi těší. A medle čím mohu sloužiti —?“

„Můžete! Potřeben-li člověk mamonu pozemského, může mu býti posloužено. Ale vám taky. Něco za něco. — Vydáváte prý nějaký časopis, do něhož potřebujete veselých věcí. E vero (jest pravda)?“

Zarazilo mě slovíčko p r ý. Z toho jest patrno, že vážený Veleslav Lahoda nikdy neviděl časopisu, do něhož asi teď něco přináší. Toho rázu spolupracovníci připravili mi již mnohé rozpaky.

„Potřebuji,“ odpovídám. „Veselých věcí není vůbec nikdy nazbyt. Ba, někdy je o ně nouze.“

Bodl prstem proti mně, jako by mě chtěl propíchnouti, a řekl:

„Diesem mann kann geholfen werden," jak povídá Schiller. Ale teď vám to povídá Veleslav Lahoda. Dunque, signore, čím tedy může vám posloužiti muž, který chce vaší publikaci věnovati všechny síly své? Třeba-li vám prózy?"

„Zajisté. Hlavně dobré, veselé a nepříliš dlouhé — —"

„Můj obor, signore redattore! Se smutným bych k vám nešel — na smutek nakašlat — pardonnez moi! — A verše? Veršů vám veru netreba?"

„I veru taky treba, taky, jsou-li dobré," odpovídám jeho způsobem.

„Což pak epigramy?"

„Taky epigramy píšete?"

„Taky?" opakoval. „Což pak jsem řekl, že nepíšu? Přesvědčíte se. Dobré epigrámky, v e l m i dobré, pane dobrodzeji. Což časové satiry? Víte, je tolik zlořádů, do nichž třeba nejen dloubnout, ale pořádně zarejt. Bez milosti! Rozsekat, co se rozsekati dá. Žhavým železem vypálit, lučavkou vyleptat. Ano! Nebo musíte vědět: já jsem člověk do pranice!"

Veleslav Lahoda prskl si do dlaní, vyhrnul rukávy kabátu a rozepínal knoflíky košile, jako bychom se již měli křížkovati. Ale hned zas toaletu svou spořádal, přiblížil se, a jako by mi svěřoval tajemství, šeptal: „Veršované šarády — ducha-

plné, povídám! Motivy rebusů — non plus ultra! Kudrlinky divadelní, společenské — víte, nasekáme všem ředitelům a zvalchujeme obec od půlmistra až do posledního lampáře. Vyvoláme sensaci, že se kandelábry budou potit!"

Něco z Veleslava Lahody čpělo, když mi to téměř do tváře povídal, ale nemohl jsem hned uhodnouti, jaké étery tu z něho vyvánějí. Však alkohol v tom byl, a nikoliv denaturovaný. To jsem neomylně poznával.

Poněkud jsem ucouvl.

„Dobře, pane Lahodo, zanechte mi, co přinášíte, přečtu si věci a v listárně redakční vám odpovím, leda že byste mi naznačil svůj byt, abych vám dopsal přímo . . ."

Veleslav Lahoda hrozně se pravicí rozmávl.

„Listárna? Nix für uns! To by mi dlouho trvalo. A kde bydlím? Do toho nikomu nic není. Ostatně, abyste věděl, já jsem velmi přeletavý pták. Dnes bydlím — zítra nebydlím — a pozejtří zase bydlím. Ale po každé jinde. A hlavně potřebuji peněz. A hlavně dnes jich potřebuji, poněvadž jsem dutý jak hrnec — schwarz wie die unterwelt! A teď poslouchejte, vřele milovaný Célimare: vylovte z kapsy dva šestáky!"

Učinil jsem, jak si přál.

„Vhoďte je do téhle té kapsy!"

Nastrčil mi zevnější náprsní kapsu svého kabátu.

Vpustil jsem do jeho kapsy dva šestáky.

„E bene, drahý muži. A teď mi tuhle ukazováčkem zaťukejte, právě v prostředku!“

Veleslav Lahoda ukazoval si na čelo a nakláněl ke mně hlavu.

Váhal jsem poněkud. Vznikalo ve mně jisté podezření.

„Zaťukejte, stakramente, nic se nebojte!“ naléhal Veleslav Lahoda.

Viděl jsem, že mu nelze nevyhověti. Zaťukal jsem mu tedy šetrně na čelo. Zatím Veleslav Lahoda oběma rukama na své náprsní kapse nějak manipuloval. A když jsem zaťukal, přichýlil se ještě blíže a povídá nesmírně hlučně a vesele:

„I heleďme, přítelinku redaktore, copak nám to čouhá tuhle z kapsy?“

Ukazoval na náprsní kapsu, z níž mu cosi bílého vyčnívalo.

„Nějaký papír,“ povídám.

„Du mein lieber freund und kupferstecher!“ řehtal se Lahoda. „Papír! Toť se ví, ale j a k ý papír! Vytáhněte to, tatíku redaktore!“

Vytáhl jsem z kapsy Lahodovy složenou čtvrtku, rozevřel — byla popsána nějakými verši.

„Vidíš, drahá dušinko redaktorská!“ směje se milý Lahoda. „To je m ů j systém. Zařídil jsem si v hlavě automat. Nevyvaluj kukadla, liebes kind, a nediv se. Ale ne: d i v s e! Vlastní můj vynález — o patent je zadáno. Veleslav povelel — ty sis vhodil dva šestáčky — zaťukal sis na automat — automat vydal báseň. Nech si ji. — Ták — a teď,

slovutný redaktore: vyndejte ještě dva šestáčky! (Rozevřel kabát, nastrčil mi pravou vnitřní kapsu.) Vrazte je zas do tudletédle kapsy. Ták. — Zaťukejte mi na čelo. — Sáhněte do kapsy. — A co pak si miláček redaktor teďkononc vytáhl — he?"

Vyňal jsem jinou čtvrtku popsaného papíru.

„Epigrámky, redaktore!" smál se Veleslav Lahoda. „Epigrámky — vier stück wie die löwen! — A teď, drahý můj človíčku činaný — do třetice všeho dobrého: vyndejte korunku. — Ták! — A teď s korunkou šups! — tudle do tédle kapsičky," nastavil mi levou vnitřní kapsu. — „Zaťukejte mi na čelo, blahorodí! — Ták — a co pak jsme si to vytáhli?"

Držel jsem teď v ruce asi čtyři popsané čtvrtky.

„Humorestičku, blahorodí, jsme vytáhli!" jásal Veleslav Lahoda. „To se ví, maloudrlinkou — za korunku nemůže být nic velikého. Žádný román, žádná tragédie. Jen tak maloulinká kapřice. Ale dobrá, tuze moc dobrá! A bude-li se drahouškovi líbit, napíšeme zas jinou."

Teď se Veleslav Lahoda vzpřímil, takřka ztopořil.

„No, blahorodiště, vynález manifik famós, co? Jaké pak dlouhé okolky s posíláním a čekáním, až se komu uráčí! V hlavičce automátek — dáš do kapsičky šestáčky, korunku — zaťukáš mi na čelíčko — a vypadne ti hotová básnička, humorestička, epigrámky. So, mein verehrtester, a je nám oběma zpomoženo. Ty máš kus dobré literatury,

a já honorárek. Docela brevi manu, víme? Mám na obídek, na kafíčko, na večeřičku, na doutníčka — nakrmím svou drahou múzu — žijeme spolu jen tak v divokém manželství — polechtám ostruhou Pegasa v boku — a co nevidět, vašnosti, přijdeme zase. Račte pak zas mít po ruce nějaké děngy — neboť u meňá nikdy děngy nět."

Veleslav Lahoda vyporoučel se podivnými posunky a s podivnou grimasou v tváři — a mně se jeho odchodem velmi ulevilo. Nebo již jsem viděl zcela jasně, že mi tu bylo činiti s člověkem ne zcela příčetným a tedy politováníhodným. Nasvědčovaly tomu taky všechny kousky z jeho „automatu", které mi tu zanechal. Byly to věci zmatené, prosté jakéhokoli smyslu. Výtvory ducha chorobného. Zjevilo se mi teď zcela neomylně, co mě to zarazilo z jeho zraků, sotvaže vstoupil.

Netěšil jsem se příliš na slíbenou jeho další návštěvu, ale Veleslav Lahoda již nikdy nepřišel. Známý lékař po čase mi vyprávěl, kam se ubohý Lahoda se svým automatem dostal, neboť duševní jeho stav po nějaké době nabyl povahy nebezpečné. A z truchlivého toho domu již nikdy se nevrátil . . .

(Vydrovy Besedy 1913.)

O ŠLECHTICKÝ ERB A JMÉNO.

Příběh ze života českého spisovatele, hlavně tím význačný, jak vlády bývalého Rakouska bez rozpaků dovedly měřiti dvojím loktem i ve věci naprosto stejné, když na jedné straně běželo o státního úředníka a na druhé jen o českého učitele, o českého spisovatele.

Tento příběh spadá v dobu před převratem, ba v předválečnou, na pohled klidnou a bezstarostnou. V roce čtrnáctém to bylo.

Tehda na počátku května navštívila mne paní žalem sklíčená. Její truchlivé vzezření a její slzy mne nepřekvapily, ale naplňovaly mě lítostí. Věděl jsem, že její choť, milý přítel, ušlechtilý člověk, svědomitý učitel a výborný, rázovitý spisovatel, již dlouho stůně na smrt.

Nepřicházela ke mně poprvé, ale tehda přišla s novým steskem. Jejímu choti hrozilo cosi, co jeho smrt mohlo jen uspíšiti.

„Zle mu jest, velmi zle," svěřovala mi, „a nyní mu hrozí, co jej může rázem zabíti. Úřady naň doléhají."

„S čím?“

„Aby se vzdal svého šlechtického přídomku, aby bez meškání vydal veškeré listiny, týkající se tohoto šlechtictví, aby se přestal podpisovati, jak se posud podpisuje, dokonce aby změnil své jméno. Rozčililo jej to tak, že se dostavily nové horečky. Víte, jak na svém starém jméně lpí, všechny jeho knihy nesou je, všechna jeho veřejná činnost souvisí s ním. A nyní je má vymazati, má začíti se jménem novým. Nespí, nemyslí na nic jiného. Každé zazvonění jej poděsí, jako by již přicházeli, aby mu snad násilím odňali, co chrání jako nejdražší poklad. Vždyť ho nenabyl žádným úskokem. A vždyť žijí příbuzní, kteří téhož jména beze vší závady smějí užívati dále, jimž odňato nebylo. Ovšem, to jsou úředníci.“

„Kdo naň naléhá?“ táži se.

„Naše okresní hejtmanství. Přišlo vyzvání velmi důrazné, aby odevzdal veškeré své dokumenty. A hned aby odložil své dosavadní jméno. Můj muž nemá klidné chvíle. Obává se, aby nepřišel také o své knihy, o své právo na ně, abychom o to dědictví nebyly připraveny také my, já i mé dcery.“

„V tom jest na omylu, milostpaní, a tato obava vyplývá jen z jeho choroby. Nikdo ho nemůže připraviti o jeho plody duševní. Řekněte mu, že jej o tom ujišťuji.“

„Neřekla jsem muži, že k vám půjdu. Přicházím z vlastního popudu, abyste mi poradil.“

Bylo mi velmi trudno. Běželo o klid muže cho-

rého, těžce chorého. Vzpomínal jsem na jeho poslední návštěvu, na jeho zapadlé zraky, na jeho bezezvukou mluvu. A teď nešlo o nějakou libůstku, slabost lidskou. Vyrostl se svým starobylým jménem, nosil je se ctí. Neměl jiného majetku než dobré to historické jméno, kterému svými literárními pracemi dodával nového lesku. Nějakého zisku a výhod mu nepřinášelo, mužského potomka neměl, ale miloval své jméno, a pojednou je měl smazati nejen ve svém životě občanském, ale vymazati i ze svých knih, ať nových neb nově vydávaných, a budoucně již ho neměl napsati v žádné záhlaví práce své!

V tu chvíli jsem pro usouženou paní neměl žádné rady. Jen jsem ji těšil, že ani s takovými výkony úřady příliš nechvátají; že se poradím s někým, kdo věci lépe rozumí než já, a co nejdříve přijdu s odpovědí.

Aby čtenář porozuměl, oč tu vlastně šlo, třeba poznamenati, že hlavně na sklonku století devatenáctého se vyskytlo mnoho žádostí ku příslušným úřadům za obnovení šlechtictví dávno vyhaslého, neužívaného, věky zapomenutého a jen v ústním podání rodinném žijícího. Takové žádosti arci musily býti doloženy věrohodnými výpisy z matrik, řada předků musila býti nepřetržitě zjištěna až k onomu prapradědu, který šlechtického přídomku (predikátu) právem užíval. Sehnati takový řetěz předků bylo často věcí nesnadnou, ba někdy nemožnou. Život rodů se rozestíral na několik sto-

letí, rodiny se stěhovaly z místa na místo, ve farních matrikách se vyskytovaly pochopitelné mezery, ba mnohé staré matriky nadobro zmizely, shořely při velikých požárech kostelů a celých obcí. A tu zvlášť v posledních dvou desítiletích minulého věku se vyskytli dobrodruzi, kteří si z opatřování šlechtictví udělali živnost, obcházeli ctižádostivé lidi, ponoukajíce je, aby si zadali o bývalé šlechtictví, a nabízeli svou pomoc k tomu. A pomáhali někdy dost vydatně. Chyběl-li v matrice žádoucí „spojovací článek", totiž předek nějaký nebo zevrubné udání původu, vpisovali je tito samozvaní „rodopisci" potají do matrik, a na základě takovýchto padělaných průkazů byla pak skutečně všeliká dávná a již před věky „odložená" šlechtictví a rytířství obnovena. V některých případech věc propukla, rodopisci byli pro podvod odsouzeni, obnovená šlechtictví zrušena. Potom však příslušný rodopisný úřad vídeňský počal zkoumati taky jiná, třeba v dávnější době přiznaná šlechtictví, a kde nemohla býti posloupnost nad pochybu prokázána, byl šlechtický přídomek nositelům odňat.

Ale nerozuměl jsem, proč úřady právě na přítele tak bezohledně dokračují. Pocházel z důstojnické rodiny, jeho otec sloužil u dragounů, a po tomto otci zdědil jméno své i s přídomkem, pokud mi bylo známo. Nebyl svého jména jediný. Měl příbuzné, snad vzdálené, kteří stejného jména beze vší závady užívali i v dobu, kdy on se ho

měl vzdáti. Vzpomněl jsem i na četnického strážmistra, kterého jsem před lety spatřil u porotního soudu jako průvodního svědka a který se honosil týmž jménem a šlechtictvím.

Buď jak buď, nyní běželo o to, aby nemocný byl upokojen, a co nejdříve, aby krom velikého utrpení z nemoci nezažil ještě i veliké bolesti duševní a rozrušení, které jeho konec jen mohlo uspíšiti. A tak po odchodu jeho choti vznikl ve mně záměr, abych se sám pokusil o odklad úředního výkonu, který jeho duševní klid ohrožoval. A tak tedy hned nazejtří jsem se vydal na cestu k instanci, která byla pověřena výkonem toho odnětí šlechtictví. Na okresní hejtmanství v Žižkově. Nikdo mi tam nemůže hlavu strhnout.

Pan okresní hejtman mne přijal s vlídností sice velmi odměřenou, ale přece jen celkem vlídně. Čeho že si přeji?

Běží o muže těžce nemocného, započínám. O člověka výborného, kterému jste přikázali to a to, a nařídili mu, aby se bez odkladu vzdal svého jména. Pane okresní hejtmane, přicházím s prosbou, abyste výkon věci, která se nemocného tak krutě dotýká, na nějaký čas odložili. Žádám vás o to jménem jeho rodiny, jménem lidskosti.

„Pane," odpovídá mi okresní hejtman, „my jsme tu jen pouhým výkonným orgánem. Máme nařízeno z místodržitelství, abychom vašemu příteli průkazy šlechtické odňali a užívání šlechtické-

ho predikátu mu zakázali. A místodržitelství to dostalo z Vídně."

„Pane okresní hejtmane, snad ani místodržitelství není nuceno, aby umírajícímu člověku zadalo poslední ránu. Ostatně je mi známo — dovolte, abych mluvil bez okolků — že jistý pan okresní hejtman (jmenoval jsem tu město na jihu Čech) stejného jména a pocházející nepochybně z téže rodiny, užívá toho jména i s přídomkem nadále. Jemu odňato nebylo."

„To je pravda," odpovídá pan hejtman. „Vím o tom. Ale musím vám říci, že onen okresní hejtman je starý mládenec, tedy svobodný a bez potomstva, a že mu jeho predikát byl ponechán jaksi v odměnu za služby státu prokázané."

„Dojista vším právem, pane okresní hejtmane, a ze srdce mu toho přeji. Avšak také můj přítel prokázal služby obci, zemi, státu jako učitel, a krom toho české literatuře jako výborný spisovatel. A dále, taky on nemá potomků mužských, nýbrž dvě dcery, a tedy jeho šlechtictví již na nikoho nepřejde. K českému učiteli, k českému spisovateli netřeba žádných ohledů? Pane okresní hejtmane, dni, ba hodiny života přítelova jsou sečteny, skon jeho jest neodvratný. Co vám, co místodržitelství a vládě záleží na tom, zemře-li o jednoho šlechtice více či méně? Snad že je to pouhý český literát? Vím dále o tom, že v jednom vídeňském ministerstvě sedí mladý úředník, tuším teprv praktikant stejného jména, vzdálený příbuzný mého přítele,

a také tomu nebylo šlechtictví odňato. Proč právě našemu českému učiteli a spisovateli, který se ničím neprovinil a nosí své jméno stejně počestně! To jest věc, která roztrpčuje. Okresní hejtman ano, ministerský praktikant ano, ale český učitel a spisovatel ne! Jestliže nemocnému výkonem svého nařízení ukrátíte život, může vám to býti lhostejné? A jak o tom dvojím jednání bude souditi veřejnost, až se toho doví?"

Pan okresní hejtman při zmínce o ministerském praktikantu jen rameny pokrčil. A potom řekl:

„Opakuji vám, pane, že jsem pouhým výkonným orgánem. Mám rozkaz učiniti tak a referovati o tom místodržitelství."

„A kdyby vám místodržitelství dalo pokyn, abyste výkon o nějaký čas pozdržel?"

„Pak se podle toho zachovám."

„Pane okresní hejtmane, tedy snažně prosím, abyste přikázal, by na nemocného již nebylo naléháno, abyste věc ponechal v klidu do té doby, až vám dá pokyn vyšší instance. Půjdu k panu místodržiteli se stejnou žádostí, s jakou jsem dnes přišel k vám."

Tím byla má audience u pana okresního hejtmana skončena. V tu chvíli jsem se rozhodl, že půjdu k místodržiteli hraběti Thunovi. Ani on mne nesní. Ostatně bylo známo, že hrabě Thun za svého druhého místodržitelování nechoval se již tak velkopansky a stroze jako poprvé.

Pro neodkladnou povinnost jinou nemohl jsem se na Malou stranu vydati hned druhý den. Mimo to jsem se pídil po někom, kdo by mi k místodržiteli proklestil cestu, kdyby mne neznámého přijmouti nechtěl. Se svým záměrem svěřil jsem se zatím příteli Karlu Šípkovi, vypověděv mu vše, co předcházelo. A tu praví Šípek:

„Kdo tě uvede k místodržiteli! Vždyť máme na místodržitelství starého známého, dvorního radu Kosinu, syna někdejšího zemského inspektora školního Kosiny. K tomu dojdi především, a snad ani nebudeš musit k Thunovi.“

Pravda, na dvorního radu Kosinu jsem nevzpomněl. Sice nenáležel k mým důvěrným známým, ale kdysi, tuším už v letech osmdesátých nebo na počátku devadesátých, pokud ještě studoval, sedával ve společnosti Šípkově v kavárně Slavii, a tam jsem se s ním setkával. Potom jsem ho dlouhá léta neviděl, po všechnu jeho činnost úřední. A tak 8. května 1914 vydal jsem se do místodržitelské budovy. Od portýra jsem se dověděl, že místodržitel sám není v Praze, ale dvorní rada Kosina že úřaduje. Dal jsem se ohlásiti a byl jsem přijat jako starý známý.

„Co mi přinášíte?“

Vypověděl jsem, co jsem přede dvěma, před třemi dny řekl žižkovskému okresnímu hejtmanu.

„O koho se tu jedná?“ otázal se.

„O Josefa Krušinu ze Švamberka, pane dvorní rado. Nejen, že jsou na něm vymá-

hány veškeré dokumenty o jeho šlechtictví, které uchovává jako drahou památku rodinnou, ale bylo mu krom toho přikázáno, aby odložil i to jméno Krušina, které prý mu nenáleží, a aby se nadále podpisoval K r u ch i n a — tak prý se má jmenovat. Veškerá jeho literární činnost spjata je nerozlučně s jeho posavadním starým jménem, a to se mu nyní — na smrtelném loži — odnímá a vnucuje se mu jméno jiné. Můžete-li tomu zabrániti, učiňte tak, pane dvorní rado. Ať dobrý ten člověk a zasloužilý spisovatel dožije se svým starým jménem a přídomkem. Nikomu z toho nevzejde škody za nehet."

„Není to můj referát," odpověděl mi dvorní rada, „ale posečkejte chvilku, hned se pozeptám."

Zazvonil u telefonu, jejž měl blíže psacího stolu, chopil se sluchátka a hovořil s neviditelným úředníkem jiným, v jehož působnost věc náležela. Nemohl jsem slyšeti, co odpovídal referent z kterési vzdálené kanceláře, ale pan dvorní rada končil svůj rozhovor s ním:

„Tedy prosím, ponechte věc, jak jest, nebudiž naléháno na vyřízení. Je zde důležitý moment — vysvětlím vám později vše, abych nezdržoval hosta. Díky!"

Pověsil sluchátko a řekl ke mně:

„Buďte beze starosti, zařídíme věc po vašem přání, když pravíte, že je tak zle."

„Dostane žižkovský pan okresní hejtman pokyn, aby na vydání dokumentů nenaléhal?"

„Dostane."

Poděkoval jsem, odešel jsem. A toho dne k večeru jsem navštívil nemocného přítele na Žižkově, kterého jsem upokojil, že v příčině svého jména a přídomku již nebude nikdy znepokojován, že to mám z úst naprosto spolehlivých. A jen ať se sebe svou chorobu brzy setřese . . .

Utrpením zmučená tvář nemocného se rozjasnila, ruka jeho snažila se stisknouti mou, ale již neměla síly.

Bylo to naposled, co jsem jej viděl a s ním hovořil. Po této mé poslední návštěvě chyběl do dvou měsíců jen den, když dobrý Krušina 7. července 1914 o druhé ranní posledně vydechl. Tuším, že již večerní listy toho dne přinesly zprávu o jeho skonu. A všechny tyto zprávy, jakož i rodinné parte, které bylo vydáno druhý den, oznamovaly, že zemřel spisovatel a učitel Josef Krušina ze Švamberka v pětapadesátém roce věku svého.

Dožil tedy se svým jménem, jehož si tak vážil, na němž lpěl vší láskou rodinné tradice, a jméno to zůstane dojista zachováno jeho knihám i literární historii na všechny časy.

(Topičův sborník v říjnu 1922.)

TĚŽKÁ CHVÍLE DIVADELNÍHO ŘEDITELE.

(Příběh skoro historický.)

Jsem přesvědčen, že laskavý čtenář je dokonalý charakter, a jsem rovněž pevně přesvědčen, že milováníhodná čtenářka umí držeti za svými roztomilými zoubky. A proto pevně doufám, že za všech okolností zůstane jen mezi námi, co tu váženým čtenářům a spanilomyslným čtenářkám pod pečetí hluboké a neporušitelné mlčelivosti vypovím. Taky mně to bylo se stejnou podmínkou svěřeno, i nerad bych upadl v pověst klevetníka. Odvažuji-li se vůbec mluviti, činím tak jen proto, že hrdinové dnešní mé vzpomínky — jejichž jménům se v zájmu historické pravdy vyhnouti nemohu — odešli dávno v lepší světy, kam za nimi nikdo z nás nepospíchá. Stane-li však se přes to, že snad zítra nebo pozejtří někoho z nich potkáte, pomyslete si dobrotivě, že zpráva o jeho odchodu byla nejen poněkud předčasná, ale mnou i nezaviněná, a nezmiňujte se mu o tom ani slovem. Nebo je-li kdo krom svého přičinění prohlášen za nebožtíka a přece ještě chodí po světě, bývá podobnou novinou velmi překvapen. Vím to z vlastní zkušenosti.

Ostatně odhodlávám-li se dnes promluviti, činím tak pod prudkým a neodolatelným nátlakem, čemuž i trestní zákoník přiznává polehčující okolnosti. Drží mě za krk redaktor přílohy zábavné a všemi prostředky, dovolenými i nedovolenými, vymáhá na mně povídku do novoročního čísla. Kdo jste se jakživi s podobným netvorem redaktorem jen jednou setkali, vmyslíte se snadno v mé zoufalé postavení. —

Snad ani netřeba ujišťovati vás, že ze všeho, co vám tu svěřím, jediného slova jsem si nevymyslil. Vyslechl jsem toliko všechny účastníky historie — až na dva pány, poněkud mne vzdálené — pokud byli při plném vědomí a dobré paměti (nepravím, že to bylo na smrtelné posteli), a všichni projevovali ochotu, že, co mi pověděli, mohou stvrditi i přísahou. Té však jsem na nich nežádal.

Soudím, že jste taky znali Oskara Nedbala nebo aspoň kdysi o něm slyšeli. Oskar Nedbal nepsal žádných nedělních povídek, nikterak se mnou nekonkuroval, a taky nepsal žádných literárních recensí, nikdy mne nestrhal, a proto jsem o něm do posledního dechu měl nejlepší mínění. Oskar Nedbal byl muzikant od kosti a maso všechno, jak se říká. A masa na něm bylo dosti, jak mi přisvědčíte, kdo jste ho znali. A právě v muzice se dokonale „zabydlil“ (jak říkává v takových případech milý přítel malíř Karel Nejedlý). Zabydlil se v ní tak, že skládal opery, operety,

a ve spolku se svým přítelem Ladislavem Novákem (ale ne malířem, nýbrž inženýrem a ředitelem strojírny) dělal i pantomimy čili němohry. Němohry se jmenují takové výtvory, při nichž hudba někdy mluví jako hromobití, až vám v uších zaléhá, kdežto herci na jevišti mlčí a jen posunkují. Nebylo by jim nic platno, kdyby chtěli mluvit nebo zpívat. Pro muziku by jich nikdo neslyšel. Což se ostatně přihází i v některých operách.

Nuže, tento můj přítel Oskar Nedbal složil jednoho dne taky „Polskou krev", s hudbou, toť se rozumí. Nikdy jsem „Polskou krev" neslyšel, ale je to věc výborná, což mohu říci tím spíše, ježto nemám na muziku žádné koncese. O muzice psalo již více takových znalců.

A teď tedy mohu říci, že bylo jednoho krásného dne v červnu roku 1914, ba, měsíc ten byl na samém sklonku, a chcete-li, bylo to v neděli dne osmadvacátého. Je to datum, které z rozličných příčin utkvělo v paměti nejednomu člověku a navždy.

Toho dne provozovali „Polskou krev" Nedbalovu ve starobylé Plzni. Ne tak docela v Plzni, nýbrž „Na zámečku" u Plzně, v přírodním divadle. A skladatel Nedbal byl pozván, aby svou skladbu osobně řídil. Opominul jsem říci, že Oskar Nedbal vedle své skladatelské činnosti slynul taky jako výborný, velmi temperamentní dirigent. Tak temperamentní, že křeslo pod ním musilo býti betonové, pulpítek před ním že býval

konstrukce železné a dokonale ztužen, a taktovku že mu zpravidla připoutávali k ruce, aby mu z ní v dirigentském rozmachu nevyletěla.

Divadlo plzeňské řídil tehda zasloužilý ředitel V e v e r k a, kterého starší navštěvovatelé Národního divadla pamatují s jeviště právě tohoto divadla jako dobrého a svědomitého pěvce. Pozval si Nedbala proto, že takové „osobní řízení" táhne, a skutečně taky Nedbalovo řízení přitáhlo asi čtyři tisíce diváků a posluchačů. Tolik totiž se jich do přírodního divadla „Na zámečku" vejde, ne-li více. Slovem, říkával mi Nedbal, bylo nabito. Taky inženýr Ladislav Novák, jenž si na to představení do Plzně zajel, potvrdil mi to, a na konec to dosvědčil i ředitel Veverka. Bůh jim všem dej někdy věčnou slávu v nebesích a ještě dlouhé panování na světě!

Odehráli, odzpívali prvé jednání i druhé, a zdvihla se opona nad aktem třetím. Toto třetí jednání předvádí posluchačům a divákům obžinky. Veliká scéna, na jevišti množství lidí, krojů, fáborů — obraz plný života a ruchu. Sama příroda toho dne doplňuje režii. Slunce sálá pravým obžinkovým žárem, je vedro, až se slévá. Nedbal s hlavou nepokrytou třímá pravicí taktovku, levicí mačká šátek, otírá si čelo i leb, neboť se potí jako blázen — tak aspoň mi vždy říkával. A kdo jste Nedbala znali, víte, jak se uměl potit. Nezapomínejte, prosím, že bylo na sklonku června. Hudba řinčí, zpěvy hlaholí, Nedbal v duchu již se těší,

až bude po všem, až se bude moci uchýliti ve stinný kout k Salcmanovi. Slunce žhne jej přímo do hlavy.

Tu, jak hledí na sbor na jevišti, pojednou zpozoruje, kterak zadní řady nějak se zakolísaly a rozestupují se, kterak se to tam „rozházelo". Co se děje? A již vidí, kterak těmi řadami prodírá se kdosi v tmavém, střízlivém oděvu občanském, kdosi, jenž v tu chvíli na jevišti nemá za mák co dělat a jenž se tam octl patrně pouhým a zjevným nedopatřením.

Kde jest inspicient? zahřmí to v hlavě Nedbalově. Koho to tam pustil? Toť je trestuhodná nedbalost, učiněný skandál, zmařené představení! Ale temná postava prodírá se blíž a blíže k rampě, k budce napovědově, a mávajíc rukama snaží se umlčeti sbor a dává znamení taky orkestru, aby zmlkl.

Nedbal vytřeštil oči, mne si hlavu a jeho mozkem letí děsivá myšlenka: „Zbláznil jsem se z toho vedra, mám halucinaci, přelud zrakový!"

A teď poznává osobu, která se do popředí prodírá. Toť sám ředitel Veverka! Je všecek bledý, rozháraný, taky jeho zraky jsou vytřeštěny, ústy mu poškubává, jako by chtěl mluviti, volati, ale svaly jako by byly prudkým hnutím ztuhly, z úst zvuku nevychází.

A hlavou Nedbalovou letí druhá myšlenka: „Ne já, Veverka se zbláznil! — Proč ho nezadrželi? Proč jej pustili na jeviště?"

A ředitel Veverka posledně se pokouší, aby

hudebníky umlčel, kyne Nedbalovi, aby přestal hráti. Tu konečně Nedbal zoufalý položil taktovku, orkestr utichá. A kde kdo vyjeven hledí na ředitele Veverku. Co znamená to přerušení?

V tu chvíli ovšem netušil Nedbal a nikdo ze všech čtyř tisíc diváků, co se o několik hodin dříve bylo událo daleko na jihu, ve hlavním městě bosenském; nikdo nepotušil, že kdo se tam okázale a vyzývavě byl objevil jako na pohrůžku slovanskému sousedu, již se živ domů nevrátí. Nikdo netušil, že dva výstřely tam v dáli stanou se vítanou záminkou, na kterou dávno bylo čekáno, k rozpoutání nejstrašnější válečné litice.

Ztichli tedy hudebníci, ztichly sbory na jevišti, ztichli diváci, vše jest plno očekávání, a ředitel Veverka, jenž konečně nabyl vlády, volá v obecenstvo hlasem rozechvělým a přerývaným:

„Pánové, dámy! Stalo se hrozné neštěstí . . .!“

Po několika těch slovech opět mu hlas vypověděl. Chvíle trapného, mučivého ticha. Tvář Veverkova zesinala, zesivěla. Z obecenstva se ozývají výkřiky:

„Co se stalo?“

A tu ředitel Veverka, jako by sbíral poslední síly, vmete do publika:

„Zavraždili jeho císařskou výsost následníka a jeho choť.“

Opět chvíle ticha, ale potom nastal nevídaný rozruch, zmatek. Zpěváci se rozprchli s jeviště. Orkestr se chvatem vyprazdňuje. Obecenstvo se

tlačí z divadla. Konec představení. Nedbal chvátá bez klobouku se svého místa. Skupina lidí obklopuje Veverku, který zatím taky již s jeviště byl odkvapil. Kdo přinesl tu zprávu? naléhají otázky. — Bylo telefonováno z okresního hejtmanství, zní odpověď; a při tom prý rozkázáno, aby divadlo bylo skončeno. — Shluk, shon, rozčilené hovory. Nedbala popadá inženýr Ladislav Novák: „Ale k d o telefonoval? Je-li to taky zaručeno?"

To Nedbal nevěděl, a nevěděl taky nikdo ze všech, kdo se tu v dychtivosti zevrubnějších zpráv kupili.

Novák tedy chvátá k Veverkovi, popadá jej za rameno:

„Stakra, řediteli, ale je-li to taky pravda? Není to nějaký hloupý žert? Víš, kdo telefonoval?"

Tu ředitel Veverka jako by se probouzel z hrozného oblouzení, a poznovu bledne. Chápe smysl otázky, chápe dosah všeho, je-li zpráva klamná, a zoufale volá:

„Kriste pane, to bych byl zavřen — zbaven koncese — navždycky zničen!"

„Může to být intrika," přidává Novák. „Nějaký tvůj nepřítel — —"

Veverka jest blízek mdloby. Všechny strašlivé následky planého poplachu vstupují mu na mysl.

„Automobil!" vykřikl tu Nedbal. „Do Plzně! Na hejtmanství! Tam se dovíme — —"

A vsedá s Veverkou a Novákem v automobil, který se již rozjíždí a letí k městu.

Ředitel Veverka je všecek zhroucen. Teď vidí, že se měl otázati, kdo jej volá k telefonu, kdo telefonuje, ba, že měl vyčkati, až přijde nebo přijede věrohodný posel, úřední osoba. Marně bycha honiti, jest pozdě. Zástupy diváků chvátají do města a cestou rozšiřují, vykřikují, co v divadle slyšeli. Po cestě plno skupin živě posunkujících, srážejících se a zas rozbíhajících se.

„Veverko," přilévá Novák oleje do ohně, „to jsi způsobil svou neobezřelostí! Je-li to pouhý bluff..."

Řediteli Veverkovi klesá hlava až k samým kolenům, na čele mu vyráží studený, smrtelný pot. Jen silné vzlyknutí se mu vydralo z hrdla a srdcervoucí zvolání:

„Vždyť já za to nemohu! Řekl jsem jen, co mi bylo rozkázáno. Jaké by to bylo bídáctví, aby mě takhle někdo svedl! Nikomu jsem neublížil!"

Automobil je v polou cesty, tu se proti němu zdvíhá mračno prachu, jiný automobil supá a hýká naproti z města, a v něm sedí komisař okresního hejtmanství doktor Jílek a městský policejní radní Žák.

Komisař vykřikl povel, automobil zastavil. A taky Veverkův automobil stanul. Zraky komisařovy přísně a tázavě pronikají nešťastného ředitele, a taky pan radní Žák hledí velmi vážně. Veverkovi se zdá, že čte v obou těch pohledech svůj ortel. Není slova mocen. Mlčí i Nedbal, a v tuto chvíli mlčí i Ladislav Novák, jenž posud měl řeči dost. Chvíle jest neobyčejně vážná.

Ale nejistota je strašná věc. Aby svou trýzeň ukrátil, děj se pak co děj, vzmohl se konečně Veverka a mroucím hlasem se táže:

„Pane komisaři, je to pravda?“

A zuby drkotaje, úzkostí se chvěje, čeká na odpověď.

A s hrobovou vážností odpovídá komisař:

„Pravda je to.“

Tu zraky zmučeného Veverky zaskvěly se novým životem, výraz úzkosti vyprchal mu s tváře, na které se dokonce objevil zásvit štěstí. Rozpřáhl ruce, spráskl je nad hlavou, téměř zbožně sepjal, a radostně vykřikl:

„Zaplať nebeský Pánbůh!“

Komisař vytřeštil oči. Zdálo se, že nechápe slov ředitelových, že očekával projev docela jiný. Ale již Veverkovo auto hřmí dále do města a taky komisařův automobil zatáčkou obrátil a vracel se do Plzně. Jeho vyjížďka neměla jiného účelu než přesvědčiti se, došla-li zpráva o skonu císařských výsostí do divadla a bylo-li představení přerušeno, jak to kázal hluboký smutek a žal, který se po zprávě tak ohromující měl zmocniti srdcí všech věrných poddaných, jimž dobře mířenou ranou byl rázem odňat princ milovaného a zasloužilého rodu a nadějný následník. Princ, který se měl za nedlouho státi panovníkem všech těch věrných poddaných. Princ, který již za svého života svýma studenýma rybíma očima sledoval všechen jejich život a potřeby s onou bezednou láskou k lidu,

kterou se vyznačovali všichni jeho předchůdci a všichni z jeho rodu. Princ, který již tolik lásky k lidu byl projevil za života na svém panství konopišťském, jak o tom mohlo vydati svědectví mnoho spráskaných a pozavíraných bídáků, kteří nechápali, že každá houba v mechu panských lesů i každá borůvka a každá spadlá šiška a každá suchá větev jest nedotknutelným majetkem jeho zbožné císařské výsosti. Princ, který — — ale což je třeba vypočítávati všechny jeho vzácné stránky a měřiti nenahraditelnou ztrátu, kterou utrpěla vlast, říše, národy, svět?

Duněl, hučel, hřměl a smradil automobil, odvážející Veverku a jeho společníky. Otrnulo řediteli, otrnulo též oběma jeho druhům a tedy taky inženýru Ladislavu Novákovi, který za svého života rád si zažertoval i na vrub jiných. Přítel Nedbal, vzpomínaje tohoto návratu z přírodního divadla „Na zámečku" do Plzně, vyprávíval mi, kterak se Ladislav Novák pojednou obrátil k Veverkovi a řekl mu:

„Ale direktore, teď teprve jsi to spravil!"

„Co jsem spravil — a kterak?" vyhrkl Veverka, jehož čivy byly dojmy této hodiny dokonale roztřeseny.

„No, tím svým ‚zaplať nebeský Pánbůh!'... že to je pravda, že ho zabili... To je nejen schvalování zlého činu, ale je to taky strašná urážka člena panujícího rodu, a za okolností, za jakých byla spáchána, kouká z toho třeba několikaletý kriminál..."

Ano, to si teď uvědomil taky ředitel Veverka sám. A jestliže byl prve zhroucen, teď byl zdrcen a zničen. V tu chvíli, když srdce jeho nejhlasněji zajásalo, že se prohlášením v divadle nedopustil ničeho trestného, ve chvíli, kdy tak radostně zvolal své „Zaplať nebeský Pánbůh", dopustil se činu ještě horšího! Z očí mu vytryskly slzy. S bohem, choti! S bohem, divadlo! S bohem, koncese! S bohem, svobodo!

Srdce mu přestávalo bušiti, v duši mu bylo jako v hrobě. Vše je ztraceno!

Vůz dojel, ředitel Veverka se jen tak na dlažbu vysouvl, kolena pod ním hrkotala. Jako na smrt odsouzený posledně pohlédl na své druhy, a podávaje oběma studenou, zpocenou ruku, zastenal jen:

„Přátelé, buďte s bohem! Nespatříte-li mne již, nezapomeňte mé rodiny, neopouštějte jí! A povězte, že poslední má myšlenka k ní letěla, poslední můj vzdech že jí náležel."

Po těch slovech, než ho přátelé mohli zadržeti, zmizel ředitel ve spleti plzeňských ulic a zapadl v ruchu, vyvolaném nesmírnou událostí. Marně přátelé pátrali po jeho stopách, marně a v těžkých obavách byl doma očekáván. Snesl se večer, na rozčilené město ulehla noc, ředitel zůstal nezvěstný.

Bylo taky v jednu noc, když mi přítel Oskar Nedbal při číši vína vyprávěl, co tu vypsáno, a jeho vylíčení shodovalo se s vyprávěním páně Novákovým kdysi při kalíšku náhražkové kávy

v Bristolce pod Jindřišskou věží, ba doplňovalo je podrobnostmi, které Novákovi již nepřipadly. A ještě později vynořil se mi na pražském obzoru ředitel Veverka sám, který mi potvrdil vše a doslova. Věděli všichni tři, když mi to vyprávěli, že svěřují-li to mně, jako by to svěřovali němému hrobu. Nezklamal jsem jich, nikomu jsem nepověděl slova. Nikdo z nich však mi neřekl, jak dlouho mám mlčeti. Ostatně nikoho z nich jsem od té doby neviděl, a kdož ví, zdali někdy uvidím. Mluvím tedy. Bylo by té historie přece škoda. Zaplať za ni nebeský Pánbůh!

(Novoroční číslo Nár. listů 1920.)

ZA FRANTIŠKEM BÍLÝM.

Tušili jsme, kdo jsme se s ním v poslední dobu stýkali, že kořen jeho života jest podhlodáván ničivou, smrtelnou nemocí. Bránili jsme se té myšlence, netroufali jsme si přímo ji vyjádřiti, až se nám jednoho dne vetřela u vědomí mrazivá jistota, že dni jeho jsou sečteny. Jen on sám, zdá se, nevěděl o tom, blízkého konce netušil. A jestliže tušil, slovem se neprojevil, nikomu neposteskl, hrdinsky hlodajícího červa překonával, srdnatě podstupoval zápas o život, odhodlaně se poddával noži chirurgovu. Miloval život a chystal se ještě mnoho vykonati, ačkoli za celý svůj věk již mnoho byl vykonal i mnoho strastí zakusil.

Přes to, že jsme tušili, co mu hrozí, tak brzkého konce jsme se nenadáli. Rychlý skon Fr. Bílého udeřil v kruh jeho přátel a tovaryšů stolových náhle a neočekávaně. Jak tomu bylo dlouho, co se s námi loučil, odcházeje do vinohradské nemocnice a pronášeje ke všem pln důvěry slova „na shledanou“? Sotva tři neděle. Těšil se upřímně na shledání, a my všichni také.

Co jej na konec udolalo, byla nemoc přidružená, zánět plic.

Všichni účastníci jeho kruhu stolového znali jsme se dávno, léta, válka však nás důvěrněji sblížila. Téměř na jejím počátku byl jsem vybídnut, abych se v příští úterý dostavil v družnou společnost u „Jeho Jasnosti". Zasvěcení věděli, kam to mají zamířiti. Je to lobkovická vinárnička v menším domě vedle paláce Lobkovicova ve Vlašské ulici malostranské. Říkalo se taky „trans flumen", za řeku. Rád jsem přišel. Dávno již se byly rozpadly všechny společnosti a společnůstky, do kterých jsme kdysi chodívali. Většina někdejších druhů se odstěhovala na věčný odpočinek. Co zbylo, zestárlo a zkyslo. Válka i ty zbytky rozbila, bylo nesnadno vyhledávati kroužky nové, nebylo vůbec nálady choditi do hostinců a nebylo to ani radno. Všady bylo plno nepovolaných, naslouchajících uší, špehýřských očí, čenichavých nosů. Ale v zadním pokojíčku „Jeho Jasnosti" scházela se každý úterek — na počátku i v pátek — malá důvěrná společnost, a ten pokojíček dlouho jí zůstával vyhrazen. Byli jsme tam bezpečni a jisti. Zemský inspektor školní Fr. Bílý, profesoři dr. Jindřich Metelka, Jan Kabelík a dr. Jaroslav Vlček, ředitel vyšší dívčí básník Fr. Táborský, nakladatel Emil Šolc, báňský inženýr Ignát Knappe, mladý dr. Pacák, synovec někdejšího ministra Bedřicha Pacáka. Občas rozmnožila se společnost přivedeným hostem, někdy mezi nás

zavítali také Alois Jirásek, K. V. Rais. V tomto útulku, daleko ostatní Prahy, mohli jsme se bezpečně a nerušeni vyhovořiti, všechnu hořkost srdcí vylíti, z plných plic a jadrně zazlořečiti nade vší tou válečnou mizerií a nad hanebnostmi, páchanými válečnou justicí u nás doma a zběsilou soldateskou rakouskou i prušáckou v nešťastném Srbsku.

Na tyto večery přinášeli jsme si mnohdy skrovnou večeři nebo aspoň její doplněk, a velmi často svorně jsme se tu dělívali o krajíc chleba, jímž kdokoli z nás „oplýval". Bývaloť v hostincích zle o sousto chlebíčka. Naše radost byla tím větší, když se některý účastník vytasil se skyvou božího daru domácího, pravého samožitného, kterýž obyčejně pocházel od některého venkovského přítele. Naše „sezení" končívalo se desátou večerní, poněvadž tu nás volala poslední tramka. Pánové Kabelík a Táborský sice nejednou kráčeli pěšky do svých domovů na Smíchově, ale Šolc a Knappe jezdili na konec Karlína, Fr. Bílý a dr. Metelka bydlili v ulici Čelakovského na Vinohradech, dr. Vlček dokonce až ve Vršovicích. Tam jest od úpatí Petřína přece trochu daleko. Všeliké nehody doby ohrožovaly naše večírky. Jednou byla zkrácena vozba elektriky do osmé hodiny, podruhé vypukla stávka tramvaje vůbec, a tak účastníci našeho stolového kruhu nejednou se vydávali k domovům pěšky, za podzimní plískanice, za jedovatého větru a za mrazů v zimě. Přes to

málokdy někdo chyběl. Úterek byl dnem novinek a válečných zpráv, kterých nebylo lze dočísti se v novinách často „vybílených", a vůbec v našich novinách. K číšce mělničiny byly přinášeny zprávy, za jejichž pouhé rozšiřování „od ucha k uchu" kynul kriminál. Ale ve stínu lobkovického paláce seděli jsme tu mezi svými.

Fr. Bílý nechyběl nikdy, leda že na krátko ochuravěl nebo že měl nějakou nezbytnou úřední schůzi večerní. Ale i po té ještě přicházel. Byl původcem těchto našich dýchánků, byl horlivým jejich udržovatelem, a třeba že jsme neměli volených činovníků, byl jako naším starostou a předsedou. Jeho příchodem se do nich nalévalo života. Bylo ku podivu, co v jeho útlé a drobné postavě bylo energie a čilosti. Přicházel mnohdy znaven, zondán svými úředními starostmi, ale mezi námi poznovu ožil a byl pohyblivý jako rtuť. A vždy přinesl něco nového a zajímavého. V tyto úterky vůbec bylo přetřásáno, co kdo zvěděl a co přišlo do Prahy jako nanejvýš důvěrné, přístupné jenom nemnoha zasvěcencům, a nejzajímavější zprávy přinášel Bílý, Metelka a Pacák. V tomto kroužku svěřovali jsme si navzájem obavy své a zas naděje v obrat věcí. Nejednou jsme na večírek přicházeli jak otráveni, to když Prahou procházela chlubná, řinčivá hudba vojenská na oslavu nějakého nového vítězství a když ulicemi táhly hloučky německožidovských výrostků, opojených rakouskou slávou válečnou, vykřikujících své zpupné „heil!" a provo-

lávajících slávu taky pruskému Vilému a Hindenburgovi. Ale v tom důvěrném kroužku byla ta vítězství uváděna na pravou míru zprávami z časopisů zahraničních, jichž jsme se dopídili a v jejichž světle se válečné události jevily trochu jinak, než bylo našim novinám z Vídně diktováno. A pak jsme se rozcházeli vždy zase s myslí utěšenější, s novými nadějemi. V ty doby, kdy zaslepenci ve Vídni a „rytířští" drancíři v Pešti neměli nic moudřejšího a kvapnějšího na práci, než vymýšleti a dekretovati nový znak rakouskouherský s heslem na překousnutí jazyka „indivisibiliter-inseparabiliter" (ach, jaká ironie osudu! kterak již spravedlivá Nemesis rozpřahovala paži, aby tuto nedělitelnost a nerozlučnost roztrhla!), v tyto smutné doby svítil našim více či méně smělým nadějím starý stříbrný český lev v červeném poli. Často přišel Fr. Bílý velmi zachmuřen ze svého úřadu, to když dostal vítr o nějaké nové drtivé ráně, chystané našemu životu. Ale v družné společnosti brzy se sebe svrhoval všechnu tíseň a na konec vždy pozdvihl číši a slova jeho vždy vyzněla:

„Štrngněme si (ťukněme), přátelé, dobré to bude!"

Nebyl pijákem, vínu a pivu mnoho neublížil, ani velikým znalcem piva nebyl. Když nám v pozdější časy vyschl pramen mělničiny a musili jsme vyhledávati jiné útulky, tehda tu neb onde upiv piva pochvaloval nám: „Ale to je dnes pivko, co?"

Doktor Metelka píval svou minerálku. Ale s přáteli Šolcem a Kabelíkem podívali jsme se na sebe útrpně — nám se nad tou válečnou brejžďalou kormoutily útroby. Až jsem pak jednoho dne skromnému pijáku řekl: „Máte závidění hodný žaludek, pane rado, ale úřad ochutnavače piva bych vám nesvěřil."

Zasmál se upřímně a řekl:

„Vidíte, mně chutná!"

Nebyl tedy pijákem, ale to štrngání a zvonění sklenek miloval. Jako by jím sobě i všem nám ostatním chtěl přizvoniti náladu hodně veselou. Byl povahy sangvinické, miloval vtip i šprým, a když byla vyčerpána vojna, měl vždy v zásobě nějakou historku veselejší a rád ji slyšel taky od jiného, byl vděčným posluchačem. Lituji ze srdce, že jsem mu zůstal dlužen historku, o jejíž napsání mne opětovně upomínal. Kterak jsme totiž spolu hledali, co jsou „salakušky", s kteroužto filologickou záhadou jsem chodil dlouhá léta a marně se pídil po vysvětlení. Konečně nám to jeden ochotný filolog pověděl. Ale co předcházelo, totiž naše společná výprava za „salakuškami", zdálo se mi do té míry strakaté, že jsem v trudnou dobu válečnou napsání odkládal, a taky později jsem váhal, abych jeho osobě dal vedle sebe vystupovati v příběhu dosti fraškovitém. Vážil jsem si ho příliš. Nyní, když nám odešel a když se nemám obávati, že by se ho dotkl nejapný vtip odkudkoli, přece někdy „salakušky" napíšu. (Zatím jsem to

již udělal.) Jednu však radost přece jsem mu připravil v dobu, kdy mu bylo asi nejtrudněji. To když jsem mu odevzdával výtisk „Příběhu jednoho dne", kteroužto knížku jsem společně věnoval jemu a milému profesoru Kabelíkovi, oběma horlivým pěstitelům drahé materštiny. Tehda se mu až oči zamžily, upřímně a dlouho mi ruku tiskl. Jak jsem šťasten teprv nyní, že jsem tak učinil. Kdož z nás zbývajících tuší, kdy taky jemu hodina udeří!

Té zlořečené vojny bývalo v hovorech našich až po krk, a tu tedy byly projednávány taky jiné věci. Nejednou tu byla podnětem „Naše řeč", měsíčník založený na očistu a pěstování rodného jazyka, a profesor Vlček, jeho redaktor, přináší-val do úterních schůzek „kartáče" celých čísel, o kterých pak s Bílým konával úradu. Mnohý z tovaryšů stolových spěchal taky se svou troškou do mlýna, a leckterý drobný příspěvek do „Naší řeči" vzal tu svůj počátek. Časopis ten přirostl Bílému k srdci, mnoho si na něm zakládal, pilně pro něj pracoval. Horké chvíle míval tu milý náš stolový druh Emil Šolc, nakladatel „Naší řeči"; to když se někdy číslo v tiskárně opozdilo, v čas nevyšlo. Pak mu Bílý nemilosrdně vycuchal, ale přece docela po přátelsku. Ještě netušil, jaké obtíže válka způsobí taky oboru knihtiskařskému a vydavatelskému, a že nastanou doby, kdy vydávání nejednoho časopisu bude zápoliti s překážkami nepředvídanými, kdy nejeden list zanikne,

a že pak nesejde na tom, vyjde-li číslo o nějaký den a třeba týden později, jen když vůbec vyjde. Potkalo to i výbornou „Naši řeč“, a pak již se Bílý nezlobil. Tíseň doby přemáhala vůli nejlepší. Na štěstí měl Emil Šolc tolik flegmatičnosti ve své povaze, že všem výtkám Bílého trpělivě naslouchal, mnohdy beze slova odpovědi.

Pro jeho milovnost jazykové čistoty vážiti si musil Bílého každý z nás. Byl jsem již trochu přerostlý, abych se stal jeho žákem, on pak neměl času, aby se takového úkolu podjímal. Ale již od let upozorňoval mne na všeliké prohřešky jazykové, kterých jsem se dopouštěl, a vděčně jsem přijímal každé jeho poučení, třeba že jsem se s jeho míněním vždy nesrovnával. Jeho snahy v oboru jazykovém byly nejušlechtilejší, jeho působení v tom směru nejhorlivější, a jeho hněv na nedbalé prznitele jazyka českého býval plamenný. Byl ctitelem Gebaurovým a profesora Zubatého, jehož hlubokých vědomostí, výzkumů a prací jazykových nesmírně si vážil. Byl počítán ke staromilcům jazykovým, přes to naslouchal pozorně i mínění odlišnému a nebyl hluchý pro důvodné námitky. Často jsme probírali „Pravidla“ a v nejednom případě dalo nové a nové jejich vydání za pravdu namitkám proneseným. Nebyl sice mým učitelem, a přece vděčně přiznávám, že jsem se od něho mnohému naučil. Ochota jeho byla příkladná. Na některý můj dotaz v pochybách jazykových odpověděl mi

téměř na obrat obšírným dopisem, jasným vysvětlením.

Literatura byla jeho živlem. Pracoval v ní mnoho sám všelikými záslužnými publikacemi a bystře sledoval vše nové. Stále četl a stále zvídal o nových zjevech. Ovšem se nesnášel s mnohými přepjatostmi, zbytečně naočkovávanými v české umění slovesné z cizích půd. Mnohdy přinesl knihu, nad níž se nejen prostému, ale i honěnému čtenáři českému zamotávala hlava, jak byla každá stránka prošpikována pojmy a výrazy, kterým dojista ani sám autor dobře nerozuměl, a kazimluvy, urážejícími hrubě české ucho.

„To jest kniha pro českého čtenáře?“ horlíval Bílý.

Naproti tomu zas byl šťasten, když objevil nového mladého autora, v jehož knize se nadání a vyvedení pojilo s úctou a vážností k mateřštině. To pak byl jeho člověk. —

Na stolový náš kroužek trhly později zlé doby. Do zadního pokojíku „Jeho Jasnosti“ počali se trousiti taky jiní hosté, krom toho vínu stále a nehorázně přidražovalo, naproti čemuž jakost jeho poklesala. Víno kdysi nejlepší dávno bylo vypito, přes to však pijáků vína přibývalo, poněvadž pivo z pejru či z řepy byla učiněná břečka. Na konec pak zas jednou vypukla stávka tramvajová nebo nastalo nějaké omezení vozby, a tu hledáno místo, kam by všichni měli asi stejně blízko — nebo daleko. Svých úterků

nechtěli jsme se vzdáti. Zvláště Fr. Bílému byly potřebou, otavou po všech útrapách života. Jako by byl cítil, že mu nezbývá mnoho času, aby svých přátel ještě užil. V tu dobu, kdy o nějaký doušek snesitelného piva a hlavně o teplý kout na posezení bylo zle, sháněli jsme úterky ve všech končinách Prahy. U Medvídků na Perštýně, u Kupců ve Štěpánské, u tatíka Hevery na Smíchově proti nádraží, na Bašce ve Vinohradech, v prvém patře u Myslíků — to byly naše stanice, nezapomínám-li na některé. K Myslíkům po převratu přibyl našemu kroužku z Vídně m. r. Setunský, starý přítel Bílého. Konečně jsme se uchytili v Měšťanské besedě pražské.

O prázdninách se účastníci na čas roztrousili. Kabelík, Táborský a Bílý zajížděli na svou milou rodnou Moravu. Ať byl kdekoliv, odevšad se Bílý přátelům svým ozýval, na nikoho nezapomínal a po prázdninách upřímně se těšil, že zas ve zdraví se všichni při úterním stole shledáváme. Kdysi však na čas a dlouho před obvyklými prázdninami jsme společnosti jeho pozbyli. Asi půldruhého roku tomu, kdy se musil podrobiti nepatrné celkem operaci v ústech, a uchýlil se do vinohradské nemocnice. Stýskalo se nám po něm, i jemu po nás, a všem nám tamodtud psával. Ale vrátiv se liboval si, že tam měl dobrého společníka ve Viktoru Dykovi, kterýž se taky v tu dobu po těžké nemoci v řečené nemocnici zotavoval. — Radostně jsme jej uvítali, doufajíce, že zlo jest nadobro zažehnáno.

Každý úterek se dostavil mezi nás, ať pršelo nebo mrzlo, a byl čilý a pln dobré mysli jako dříve. Klamný však to byl klid, neduh jen zdánlivě na čas odstoupil. Po letošních prázdninách příznaky jeho znova se objevily. Ale již dříve zdálo se, jako by jeho útlá, drobná postava byla ještě drobnější, jako by se ponenáhlu ztrácela. Bez rozpaků odhodlal se na novou operaci, a brzy po ní zachvátil jej prudký zánět plic, kterému podlehl.

Když jsme jej posledně vyprovázeli z Besedy, dojista netušil, že tentokráte odchází navždycky, nenávratně, sám prvý z kroužku stolového, jejž byl založil a jenž mu byl tak milý. Jeho místo mezi námi zůstane prázdné navždycky, ale památka jeho v nás a vzpomínka naň nepomine. Již jsme všichni příliš staří — krom Benjamina mezi námi, dra Pacáka — aby ji cokoli v našich myslích mohlo vyhladiti. Své rodině byl „laskavým stařičkem“, ale mezi námi byl m l á d, hlavou i srdcem, a t a k jej uchováváme v přátelské a vděčné paměti. (Nár. listy v říjnu 1920.)

ZA STARÝM BOJOVNÍKEM.

Vzpomínáme na mnohé, kteří se měli s námi dočkati památného, nezapomenutelného dne 28. října, kteří se ho svým věkem dočkati mohli. Když navždy zavírali oči, ještě jim život nenavršil tolik let, aby byli musili odejíti.

Měl se dočkati taky náš starý Karel T ů m a, náš redakční senior. Pamětník a druh všech, kdož se kupili kolem praporu „Národních listů" od samého jich počátku, neúnavný pracovník, jenž po všechen život šel za tím praporem jak prostý voják. Nedočkal se. Jen ještě přežil počátky zlořečené, prokleté války, přežil její strašné stupňování a vrcholení, přežil nové, katovské stíhání a trýznění národa svého, a tehda pohasínal na jeho tváři vlídný úsměv, který ho provázel celým životem. Plné dva roky již odpočívá v půdě hřbitovní.* Ale v ten slavný, veliký den převratu dojista i na jeho rov zavanul radostný dech nové doby.

Neznal jsem ho jinak než s milým tím a na pohled bezstarostným úsměvem, ač sám neměl

* Psáno v květnu 1919.

na růžích ustláno, jako žádný český novinář jeho doby. Co vykonal jako politický žurnalista, jako plodný a záslužný spisovatel, bylo oceněno již po jeho smrti. Plný jeho význam arci ocení teprv pozdější budoucnost. Je nám ještě příliš blízek, vždyť se zdá, jako by teprve včera byl odešel. Vzpomínám naň jako na člověka, jako na dobrého a milého druha redakčního. Byl Karel Tůma muž předobrý. Nebylo v něm závisti a žárlivosti. Byl dalek všech intrik. Konal své a přál každému jeho. Nad nikoho se nevypínal. Dojista si byl vědom ceny své a významu pro list, ve kterém sloužil věci všeho národa, ale nikdy toho nedal nikomu ve svém okolí pocíti. Nenosil na svém límci žádných prýmků a hvězdiček a vždy stiskl upřímně ruku každému, s nímž jej svedla společná práce. A v tom tkvělo veliké kouzlo jeho osobnosti.

Měl vnímavý zrak a pochopení pro největší politické postavy a děje století, měl však i smysl pro drobné zjevy života. Rázovitým, přístupným způsobem a smělými rysy líčil osobnosti, které vysoko přečnívaly ostatní lidstvo a zůstavily nesmazatelné stopy svého působení v dějinách — a vedle toho dovedl baviti a rozesmávati české obecenstvo drobnými črtami žertovnými. A v tom je zvláštní rys tvořivé povahy Tůmovy. Myslím, že tyto drobné práce byly mu nepochybným osvěžením po těžkých úkolech politického článkáře.

Kterak vznikly humorné ty črty, které se později staly nejpopulárnější částí veškeré jeho

činnosti? Tůma sám se o tom časem zmiňoval. Jako student prožíval prázdniny u strýce Václava Tůmy, mlynáře v Zadní Třebáni blíže Karlštejna, na milé, romantické Berounce, plné zátočin a zarostlých břehů. Tam poznal veselý tehdejší život mlynářský, kdy mlýny ještě nebyly továrnami. Tomu jest arci hodně dávno, bylo to někdy v padesátých letech minulého století. Naslouchal bezstarostné chase mlynářské v šalandě, naslouchal krajánkům, věčně putujícím ode mlýna ke mlýnu, a to jsou prvky, ze kterých vyrostla potom jeho veselá sbírka z č e s k ý c h m l ý n ů. Byl to snad některý humoristický kalendář, do něhož napsal prvou povídku toho rázu. To neušlo Josefu Fořtovi, redaktoru „Mlynáře", redakčnímu kollegovi Tůmovu (pozdějšímu ministru), kterýž naléhal na Tůmu, aby pro jeho list napsal něco podobného. Tůma psal, psal i fejtony, a setkal se patrně s oblibou, neboť redaktor pak stále a stále hartusil o pokračování.

Podivuhodná věc, a dnes téměř nepochopitelná: co v kalendáři a v časopise bylo tak oblíbeno, oč nespočetní čtenáři — nemohouce se dočkati pokračování — naléhavě upomínali, nemohlo později v celku najíti nakladatele. Říká se o nakladatelích, že mají bystrý čich a že větří na velikou vzdálenost, s čím by „udělali obchod". Není tomu vždycky tak. „Šalandy" Tůmovy nelákaly jich. Pokoušel se kdysi udati je, když na letní prázdniny — a nejspíš pro rodinu, aby ji mohl

vypraviti na čerstvý vzduch — potřeboval několik desítek. „Pan otec“ — jak Tůmovi říkáno — sebral své žertovné historky a nabízel jednomu nakladateli po druhém. Nakladatelé drželi ruce na kapsách, krčili rameny. Bylo jich několik, a všichni jako by se byli smluvili. A jak nejapnou výmluvu měli. Jsou prý to příliš odborné náměty, širší čtenářstvo prý by tomu nerozumělo, kniha by „nešla“! Teprve po čase dal se oblomiti nakladatel, starý druh Tůmův, Vilímek, do jehož „Humor. listů“ Tůma taky psával, krom jiného horlivě čítanou „Politiku u džbánku“, a ten — a jen jako z přátelské ochoty — vydal České mlýny.

Znalci a praktikové, kteří dříve odmítali, pozdě viděli, co jim uniklo. „Mlýny“ se šířily, Tůma byl nucen sebrati druhý a další svazky, a nové a nové vydání se rozlétalo do českého světa.

Napsal mnoho vážných publikací, k nimž bylo třeba dlouhých, pečlivých studií, publikací, na kterých si právem zakládal a ve kterých viděl úkol svého života. Byly čteny a byly citovány, ale žádná z nich nedočkala se takového rozšíření jako jeho „Mlýny“. Na počátku sice těšil Tůmu úspěch kratochvilných těch povídeček, viděl v tom zadostučinění, jehož se mu dostalo vzhledem k nakladatelům, kteří je zprvu tak mrazivě odmítali. Ale později zarazila jej ta obliba, které se dostalo historkám, na něž sám nekladl veliké váhy a za

které byl i hodně pocuchán recensentem „přísného“ časopisu. Rozumí se, že si recensent vybral k posudku svému právě historky nejslabší. Avšak ani Tůmu neuspokojoval jednostranný ten úspěch u čtenářstva. Spatřoval v něm nedostatek soudnosti širokého a nejširšího obecenstva, v jehož rukou raději by byl viděl své publikace vážné, jádra těžkého, které měly vésti lid k politické výchově, k následování velikých vzorů. — Než ať i bylo lehké jádro jeho historek mlynářských, zdravější to byla četba na všechen způsob než literatura detektivní, i „nejslavnějších“ detektivů — jakých ve skutečnosti v celém světě nebylo — literatura, která brzy potom se rozlezla po všech krajích a které se chápalo hned několik nakladatelů současně, a než literatura naveskrz erotická, která účinkuje stejně otravně jako detektivní. —

Věrným a nezbytným průvodcem Tůmovým na každém snad jeho kroku byla viržinka, ba, řekl bych, že byla i jeho spolupracovnicí při stole redakčním. V pozdní hodinu večerní vstupoval do redakce — a dříve než Tůmu viděli jste viržinku — a v pozdní hodinu noční, někdy dávno po půlnoci, s viržinkou v ústech odcházel, když byl dopsal úvodník do zítřejšího čísla. Nepsával ať jindy než pozdě v noci, aspoň za mé paměti. Než usedl ke svému stolu, rád pohovořil, s novým vtipem se vytasil, nový rád vyslechl. Jak upřímně, srdečně se uměl smáti, a jak při tom jeho zraky jiskřily! Vlastně zraky jeho vždy sálaly ohněm, a

znal jsem nemnoho očí krásných tak a výrazných, jako byly Tůmovy. Celá jeho tvář byla ušlechtilá, mužně hezká, ale Tůma jen pro pouhé své oči mohl býti nazván krasavcem. A jestliže je na vás upřel vlídně, sdílně, přátelsky, jestliže na vás upřel pohled, jímž jako by vám odhaloval všecko nitro své — byli jste jeho. Z jeho očí jste četli, že před vámi stojí muž, který v životě není schopen falše ni slovem, pohledem, neřku-li činem.

Tak jsem jej vídal v nocích, kdy jsme v redakci osaměli, on při svém úvodníku, já nad soudním referátem. Tak jej vidím podnes a tak mi zjev jeho utkvěl v mysli navždy. A každému, kdo jej znal.

Jsou lidé, na které můžeme vzpomínati jen s láskou. Myslím, takoví že se hlouběji vryli v paměť a v srdce, než na které vzpomínáme toliko s úctou. Pouhá úcta je cosi chladného — láska však hřeje i po letech.

Myslím, že Tůmu jsme měli rádi v š i ch n i.

(N. I. 1919.)

K ŠEDESÁTCE VETERÁNA DIVADELNÍKA A VOJÁKA.

„I sebe mladší člověk se dočká šedesátky — když vydrží!“

Tato slova, dýšící přímo hlubokou moudrostí staroindickou, pronesl ke mně přítel, když vyzváněla šedesátka mně. Těší mne, že mu je dnes, 11. července, mohu oplatit. Dočkal se jí taky. Totiž Ladislav Chmelenský, vnuk básníka Chmelenského. Jsme skoro tak trochu krajany. Narodil se sice před 60 lety v Praze, v domě Přehořovském čili Palmsteinském ve Vlašské ulici, ale v mládí se dostal do Hradce a maturoval r. 1878 na tamní reálce. Do techniky pak jen se tak podíval. Větší náklonnost než ke stavitelským výpočtům měl k divadlu, a když byl povzbuzen mladším Kolárem a Šimanovským, objevil se již v říjnu 1879 na jevišti „Prozatímného“. Za další rok však jej volala vojenská povinnost, Chmelenský se dal ke „čtrnáctým“ dragounům. Sloužil sedm let, vysloužil si i zlatý střapec a dvě hvězdičky k němu, ale ani paní Belloně nezůstal věren. Další tři leta tajemníkoval na státní odborné škole chrudimské, vyjel

si pak do světa, do Německa, Anglie, Francie a do Švýcar, a vrátiv se privatisoval na Král. Vinohradech, kde měl pěkný domeček. V tu dobu jsme se živěji stýkali. Tehda bylo horováno pro druhé divadlo české, a viděli jsme, že nejúrodnější pro ně půdou by byly podnikavé a rozkvétající Vinohrady. Kdo by je mohl vésti? Připadli jsme na Chmelenského, který měl za sebou jistou ředitelskou zkušenost (při brněnském divadle), a hned jsme jej získali. S ním pak jednoho dne jsme se vydali ke starostovi Friedländrovi jako deputace z „Máje" a Ústřední jednoty herecké. Vojta Slukov, Jan Ladecký, Matěj Šimáček a pisatel těchto řádků. Chmelenský měl bez prodlení zadati o potřebnou koncesi, a taky tak učinil. Friedländrovi se náš záměr zalíbil, měl i ctižádosti dost a také energie, a snad již tehdy bylo by vzniklo divadlo na Vinoradech. Avšak, bohužel, Friedländer za nedlouho potom neočekávaně zemřel — vybudování divadla v nejhezčím a nejslibnějším předměstí pražském bylo na léta odsunuto.

Zatím Chmelenský dostal koncesi divadelní, ale jen „venkovskou", k provozování divadla mimo Prahu. Nevyhovovalo to původnímu záměru našemu ani jeho, ale „podej čertu prst . . ." Chmelenský koncesi nevrátil. „Když mám koncesi, budu hrát divadlo," řekl nám. Sestavil společnost, na tu dobu neobyčejně četnou, asi sedmdesáti členů, s kterou se vydal nejprve do Vídně, kde v tamním Josefovském divadle hrál deset neděl

přes všechny štvanice nesnášelivých Vídeňáků. Do jara 1894 putoval po Čechách, potom pak podnikl odvážnou výpravu divadelní do Splitu v Dalmácii. Vrátil se, zase hrál po Čechách, ale jeho široce založený podnik pohltil znenáhla jeho majetek a r. 1901 Chmelenský svou společnost rozpustil. Odtud byl tajemníkem Umělecko-průmyslové školy v Praze až do r. 1913, kdy odešel do výslužby. Vypukla válka, a Chmelenský, statný čtyřiapadesátník, byl znova vřaděn do armády. Thalia—Bellona, Thalia—Bellona, tak se v jeho životě střídaly. Chmelenský však se neúčastnil krvavého řemesla na frontě. Sloužil u vojenské censury a byl vysílán k odvodům na venkov, později taky do etap v Uhrách, ježto byl mocen jazyka maďarského. Opětnou vojančinu svou nastoupil jako nadporučík, povýšil na rytmistra a do své šedesátky se probouzí jako major při ministerstvě národní obrany.

Měl přece jen pravdu tehda, když řekl, že sebe mladší člověk se dočká šedesátky, když vydrží. Pravda, pořádný kus toho „mládí" zatím vzal rarach. A tak jej pozdravuji jako „soukmeta", jak se podpisuje milý přítel K. M. Čapek-Chod od nedávného dne, kdy taky jemu dozrála šedesátka.

(N. l. v červenci 1920.)

O STARÉM HERCI, DIVADELNÍM ŘEDITELI A PRAŽSKÉM ZPĚVÁČKU.

Pomaloučku a tak skromně a potichu, jak chodí on sám, přišla taky jeho sedmdesátka. Málem bych to milému starému Bohumilu S o d o m o v i ani nevěřil, jak mladě mi vypadá, ale nic naplat, má to na křestním listě černé na bílém: 18. prosince 1850 — a to tedy je právě sedmdesát.

Čím byl v mládí nebo čemu se chtěl oddati pro život, věru nevím. Jen tolik vím, že byl hercem, divadelním ředitelem a na konec příslušníkem onoho drobného kočujícího nárůdku, kterému stará Praha říkala „zpěváčkové". Před 50 lety ještě Praha neznala „šantánů", před patnácti nebo desíti lety ještě nevěděla o „kabaretu". Měla své skromné, nevyzývavé a mnohdy tak milé z p ě v á č k y .

Na dráze divadelní jsem nemohl milého starého Sodomu sledovati. Putovalť po českém venkově, něco let jako člen společnosti Čížkovy, potom jako ředitel společnosti vlastní. Jenom z pověsti, ze svědectví vrstevníků jsem věděl, že je Sodoma pozoruhodným hercem charakterním, jehož výkonů si

povšimly i některé krajinské listy německé, a výborným komikem. Pro sluchový neduh musil se předčasně a navždy rozloučiti s divadlem, někdy roku 1891. Ale nezakopal svou hřivnu kumštýřskou. Vrátil se do Prahy, odkud byl vyšel, a stal se členem šantánu Šmídova — onoho Leopolda Šmída, za kterého bývalý pražský šantán ve svém rozvoji vyvrcholil. Nebylť Šmíd pouhým napodobitelem a papouškem vídeňských kupletů a sólových výjevů, byl „dramaturgem" svého podniku a vytvořil bohatou galerii typických postav, hlavně pražských, na které se chodila dívat celá Praha. Šmíd byl svakem Sodomovým, měl za ženu Sodomovu sestru Cecilii, která také na šantanních prkénkách zpívala a hrála, a tak se Sodoma vkloubil i pokrevensky v nové povolání, i se svou chotí, která zase je sestrou zesnulého Šmída. A byl to pro Šmída věru vítaný přírůstek. Tenkráte někdy sepsal Šmíd svou aktovku „Batalion", výtvor svého rázu skoro klasický, jaký kdy vyrostl z podia šantanního. Nevím, zda měl na mysli svaka Sodomu, když tvořil postavu starého vysloužilce Vondry. Jestliže naň nemyslil, jestli mu tu figuru nešil na tělo, tedy ji Sodoma Šmídovi svým výkonem doplnil, „dobásnil". Jeho Vondra, bývalý „seržánmažor u primo bataliono kačatore estery" nebyla pouhá divadelní maska. To byla životná postava starého vagabunda, jako z ulice na jeviště vpadlá. Postava sešlého a přece ještě ctižádostivého, na minulost vzpomínajícího individua, jak je tvoří jen skuteč-

ný život. V té úloze již jste neviděli prostého „zpěváčka", ale dokonalého charakterního herce.

„Batalionem" slavil Šmídův šantán triumfy. Celá Praha chodila se naň dívat, ani vážní a přísní recensenti nemohli utajiti své uznání. A kromě autora, z jehož péra tato zajímavá a svého druhu jediná aktovka vyplynula, lví podíl úspěchu dojista náležel Sodomovi-Vondrovi. Sotva se mýlím, pravím-li, že o provedení celku soustrovala taky režisérská ruka Sodomova. Herecky slabší snad jen byl autor sám, Šmíd, a to proto, že asi nepoznal doktora Uhra, kterého ve své aktovce přikrýval jménem Unger. Zemřelť doktor Uher již r. 1871. Zastihl jsem ho ještě pouhou náhodou a poznal, i mohu říci, že představa Šmídova skutečnosti nevyhovovala. Nevím, zdali ještě někdy uvidíme „Batalion" na prknech. V tom zladění však a v té souhře, jak jsme jej kdysi viděli u zmizelého „Zlatého soudku" v Ostrovní ulici, a nemýlím-li se, taky v bývalé kavárně Braithutově na Malém rynečku, uvidíme jej sotva kdy. Seržánmažora Vondru, jak jej podal Bohumil Sodoma, vůbec nikdy. Rozloučilť se Sodoma konečně i s podiem šantanním, a s ním navždy odešel i jeho Vondra.

Generace mladší a nejmladší Bohumila Sodomu nepoznala. Ale když jsem vyslovil Batalion a jméno vysloužilce Vondry, tu se naň dojista rozpomene Praha starší a mnohému návštěvníku starého Zlatého soudku, zahrady Lhotkovy, pivovarské restaurace u Medvídků a jiných a jiných

zazní v sluch mnohý veselý kuplet Sodomův. Měl jich bezpočet, veselých, nejednou i drsných, ale nikdy neurážejících sluch a vkus, a přednášených s humorem tak taškářským, jak je uměl zpívati jen milý „starý" Sodoma. A všelikých solových výjevů i duet se starým a dávno odešlým Rakem!

Sluch mu vypověděl službu, ale paměti nepozbyl. Ještě dnes, ač je třicet let vzdálen divadla, zadeklamuje vám hlavní úlohu ze hry „Sedlák svým pánem" od začátku do konce, bez oddechu, bez klopýtnutí, až se ve vás dech zatají.

Milý starý Sodoma je z tak zvaných drobných a zapomenutých zjevů divadelních, kteří však přes tu svou „malost" dokonale vyplnili svůj úkol životní a divákům i posluchačům osladili nespočetné hodiny hořkého a trnitého života pozemského. Pokládal jsem za povinnost vzpomenouti ho v den jeho sedmdesátky. A přeji mu ze srdce mnoho humoru na osmou desítku let.

(N. l. 18. prosince 1920.)

*

Sodomova pohyblivá a nekonečných výrazů schopná tvář — beze všeho maskování — byla jako stvořena k tomu, aby diváky rozesmávala. Bránice se rozechvívala již při pouhém pohledu na jeho zjev, a když promluvil, když zazpíval nějaký svůj taškářský kuplet, otřásala se nezkrotným smíchem. Jest želeti, že jeho neduh sluchový mu zabránil vstup na jeviště veliké, na Národní divadlo.

Kumštýřské jeho poslání bylo mu vloženo do vínku dobrou vílou a bylo mu dojista určeno jeho původem. Ať se na mne milý starý Sodoma nehněvá, vyzradím-li něco z jeho rodinné historie. Jeho otec buď byl zaslíben anebo se sám zaslíbil Pánubohu. Měl a chtěl býti knězem, a tuším, že dokonce již byl „panem majstrem", totiž theologem. Ale snad již dříve se zahleděl v nějaké milé oči dívčí — a milý mladý majstr vyklouzl ze semináře a oženil se. Jeho láska pozemská byla silnější než nebeská, ženuška mu povila sedmnáct dětí — a náš milý Bohumil Sodoma byl z nich asi tak uprostřed. Jeho otec byl dobrým houslistou, svou mladou ženu vyučil hře na harfu, a tou společnou hudbou probojovával se životem. Nezdá-li se vám, že Sodomovo herectví i zpěváctví bylo mu dědičným podílem?

Starý Rak, Leopold Šmíd a Bohumil Sodoma tvořili trojlístek pražských lidových zpěváčků, všady vítaný. Odešel Rak, odešel Šmíd, Sodoma jest poslední z té staré gardy, která Prahu co den obveselovala, tak bez nároků, bez hřmotné reklamy. A Sodoma byl ze všech nejveselejší. Za to si dojista zaslouží vděk i vzpomínku svých bývalých posluchačů. Budiž ještě dlouho zdráv!

(Ze vzpomínky ve „Světozoru" v únoru 1921.)

*

Svrchu psané jubilejní vzpomínky byly posledním potěšením, které jsem jednomu z posledních milých „zpěváčků" pražských mohl způsobiti.

Upřímné přání všech nás, kdož jsme ho znali a často mu naslouchávali, aby byl dlouho zdráv, nesplnilo se. Nepřežil nadlouho svou sedmdesátku. Zemřel nenadále 12. března 1921 ve vinohradské nemocnici, kam byl den předtím dopraven, prudkým záchvatem žlučových kamínků. A jeho choť Marie, která s ním věrně sdílela radosti i strasti potulného života hereckého, odešla za ním dříve než rok uplynul, 1. února 1922, v 63. roce věku svého. Tak téměř všechen původní personál Šmídova „Batalionu" jest na onom světě. Po mém vědomí zbývá z něho toliko dcera páně Rakova, která se později stala členem českého divadla brněnského a ještě později členem východočeské divadelní společnosti.

O DVOU ČESKÝCH HUMORISTECH.

1. JUDr. AUGUST NEVŠÍMAL.

(Psáno k jeho šedesátce r. 1907.)

Augustinu Nevšímalovi minulo šedesát let!

Jeho narozeniny připadají právě v dobu prázdnin, ve vyprahlý srpen, a tak i ten šestý křížek vyzrál mu v čas, kdy jsme byli rozběhlí do všech končin světa, abychom se nalokali trochu svěžího vzduchu. Ani jsme se nemohli dostaviti ke skromnému jubilantu, abychom ze srdce popřáli dalšího zdraví do dlouhé ještě budoucnosti a vroucně stiskli jeho pravici, která kdysi, za jeho mládí, neúnavně psávala pro horlivé a vděčné čtenáře. Z dáli toliko posílali jsme mu upřímné pozdravy.

Naplňuje mě tesklivostí, že mám psáti vzpomínku k šedesátce Nevšímalově. Šedesátka! Je-li to pravda, že minula taková dlouhá píď života od času, kdy jsme znali Nevšímala mladého, tolik ještě vzdáleného vlastní třicítky?

Počítám v duchu, počítám, a věru pramálo chybí do čtyřiceti let od oněch dnů, kdy mi jméno Nevšímalovo zaznělo poprvé v sluch, kdy jsem

nenasytně hltal groteskní jeho vypsání Obležení města Račic roku 1848.

Bylo to snad v druhém, nanejvíce třetím roce pobytu mého v Praze, někdy roku 1870 nebo 1871, kdy jsem za nedělních volných odpůldnů navštěvoval strýcovu domácnost v Jámě, kde mi po koflíku kávy kynul ještě zvláštní požitek. V pracovně strýcově, na psacím jeho stole každé neděle leželo čerstvé číslo Vilímkových Humoristických listů, tehda ještě onoho zamlouvavého, malého formátu čtvercového, číslo vždy plné znamenitých, karakteristických, svého druhu jediných, neodolatelných obrázků Kolárových. Vzpomínáte přece dobře, vy starší čtenáři, oněch rázovitých dřevorytů, oněch zdařilých a k smíchu nutkajících karikatur všech ministrů rakouských a vedle nich Bismarků, Garibaldů, Viktorů Emanuelů, Napoleonů a jiných a jiných potentátů, světových hrdin nebo intrikánů a ředitelů evropské politiky? Pevnou a přece tak měkkou rukou kreslíval je nesmrtelný Kolár mladší tužkou na dřevěné špalíčky pro dřevoryjce — „mezi polévkou a hovězím masem“, jak o něm říkávali. — Kolár byl po dlouhá léta jediným ilustrátorem Humor. listů. Týden co týden, po celý rok a rok od roku vyplňoval svými kresbami všechna čísla H. l., a zejména jeho politické karikatury měly tehda pověst skoro evropskou. Pro ty obrázky bývalo každé číslo Humorů po celých Čechách dychtivě očekáváno.

Hltal jsem ta čísla, páchnoucí ještě čerstvou

černí tiskařskou, od počátku do konce. Nerozuměl jsem všem narážkám politickým, nemaje přístupu k politickým časopisům, ale tím horlivěji jsem čítal veselé povídky, poněvadž tehda malé ty Humory pěstovaly také ještě humor nepolitický.

A jednoho dne jsem v čerstvých Humorech našel nesmírně kratochvilnou historii, která mě uchvátila tím spíše, ježto byla provázena četnými obrázky Kolárovými. „Obležení města Račic roku 1848" od Augusta Nevšímala.

Po Gallatovi, jehož malou knížku „Humoresky ve verši a v próze" jsem znal již deset let, od roku 1860, od první třídy hradecké normálky, vyskytl se mi tu poprvé zas příbuzný mu genius humoru. August Nevšímal! Pravosti jména jsem tehda ovšem nevěřil. Vypadalo mi příliš vymyšleno, pokládal jsem je docela určitě za pseudonym. Posilovalo mě v tom, že neznal Nevšímala ani strýc, aniž kdo jiný. Nu ano, Nevšímalovi bylo tehda něco málo přes dvacet let.

Historie však nesmírně mě poutala a nevrle jsem odkládal číslo, když jsem dospěl ke slovům „pokračování budoucně". Byl bych četl do večera, celou noc. A pak jsem neměl jiného přání než abych poznal autora kratochvilného toho líčení. Přání nebylo tak snadno splniti. Po celý týden jsem byl zapřažen, a ve společnosti, která mě obklopovala, nevyskytovali se vůbec žádní autoři.

Někdy však splní se člověku přání mimo vše nadání. S počátku let sedmdesátých chodíval

jsem se starším bratrem častěji na večeři do jídelny uzenáře Václava Čermáka otce, tehda v ulici Pasířské, a v té skromné jídelně, kde bylo lze povečeřeti za deset nebo dvanáct krejcarů (specialitou starého Čermáka byly smažené jaternice se zelím), poznal jsem nejednu osobnost v životě českém již vynikající nebo později vynikší. Zejména jsem tu poprvé spatřil Josefa Baráka, skromňoučce hodujícího za desetník, za půldruhého.

Čermákův syn, mladý Václav (Bože, tehda mladý; a již taky má hlavu šedivou a šedesátku za sebou!), který než se oddal živnosti otcovské, vychodil několik tříd gymnasia, znal mnohé z hostí otce svého jménem a povoláním. A jednoho večera přitočil se ke mně, trkl do mne loktem a pošeptal mi:

„Všimněte si mladíka, který právě odchází..!"

Všiml jsem si. Právě platil matce Václavově nějakou drobnou mincí stříbrnou, řekl tiše „dobrou noc" a proplet se několika nakupujícími služkami vyšel z krámu.

Nic na něm nebylo zvláštního a nikdy bych nebyl uhodl, proč právě na něj mě mladý Čermák upozorňuje.

Trvalo chvíli, nežli zaměstnaný Václav mohl se opět ke mně přiblížit, a pak tedy mi řekl:

„To je nějaký N e v š í m a l — ten píše do Humorů..."

Dopolkl jsem rázem, chopil se klobouku, vyřítil jsem se na ulici, abych se lépe na Nevšímala

podíval — ale nevěděl jsem, v kterou stranu se dal, a zatím zmizel.

Vrátil jsem se s výčitkou Václavovi, proč mne dřív neupozornil.

„To nevadí," odpovídal mi; „uvidíte ho jindy, chodí sem častěji."

A za dalšího hovoru dověděl jsem se, že Nevšímal jest jméno pravé, že mladý ten muž studuje práva a že nemaje právě peněz nazbyt a někdy vůbec ani ne s dostatek, přivydělává si na studie psaním. Slovem, Čermák mi tu stručně pověděl, co sám o mladém literátu věděl — tuším, že zas od Josefa Baráka — a čím by mohl počíti životopis téměř každého českého literáta. Skoro všichni vycházeli ze stejného blahobytu. Tuším, že tehdejší literární činnost Nevšímalova byla nejen pouhým přivydělávánim, ale vůbec jediným jeho pramenem příjmů. Že se v Praze na universitě vydržoval zcela sám. Potřeby jeho byly jistě velmi skromné, ale přes to bylo v tomto jeho zápolu životním kus hrdinství, tím většího, že stísněné poměry své přemáhal smíchem, veselostí, jíž obdarovával své čtenáře.

Prohodil mladý Čermák za hovoru, že Nevšímal píše takové „veselé taškařiny", ale vlastní zevnějšek Nevšímalův byl v příkrém odporu k tomuto pojmu. Jeho zraky nikterak neměly výrazu veselého. Hleděla z nich naopak jistá zádumčivost a nesmírná plachost.

Teprv mnohem později dověděl jsem se ně-

kolika určitějších dat ze života Nevšímalova. Narodil se 26. srpna 1847 ve Vlašimi a jeho rodný domek v kterési ústranní ulici nebyl ani vlastním domkem „rodinným". Otec jeho, nemajetný tkadlec, byl tam pouhým nájemníkem. Kromě Augusta Vojtěcha měl ještě několik dětí. Jak žil, jak vyrůstal, jak žila všecka jeho skromná rodina, vylíčil Nevšímal sám v drobných kapitolách, jež uveřejňoval později anonymně v „Palečku" a jež byly nadepsány Humor chudého lidu.

V malé jídelně Čermákově v Pasířské ulici uviděl jsem Nevšímala jen ještě jednou a pak dlouho jsem se s ním nesetkal. Teprv později měla nás náhoda svésti — a dokonce v témž podniku, pod jednou střechou.

Na podzim r. 1872 v říjnu počal vycházeti nepolitický humoristický týdenník „Paleček" nákladem J. Otty. Jeho redaktorem byl tehda mladý JUC. Josef Štolba. Redigoval však jen prvé pololetí. Byl již dříve vychovatelem v jisté rodině šlechtické a někdy na jaře roku 1873 byl vyzván za společníka jiného mladého kavalíra, kterého měl provázeti na cestě přes oceán, do Ameriky. Tehda nehemžilo se v mladém životě českém tolik redaktorů jako nyní, pracovníků vůbec nebylo nazbyt, a v oboru literatury humoristické bylo jich nejméně. Rozumělo se tedy skoro samo sebou, že za nástupce Štolbova byl získán August Nevšímal, jenž rozmarnými příspěvky a zejména svým „Obležením města Račic" již dříve byl na

sebe upozornil. A tak již na 30. čísle I. ročníku Palečka, kdysi v dubnu 1873, objevilo se jméno jeho jako redaktora.

A sotva za půl roku, někdy v září, rozmnožen byl personál knihoskladu Ottova o moji maličkost. Zatím jenom na několik dní. Nebo již mi faktor tiskárny chystal „musterbuch" tiskovin, bloky předplatných lístků, a šéf psal pro mne pověřující dopisy. Mým prvým úkolem bylo, abych se vydal do krajů českých jako cestující tiskárny a sběratel předplatitelů na Palečka, Lacinou knihovnu, kolportér Slovanského kalendáře atd. Teprv asi za dva měsíce vrátil jsem se ze své pouti do Prahy a byl jsem pak trvale na blízku Augusta Nevšímala.

Stav se redaktorem „Palečka", zlepšil Nevšímal jakž takž hmotné svoje postavení, vyvázl z tísně, v níž potud byl vězel. Neboť jako redaktor měl asi čtyřicet zlatých měsíčně pevné gáže a krom toho vypsal si ještě něco vlastními příspěvky literárními. Ale před tím hmotné jeho postavení bylo velmi neutěšené. Nedostatek prostředků nejnutnějších provázel jej vlastně ode chvíle, kdy odešel z domova na střední školu.

„Když se teď s výše svých šedesáti let ohlížím do svého života," pronesl v nedávné dni, „připadá mi to všechno tak nesmírně hloupé, někdy až k smíchu hloupé!" a jeho tvář pokryla se klidným, dobráckým úsměvem, jak se člověk s životem vyrovnaný usmívá vlastním chybám i minulým ústrkům nepříznivého osudu.

Až k s m í ch u hloupé! Toto slovo karakterisuje humoristu Nevšímala. Dovede se všemu tomu smáti neb aspoň usmívati. Ale vracíte-li se po jeho stopách do té m i n u l o s t i h u m o r i s t o v y, seznáte, že to bylo časem neskonale trudné.

Již jsem pověděl, že se narodil jako syn chudého tkalce ve Vlašimi, žijícího v nájmu. Otec byl horlivý čtenář, malý August pak byl hoch patrně duševně čilý, probudilý. Dávno před tím, než chodil do školy, již od čtvrtého roku svého uměl čísti. Tomu ho naučil sám otec. Byltě světem zvandrovalý, jako tovaryš byl až i v Brně, učil synka taky německy.

Na gymnasium dostal se malý August poměrně pozdě. Ne vlastní vinou, toliko z nedostatku škol v rodišti. Nejvyšší třídou tehdejší vlašimské triviálky byla čtvrtá, a do té chodil August ještě jako chlapec dvanáctiletý. Potom byl dán do nižšího gymnasia Piaristů v Benešově. Tam pobyl čtyři léta. Tou dobou otevřeno bylo v Táboře gymnasium reálné (snad první svého druhu), jehož ředitelem byl slavista Křížek výborné paměti. Bylo to cosi nového, sjížděli se tam žáci z celých Čech, ba i z ciziny. Tam tedy vstoupil Nevšímal do kvinty.

Matka si přála, aby August byl knězem, a syn s tím souhlasil. Mladíci v tom věku nejsou si vědomi, kam tíhnou pravým povoláním. A věru se podobalo, že matčino přání bude splněno. Mladý

August aspoň protrávil celé jedny prázdniny na faře v Radešovicích u Vlašimi, kde se seznámil s letitým již farářem P. Kurkou, jemuž vypomáhal, pokud vypomoci uměl. Opatřoval mu všeliké zápisy, obstarával mešní víno, oznamoval rozkazy páně farářovy kostelníkovi, udržoval pořádek v sakristii — doma měli nesmírnou radost, že se „August učí již na pana faráře".

Na vyšším gymnasiu táborském pobyl pět let. Nešťastná matematika prodloužila mu studie o rok. Měl totiž z matematiky profesora Maška — téhož, který, nemnoho tomu let, smutně proslul prodejem svého domu s deskou Šafaříkovou v Krakovské ulici německému studentskému spolku; nebyl sice matematikem zkoušeným, ale za to hodně přísným, zdá se. Tehda studoval ve kvintě táborské i Ladislav Quis, který Nevšímalovi v matematice vypomáhal, ale jednou mu nějak pomoci nemohl, a Nevšímal dostal „husu", dvojku.

Nevšímal sice mohl a měl podstoupiti „reparát", raději však rok opakoval. Příčinou toho byl jistý jeho spolužák, nynější vrchní rada V., mladý zbujník, který všelijak týral Nevšímala, povahou trpnějšího. A než by s tím byl šel do sexty, raději zůstal další rok ve kvintě. Tento druhý rok měl z matematiky profesora Švarcra, a hle, dostal z předmětu „velmi dobrou". Třídním toho roku byl profesor Hynek Mejsnar.

Již na studiích v Táboře Nevšímal byl poukázán — ne-li docela, tedy velkým dílem —

na sebe sama. Bydlil v domě knihtiskaře Franka, do jehož „Tábora" psal a jemuž konal taky služby korektorské. V kvintě již psal epigramy na profesora Č. a byl taky vydavatelem a redaktorem psaného časopisu studentského „Vesny". Z této „publicistické" činnosti sluší zaznamenati žertovnou historku.

Mimo jiné byl na gymnasiu táborském taky profesor Martin Kolář, horlivý archeolog. Kdysi vyšel tento učitel s prof. Mejsnarem do Chejnova nedaleko Tábora a v blízkém okolí objevili nějakou jeskyni. Není mi známo, jakých památností se tam dopátrali, avšak objev nadchl nesmírně prof. Koláře, jenž brzy potom napsal o něm počátek referátu do „Tábora". Čtenáři horlivě četli, mnozí snad i putovali do objevené jeskyně, ale hlavně všichni dychtivě čekali na pokračování referátu páně profesorova. Pokračování však dlouho nevycházelo. Tu Nevšímal, aby ukojil zvědavost kolegů svých, spískal kratochvilnou čertovinu. Napsal do „Vesny" sám p o k r a č o v á n í referátu páně profesorova, ovšem po svém způsobu.

Spolužákům působilo toto „pokračování" velikou švandu, ale Nevšímal nepočítal při tom s vyšší instancí „tiskovou". Povinností jeho bylo, aby každé číslo psané „Vesny" předložil — ředitelství gymnasia. Nevšímal předložil povinný „výtisk" a osudné samodílné pokračování archeologického referátu způsobilo zlou krev. Ředitel prostě další vydávání „Vesny" zarazil.

„Učte se raději matematice!“ řekl k jejímu redaktorovi.

Tak zanikl mladý orgán mladého humoristy; avšak Nevšímal nedal se naprosto umlčeti. Bylo mu třeba duševní, literární činnosti, hlavně však mu bylo třeba nějakých šestáků, a tak po zaniknutí „Vesny“ psal do pražských Humorů epigramy, granáty, básničky, jak Pánbůh vtip nadělil. A každý vypsaný desetník byl vítaným životním příspěvkem táborskému gymnasistovi.

Roku 1869 Nevšímal maturoval a po prázdninách zamířil do Prahy na právnickou fakultu.

Je nepochybno, že neoplýval přepychem a nadbytkem v Táboře, ale v Praze teprva měl poznati kruté časy, hořký nedostatek.

Ubytoval se u jistého obuvníka, který se právě byl oženil. Mladý mistr měl sice jedinou toliko světnici, do níž uvedl mladou žínku svou, ale zdálo se mu, že tam bude ještě dost místa pro druhou postel, a tak přijal do bytu skromného studenta z venkova. Nevšímal býval tu často bezděčným svědkem líbánků mladých manželů, svědkem všech sladkostí, jichžto poskytuje vlastní, právě založený krb domácí, ale při tom v útrobách jeho mnohdy žalostně kručelo. Zvídal sice, že jest právě poledne, když na blízké novoměstské věži odbíjela dvanáctá a když hned potom se rozezvučelo polední vyzvánění; jemu však málokdy kynul oběd. Jeho otec v daleké Vlašimi vydělával tkalcovinou sotva dva zlaté týdně, z toho nemohl synu

juristovi poslat ani krejcaru. I živil se jurista psaním do Humorů. Literární tato činnost vynášela mu někdy pouhé čtyři šestáky týdně — a z toho Nevšímal skutečně ž i l. Denní jeho potravou bývalo tu mléko ráno, v poledne i večer. Hrneček mléka a krajíc chleba.

Tou dobou nosil kravatu, která se nesmírně líbila tovaryšovi jeho kvartýrského. Byla totiž z kaučuku nebo z nějakého voskovaného plátna. Nesmačkala se nikdy, stále zachovávala svůj tvar a dala se vždy ve vlažné vodě vyprat, že byla jako nová. Marně se tovaryš o ni ucházel, Nevšímal nechtěl se s ní rozloučit; byla prý mu ze všech kravat nejmilejší, a krom toho — jiné neměl.

Avšak nouze láme železo — a zlomila konečně taky nepovolnost Nevšímalovu. Jednoho dne nebylo ani na mléko, a toho dne tedy Nevšímal dal sluchu opětnému naléhání tovaryšovu a odhodlal se ke „změně držebnosti". Postoupil žádostivému obuvníku kaučukovou kravatu se všemi právy za dvacet nováků, z nichž pak byl zase půl téhodne živ, o chlebě a mléce.

A v té studentské mizerii životní, jak jsem ji právě stručně vylíčil, v těsné světnici obuvníkově, jež byla ložnicí mladých manželů i jídelnou, studovnou i ševcovskou dílnou zároveň, v dobu, kdy se živil skoupě odměřovanými dávkami mléka, psal Nevšímal nejztřeštěnější svou historii, zmíněné již O b l e ž e n í m ě s t a R a č i c r. 1848.

Nepsal ji z pouhé překypující bujnosti, ale

bylo třeba peněz na kolejné, na které si Nevšímal musil vydělati. Kolejné platilo se tehdáž napřed, a Nevšímal byl již „v restu". Psal, psal o překot, aby již jen mohl s poukázkou k pokladně administrační a s penězi pak na universitu, avšak otištění práce se nějak protahovalo, Nevšímal nedostal honorář včas, nemohl kolejné zaplatit — a přišel tím zas o rok na universitě. Za nedlouho potom, někdy roku 1873, otištěny byly Račice podruhé, ve druhém svazečku „Nejlepších českých humoresk", ale za toto druhé vydání nedostal již Nevšímal honoráře žádného . . .

„Obležení města Račic" zakládá se aspoň z části na skutečné události, a Račicemi bylo zakryto jen pravé jméno dějiště — Vlašimě totiž, rodiště Nevšímalova. Pravda, že co se doneslo k sluchu Nevšímalovu, byla jen kusá, mlhavá zvěst o ukradených pochodních, zbylých z uvítání knížete pána, Auersperga. Vše ostatní jest výplodem obraznosti autorovy. Podnět k historii vyšel od jistého Ferdinanda Svobody, sedláře, s kterým se Nevšímal seznámil na Čápu v Benešově, když tam studoval nižší gymnasium. Ferd. Svoboda vystěhoval se později do Ameriky, kde se stal továrníkem kočárů — ale to by byla nová vzpomínka biografická, a tu by mohl psáti toliko Nevšímal sám, který si ještě po letech se Svobodou dopisoval.

Zmínil jsem se, kterak Nevšímal s počátku let sedmdesátých večeřival skromně v uzenářské

jídelně Čermákově v ulici Pasířské. Není tu snad nezajímavo dodati, že tam chodíval společně s mladým medikem Thomayerem, s nímž ho seznámil kolega Nevšímalův, jurista Krátký, nyní rada zemského soudu.

Skromná, tichá bytost Nevšímalova zalíbila se Thomayerovi, který mu jednoho dne řekl: „Buďte mi přítelem.“ A Nevšímal, žijící v Praze velmi samotářsky, s radostí přijal a opětoval toto přátelství.

Než se stal redaktorem Palečka, redigoval Nevšímal Jiskry, přílohu k Obrazům života, jež vydával jistý Pelant a jejichž redaktorem byl Frant. Peřina, pozdější spolumajetník tiskárny královéhradecké a redaktor Ratibora, nyní již zemřelý. A do Jisker psával humoresky taky mladý jeden jurista, který se později stal náčelným politikem a dokonce ministrem — Bedřich Pacák totiž.

Potom tedy, kdysi na jaře r. 1873, stal se Nevšímal nástupcem Štolbovým a redigoval Palečka asi tři čtvrti roku sám. Za tu dobu vrátil se Štolba z cesty americké a od Nového roku 1874 ujal se redakce s Nevšímalem společně. Toho roku někdy v podzimku Štolba byl promovován, na 45. čísle Palečka II. ročníku objevilo se již jméno jeho s přídavkem Dr. — Štolba setrval v Praze a při Palečku ještě nějaký čas, až do 7. čísla ročníku III., jež bylo vydáno někdy v listopadu 1874, načež odešel jako notář do Nechanic, a po něm zas byl samostatným redaktorem Nevšímal.

Vidím ho posud, sedajícího v malém, uzoučkém pokojíku, jenž byl částí pisárny Ottova závodu na Václavském náměstí v čísle 24., a přebírajícího se v došlých rukopisech. Trpělivě pročítal popsané listy, z nichž největší část hluchých, jalových nápadů putovala do koše vedle psacího jeho stolu, a když pročetl a sebral, co bylo k nějaké potřebě, míval toho žalostně málo. Potom nezbývalo, než aby sám se chopil péra a ze svého doplnil, čeho se do čísla ještě nedostávalo. Psal drobné historky a verše, a zejména zdařilé verše psával k obrázkovým cyklům, plné vtipných nápadů, a pepřil čísla časopisu epigramy, jež později vyrostly na malý svazeček, vydaný někdy r. 1876 o názvu Trojlístek.

Stálými tehdy spolupracovníky Palečka byli Gustav Bambas, korektor tiskárny Fuchsovy, a Emanuel Züngel, básník, jenž soukromničil, nemaje žádného úřadu a taky žádných pevných důchodů. Překládal a upravoval veselohry, libreta pro divadlo prozatímné (zejména operet Offenbachových), a co týden zásoboval Nevšímala tlustými zásilkami drobností a veršíků na úzkých proužkách papíru. Avšak i materiál obou těchto spolupracovníků Nevšímal prosíval na velikém, řídkém řešetě, taky v tom bylo nejednou mnoho zrní hluchého.

Největšími příspěvky Nevšímalovými v Palečku za jeho redakce byly dvě práce prosaické, jež psal na pokračování a otiskoval ve IV. ročníce:

Tajnosti hradu Tollenštejna a zmíněný již Humor chudého lidu.

Prvá byla persifláží sensačních, tak zvaných krvavých románů kolportážních, jež tehdejší dobou bujely na úkor produkce ušlechtilé, přecpaných tajuplnými událostmi, nemožnými dobrodružstvími, úklady, vraždami atd., v Humoru chudého lidu pak se vracel do vlastní a nedávné ještě minulosti, líčil úryvkovitě své dětství, rodinu, v níž vyrůstal, okolí rodného domku a život malého města se všemi drobnými, prostými zjevy, jak mu z mládí v paměti uvázly. Škoda, že právě toto líčení pak rázem a neucelené zakončil, slibuje, že jindy a jinde bude v něm pokračovati. Ale k pokračování tomu a k plnému rozvinutí obrazu chudého toho lidu — tuším — nikdy nedošlo. Brzy potom, v polovině července 1876, rozloučil se Nevšímal s Palečkem, jemuž byl věnoval nejvíce mladých a svěžích svých sil a práce.

Odchodem jeho z Palečka r. 1876 skončila se zatím taky jeho literární činnost. Rozhodl se, že se oddá toliko svým studiím a právnickému povolání. Dne 16. července 1876 odjel z Prahy v nové působiště, jako advokátní koncipient do Klatov, hned po slavném odhalení památníku Hálkova na Závisti, k jehož postavení sám byl dal podnět.

V Klatovech pobyl do konce února 1877, kdy odešel do Plzně, a tu setrval jako koncipient až do května 1892, stav se nedávno před tím (koncem 1891) doktorem práv. Neradi se tam s ním

loučili, mnozí přátelé jeho přáli si, aby jim zůstal zachován, a chtěli mu dopomoci k místu tajemníka obchodní komory. Zatím však zvítězil jeho soupeř, Dr. V. Byla dvakrát konána volba, pokaždé oba uchazeči dostali stejný počet hlasů. Po třetí konečně rozhodli volbu Němci, hlasovavše pro Dra V. A zdůvodnili své hlasování:

„Der Nevšímal ist ein čechischer agitator!"

Sotva Nevšímal sám tušil, jakým je nebezpečným člověkem!

Po návratu do Prahy, od r. 1892 do r. 1895 redigoval Nevšímal ještě jednou Palečka, N o v é h o P a l e č k a totiž, vydávaného tehda Kožíškem. Konečně složil redakci nadobro, vykonal advokátní zkoušku a jest od roku 1895 advokátem.

Pro úplnost ještě dodávám, že se Nevšímal za pobytu v Plzni, a to roku 1884 oženil, pojav za choť slečnu Kristu Goldmannovu, učitelku. Před svatbou zpovídal se u starého, moudrého františkána, který mu dal rozhřešení s lehkým pokáním a přidal dobráckou, upřímnou radu:

„Jsou hodnej," pronesl žehnaje mu, „a j s o u t r p ě l i v e j !"

Byla to rada jistě výborná, dobře míněná. Ale vždyť Nevšímal byl již dávno trpělivý, byl trpěliv odjakživa. (Švanda dudák v listopadu a prosinci 1907.)

*

(Dodatek.) Po své šedesátce sebral Nevšímal další své drobné věci humoristické, roztroušené

do té doby jen v rozličných časopisech, a upravil z nich dvě samostatné knížky. Prvá, s názvem „Humor života“, vyšla u Bursíka a Kohouta r. 1908. Je do ní pojato dvacet humoresk a satir. Druhá vydána v ‚Čítárně Švandy dudáka‘ u F. Topiče r. 1910 s názvem „Humor z rodného kraje“, vzpomínky z mládí. Obsahuje osm čísel, na prvém místě zmíněný již svrchu H u m o r ch u d é h o l i d u, jejž psal v r. 1876 do Ottova Palečka a v němž líčí kus vlastního života svého. Shledaly by se dojista ještě některé věci, tu a tam v časopisech zaváté, kterých zatím do sbírek nepojal. Ale k tomu již mu nebylo dopřáno klidu a času. Skonal náhle v noci 27. června r. 1916 a k věčnému spánku byl uložen na hřbitově volšanském.

2. KAREL ŠÍPEK.

(Psáno k jeho padesátce r. 1907.)

Konečně vypršela padesátka taky našemu milému příteli Karlu Šípkovi, rodinným jménem Josefu Peškovi. S radostí chápeme se péra — — —

Ne, nechápeme se ho s radostí. Naopak, při této padesátce přepadá nás lítost až hořká, že taky humoristovi souzeno stárnouti. Nebo nevěř nikdo z vás šťastných mladých, že je padesátka „nejkrásnější věk", jak zní obvyklá, ustálená fráze novinářská. Říkají vám to sice pochlebně a shovívavě vaši životopisci v padesátce, ale jestliže pak šťastně ještě dočkáte šedesátky, stejně obvykle o vás napíšou: stařičký jubilant. A od padesátky do šedesátky je zpropadeně krátká lhůta.

Nejkrásnější věk! Kdy pak jej vlastně člověk žije? Zdá se, že o něm nikdo neví. Nebo, chcete-li, zvídá o něm teprve, když jej dávno byl přežil. Pak letí, letí vzpomínkami do minulosti a chytá jej, na kratičké opojení své, z něhož je mrzuté probuzení, že dávno, dávno minul.

Vracím se taky do minulosti, do „dnů mladosti" Šípkovy, a skoro mi připadá, jako by se mi ztrácela kdesi v mlhách, v klamivých, růžovými nitkami protkaných závojích. Tam kdesi je to krásné mládí, aniž jsme o něm tehdy věděli. Neboť před námi ležel život jako hluboká studna, jejíhož dna nedohlédnete, a co nám dnes do vzpomínek z minulosti svítí jako růže, bylo tenkráte nepřetržitou řadou nejistoty, očekávání, nadějí, pokusů a záměrů i drobných zklamání, kolísání, zda jíti napravo či nalevo, malých i velikých bouří neustáleného nitra a těžkých někdy zápasů s tvrdou, nepoddajnou skutečností.

Tak bylo skoro všem nám z onoho nevelikého kroužku, který se čím dále víc a truchlivěji ouží, smršťuje, sesychá. Mnozí z nás mohli být vším a ničím, jak se Osudu uráčí.

Pravda, toto slovo se Šípka netýká. Pokud se týče jeho dráhy životní, existenční, měl cestu svoji přesně vymezenu, povolání stanovené, a neuchýlil se od ní. Ale pokud se týkalo jeho poslání literárního, uměleckého, měl jistě taky on své zápasy, chvíle radosti z úspěchů a zase chvíle všeliké nejistoty. Třeba že se o tom nikomu neprojevoval, ježto v té příčině byl z nás povahou nejuzavřenější.

Skoro tak náhodou jsme se setkali, seznámili. Vrtošivý Osud učinil ze mne redaktora humoristického týdeníku o hodnou chvíli dříve, než jsem vyhovoval zákonnému požadavku zletilosti. Vrchnoporučenský soud mně musil skoro dva roky

slevit a prohlásiti, že mě z pravomoci své propouští. A byla to tedy moje funkce redaktorská, která mě s Karlem Šípkem svedla. Tomu je skoro třicet let.

Žertovnou jakousi zápletkou náhody stalo se, že jsem vlastně poznal Šípky dva. Rukopisy příspěvků s podpisem Šípkovým přinášel někdy a pro honorář za otištěné přicházel mladík suchý, vytáhlý, snad o půl hlavy delší mne. Tak to tedy je pan Šípek.

Ale pak jednoho dne dostavil se do redakce mladík docela jiný, o dvě hlavy menší prvého, nikoli hubený, anobrž plný a tváří růžových, a na můj úžas prohlásil: „Já jsem Šípek."

Vysvětlilo se to. Šípek první, nepravý, byl dobrý druh a kolega v povolání Šípka pravého, hledající tehdy taky cestu na český Parnas hložím a trním, taky čekatel „slávy" a „nesmrtelnosti". Psal sám a byl časem prostředníkem mezi druhem svým Šípkem a redakcí. Odtud ona záměna osob, která — pamatuji-li se dobře — přenesla se i v obsah onoho ročníku Palečka, do něhož právě oba horlivě přispívali. Jsou tam — tuším — jejich jména a příspěvky všelijak popleteny.

Setkal jsem se s Šípkem, seznámil, a myslím, že nikdo z nás obou se nenadál, že se setkáváme snad na všechen další život. Ba, nejbližší tehdejší budoucnost jako by byla nasvědčovala, že jsme se nesešli na dlouho. Paleček toho roku přešel z rukou zakladatele Otty v ruce jiných nakladatelů,

nepříliš obratných a šťastných, a brzy potom, na sklonku r. 1878, vzdal jsem se redakce a odstoupil z „veřejného" života v zátiší šedivé, těsné kanceláře advokátní. Poměr náš — spolupracovníka k redaktoru — byl přerván.

Zatím však předcházelo cosi, co nás přece těsněji k sobě připoutalo než řečený poměr, ani jsme si toho v prvou chvíli nebyli snad vědomi. Společná cesta v létě r. 1878 do Paříže, na světovou výstavu. Oba jsme tu poprvé vyjeli do daleké ciziny, oba mladí, lační nových poznatků a dojmů, které jsme taky plnou duší společně ssáli. Oba jsme se vraceli nasyceni novými zjevy, velikým životem velikého národa, oslněni ruchem světového města, a — plni nových záměrů.

Klíčily a dokonce již vyzrávaly v určitý tvar cestou zpáteční. Vzpomínám aspoň, že to bylo kdesi na trati bádenské, za parného srpnového dne, když jsme pojali pevný záměr, že napíšeme společně — divadelní kus. Zakládali jsme „firmu". Líbil se nám velmi francouzský ten způsob společné práce, zdálo se nám, že je v něm záruka neklamného zdaru. Již dříve nosil jsem v sobě jakousi myšlenku, zauzlení, po případě vyvrcholení pro scénu, jenom jsem nevěděl, co s tím. Svěřil jsem se ve vagoně Šípkovi, a konec toho byl: Uděláme divadlo. Skutečně taky jsme divadlo napsali — frašku po našem mínění velmi výbornou — skutečně jsme ji divadlu zadali, asi dva nebo tři dramaturgové si na ní vylamovali zuby — no

a pak nám naše společné dílo zdvořile vrátili. Nepolemisovali jsme s dramaturgy. Nenadali jsme divadlu. S pocitem trpkého zklamání z vlastní nedostatečnosti uložili jsme společné dítě své — když jen jednou se postavilo na nožičky na jevišti předměstského ochotnického divadla, v karlínském „Pokroku" — a mladá naše firma učinila velmi tichý úpadek, kterýž bohudík nikterak neotřásl veřejným blahobytem. A pak jsme pracovali zase každý na vlastní vrub.

Avšak Šípkova láska k divadlu ponukla jej po čase k opětnému pokusu. Získal jiného kompaňona v příteli Gustavu Šmorancovi a zcela potají napsal s ním další divadlo, veselohru „V růžových okovech", která šťastně se dostala na prkna Nového českého divadla za Žitnou branou.

*

Karel Šípek narodil se 17. března 1857 v Bohdanči u Pardubic. Novinky ze světa kolportovaly se v dobu, kdy vyrůstal, skoro jen od úst k ústům, noviny tištěné byly v malých rodinách občanských vzácným zjevem. Já za svého dětství skoro jsem denních časopisů nepoznal, doma neviděl; jen staré ročníky dědových „Jindy a Nyní" a „Květů" a Mikovcova „Lumíra" byly mi přístupny. Šípek byl v té věci šťastnější. Otec jeho měl starodávný hostinec, v němž pro hosty byly vyloženy snad asi dva časopisy denní a vedle

nich jediný týdenník obrázkový. Malý čtenář chápal se jich horlivě a dovídal se tak o současném ruchu duševním, společenském i politickém, pokud všemu tomu mohl rozuměti. Dojista však nejraději sahal po mladých tehda Humoristických listech Vilímkových s Kolárovými kresbami. Snad že politická satira jejich — pokud tehdejší „svoboda tisková" dopouštěla — a vedle té humoristický obsah měly také značný účinek na jeho budoucí směr literární.

V Bohdanči vychodil školu obecnou, reálku vystudoval v Pardubicích, pro zdokonalení v němčině taky ročník v Moravské Třebové, a r. 1873 přišel do Prahy na ústav učitelský. Roku 1877 počal již sám vyučovati na obecné škole pražské. A v tu dobu asi taky spadají první jeho pokusy na kolbišti literárním.

Byl jsem ještě docela mladý a nezkušený redaktor, když mi jeho příspěvky padly do rukou. Neznal jsem autora, ale viděl jsem, že mi tu jest činiti s pracemi jiného rázu, než jaké pošta obvykle dodávala. To nebyly otřepané anekdoty, jež mladí začátečníci uslyševše kdesi v závětří pokládají za nové a honem s nimi letí do redakcí humoristických časopisů; nebyly to taky školácké, dětinské historky o převržených kalamářích, o nezbednostech, páchaných na učitelích a profesorech, podávaných žalostnou formou slovesnou. Z příspěvků jeho vanula přemítavá, spekulující mysl, kombinační talent, smysl pro skutečnost, jistá zralost nazírání,

ale hlavně pohotová na mladý věk forma, vtipné obraty. Vzpomínám ještě po třiceti letech zejména na jeden jeho příspěvek, „Má spolubydlitelka“, který se mi velice líbil. Byl to autorův rozhovor s mouchou, která přečkavši v mládeneckém jeho bytě šťastně zimu, objevuje se mu na jaře churavá, pokašlávající. Je nastuzena, ale plna jsouc marnivosti vypravuje o svých četných ctitelích. Má taky uměleckou ctižádost. Zrodila se v Novém českém divadle a vystupovala na jevišti — na chobotu slonově v „Cestě kolem světa“; je skoro uražena, že jí autor nezpozoroval. „Nemáte bezpochyby kukátka,“ vysvětluje si. Moucha projevuje dále pevný úmysl, že se toho jara provdá. Ale nedočkala se. Brzy potom zahynula zcela moderně — difterií.

Takovéto příspěvky byly docela něco jiného než naprosto školácké pokusy jiných. A když jsem později Šípka seznal, chápal jsem to. Byl neobyčejně sčetlý, v literatuře honěný, a když jsem pak uviděl, že zejména někteří autoři, jako Murger, Bret Harte, Aldrich, Erkman-Chatrian a j. jsou společnými našimi oblíbenci, byli jsme svoji. Svatopluka Čecha jsme v jeho arabeskách, novelách a humoreskách přímo zbožňovali. Jeho „Foltýnův buben“, „Zastavená povaha“, „Signorina Gioventù“ bývaly nám někdy zdrojem zábavy celých večerů.

Na sklonku roku 1881 rozbíhal jsem se k nějakému „činu“. V hlavě mi bušilo, záměr stíhal

záměr, až se mi vše zamotávalo, zauzlovalo, až jsem býval horečně rozechvěn. Založiti časopis! Rozumí se, že měl být humoristický. Konečně se vyklubávala určitá forma. Snad měsíčník. Co předcházelo, svádělo mě k tomu. Přece již několikaletá praxe a přívlastek, jehož se mi tu a tam veřejně bylo dostalo: humorista. Ještě jsem netušil, co hořkosti skrývá se v tom slově pro budoucnost. I jiné byly pohnutky. Napsal jsem několik věcí, kterých by mi nikde nebyli otiskli. Jednou z nich byl „Pan Melichar". Tento — vzpomínám — byl poslední a rozhodující příčinou, že v dubnu roku 1882 započal vycházeti Švanda dudák. A hned v prvém jeho malém sešitku byl taky příspěvek Karla Šípka „Až za hrob věrní".

Je náhodou dosti zajímavou, že málem v tu dobu, kdy Švanda dovršil své čtvrtstoletí, vyzrál Šípek v dvojnásobný počet let. Je prvým jubilantem Švandovým a „slaví" rázem dvojí jubileum. Nebo právě polovinu své padesátky byl spolupracovníkem Švandy dudáka. Někdy častějším, někdy skoupějším. Odmlčeltě se časem na měsíce, někdy na celá léta. Delší takové odmlčení nastalo u něho od poloviny let devadesátých. Neuměli si ho vysvětliti ctitelé jeho čtenáři a teprve po čase chápali je i nejbližší jeho přátelé. Šípek byl člověkem příliš citovým a citlivým. Tušili jsme jen, kde se v něm jitří po ráně. Jeho druhá sbírka humoresk „Rub a líc" vydána byla roku 1892. Teprva po třech letech přinesla o ní Vlčkova

Osvěta v jakémsi zadrženém, hromadném referátě taky zmínku — pětiřádkovou. Nebyla odsuzující, nebyla trhavá, toto! Ale byla horší. Byla čistě „středoškolská", ředitelská. Recensent položil před sebe stoh knih, vydaných za několik let, jako by před sebe kladl stoh sešitů žákovských na opravu, a kritisoval. A mezi postiženými byl i Šípek. Recensent nenalezl v Rubu a líci „hlubšího významu".

Tento neslaný, nemastný a docela pedantický středoškolský posudek dávno upadl v zapomenutí, a vlastně neměl pro širší veřejnost „hlubšího významu" za nehet ani v den, kdy se čerstvý objevil v řečeném čísle Osvěty. Jalové takové a nic nepravící posudky připomínají znalcům a odborníkům toliko činnost čtverého žaludku přežívavců. Byly takové posudky údělem mnohého z nás. Jenže mnohý z nás ostatních byl tvrdší, otrlejší, kdežto v Šípkovi postihl člověka citlivějšího a na dlouho v něm uvázl jako trn, na léta jej dovedl umlčeti.

Nu, konečně Šípek přečkal krisi, „našel se" zas po čase a napsal pak řadu dalších šťastných věcí. A čtenáři, kteří provázejí Švandu od počátku, mají v milé paměti jméno Karla Šípka, který stejně poutavě dovedl vyprávěti drobné příběhy venkovské, prosycené hřejivým teplem prostého, rodinného života, jako uměl podávati obrázky z ovzduší pražského, ať sousedského, literárního neb uměleckého, bohaté překvapujícími

obraty, kořeněné žíhavými vtipy a mnohdy pernou satirou. Avšak vedle hravého brku prózy třímal i zpěvné varyto, a nekaždému bylo známo, když četl se zálibou verše Tandariášovy, že má před sebou zas oblíbeného Šípka svého, a že taky ústy Terpentinovými referuje mu o divadle týž Karel Šípek (ve starších ročnících Š. d.). Mnohé z veršů Šípkových tak utkvěly v mysli čtenářů, že jsou i po dvaceti letech odříkávány zpaměti, tak některé z „milostných" písní Tandariášových, ale zejména jeho „Norská ballada", počínající: Mlha byla, foukal vítr, král Knut pil již osmý litr . . ., kterou otiskl Švanda dudák někdy roku 1884.

*

Domácí krb Šípkův zůstal „studený", čím řečeno, že nesklonil šíje své pode jho života manželského a rodinného. Sice zamýšlel tak učinit, miloval vroucí láskou mladého srdce svého a byl milován. Avšak tehda, když se setkal s duší příbuznou a vyvolenou, byl teprv podučitelem. To byl chléb velmi nejistý, jak usuzoval otec jeho ideálu, a sotva bude sytější, až se nápadník stane učitelem skutečným — a kdož ví, kdy to bude. Ruka otcova přervala něžný poměr dceřin a provdala dívku za nápadníka, který již měl bezpečné postavení pod pensí.

Šípek dlouho chodil se srdcem rozbolestněným

a nikdy již nesáhl po žádné dívčí ruce jiné. Zůstal v duši věren první lásce své a zůstal starým mládencem. Avšak ještě jednu „lásku“ měl od samého mládí svého, a tou bylo divadlo. Ochotničil za věku jinošského, byl režisérem za let mužných, v dramatické literatuře honěn jest jako málokdo z jeho vrstevníků, a časem povznášely se všechny jeho tužby k jevišti. Z lásky té vedle zmíněných již pokusů činoherních vzešla ještě žertovná aktovka Starší závazky a řada libret: „Noc Šimona a Judy“ dle povídky Alarconovy pro Kovařovice, a pro téhož později „Psohlavci“ dle románu Jiráskova a „Na starém bělidle“ dle Babičky Boženy Němcové. Kromě toho napsal libreto dle Zolova románu „Germinal“, na něž komponuje operu skladatel Kaan z Albestu.

Avšak i jiným směrem uplatnila se dramatická žíla Šípkova. Maje velmi bystrý zrak i sluch pro všechny slabiny, pro přílišný bombast anebo zas význačné efekty výtvorů dramatických, napsal řadu parodií, z nichž některé byly původně určeny na provozování v soukromých společnostech, na příklad u proslulého kdysi Dlouhého stolu ve velikém saloně restaurace Choděrovy neb o Veselých večerech Máje. Tyto parodie, kypící vtipem a kořeněné časovými narážkami, přinášel taky Švanda dudák. Byly to zejména „Dcera Fabricínova“ (ve Švandovi roku 1890), „Pálená kostelnica“ (1891), „Směry života čili proti gustu žádný dišputát“ (1892),

„Dramatická lekce", „Deset let v Národním divadle" (1893), „Mariana", prológ, který chybí dramatu José Echegaraye (1894), „Zaza, Rytíř Cyrano a ti ostatní" (1900). V „Cyranovi" svedl šťastně hlavní osoby hned několika her najednou, tak z Cyrana, z Potopeného zvonu, Zazy a Formana Henčla.

„Premiéry" Dcery Fabricínovy a Pálené kostelnice byly provozovány o slavnostních večerech Dlouhého stolu v saloně Choděrově a vynikaly tím, že při nich účinkovali i přední členové činohry Národního divadla, Seifert a Slukov — jako statisté. Hlavní úlohy hráli jsme my ochotníci. „Premiéra" Rytíře Cyrana byla provozována o Přátelském večeru spolku Máje v květnu r. 1899, v přízemním sále Měšťanské besedy. Zajímavost i veselost večera zvětšena byla okolností, že sám autor hrál — Roxanu, po jeho boku pak Cyrana, Zazu, vodníka Nikelmana a formana Henčla Štech, Mašek (Fa Presto), Jaroslav Kvapil a pisatel těchto řádků. Minulo jen krátkých osm let, ale připadá nám to jako dávná minulost. Sotva kdy ještě zažijeme podobného veselého večera. Večery ty vlastně byly počátkem českých kabaretů, kdy v Praze o kabaretech ještě vůbec málokdo věděl.

Těmito parodistickými komediemi Šípek vždy jistě a neodolatelně udeřil na slabé nebo silné stránky svých originálů, nemilosrdným vtipem cejchoval jejich bombast, vytvářel nové situace,

ironisoval divadelní představitele, obecenstvo, společenské poměry, časové události, a vše to na několika stránkách dialogem velmi stručným, zhuštěným. A v tomto žánru neměl a nemá následníka, neřku-li soupeře. V tomto oboru humoru a satiry zůstal zcela sám. Vždy bylo litováno, že se nepokusí o věc širších rozměrů, která by — veřejně provozovaná — jistě se neminula s účinkem. Francouzové pěstují cosi podobného svými výročními „revuemi" na jevištích divadel. Ovšem, zapomínáno při tom, že žijeme „u nás". Naše společnost snad by ještě podobných zrcadel nesnesla.

Vedle těchto žertů však, vedle těchto improvisací, tak šťastných, vzácných a zcela ojedinělých v trudu našeho života, zabýval se Šípek i zcela vážně divadlem jako recensent. Rozmarný Švandův divadelní referent let osmdesátých (Terpentinus) umlkl, a Šípek počátkem devadesátých let stal se divadelním recensentem Světozora, později Národní politiky.

Sluší tu vytknouti jednu vzácnou vlastnost, která ho jako referenta vyznačovala. Nepřicházel na své sedadlo s hotovým, utkvělým předsudkem, nesedal k úkolu svému s onou jistou zásobou kyselosti a pelyňku, jež po mínění mnohých je nezbytným příznakem referentského péra, kterému se sděluje, aby otrávila kdekoho. Posudky jeho vyznívaly věcně, a jestliže při nejlepší vůli nemohly vynášeti, aspoň zbytečně neraňovaly, ne-

roztrpčovaly. Zdá se, že mu při posuzování děl i výkonů tkvělo vždy na mysli staré české: Šelma, kdo víc dá, než má.

Od prvního dne svého pražského pobytu byl pilným navštěvovatelem Prozatímného divadla, neunikla mu žádná novinka a žádný výkon současníků, a četbou doplňoval svoji znalost minulosti českého divadla, jeho počátků, zápasů a vývoje. Po celých desítiletích poví vám z paměti přibližně a mnohdy navlas, kdy která novinka se objevila na prknech, kdo v ní hrál, jaké byly její osudy. Stálým tímto sledováním scény divadelní, nejenom zemské, ale i předměstských, stal se znalcem divadelním, jedním z nemnoha oněch, kteří mají věc „v malíku", jak říkáme. Znalcem na slovo a v r otaz braným. Byl rádcem mnohých, kteří ztékali poprvé ta horká prkna divadelní, a k němu o radu neb aspoň o posudek svých dramatických plodů uchylovali se i nezačátečníci. Slovem, Šípek stal se jakýmsi „soukromým docentem" divadelním, a to ne vždy na vlastní radost a potěchu. Vynášeloť mu jeho divadelnictví časem i volbu do dramatických porot, a literární porotectví zvlášť u nás nenáleží k příjemnostem života, jak známo.

*

Část svých humoresk, povídek a novelek vydal Šípek ve třech sbírkách, „Žertem i do pravdy", „Rub a líc", „Za větrem".

Mohlo by svazků těch býti více, materiálu k nim dosti jest uloženo v časopisech, do kterých přispíval, a zejména ve Švandovi dudáku, avšak Šípek se k tomu neodhodlává. Z něho uspořádání každé z řečených sbírek bylo páčeno téměř násilím. Na vyzývání, na pobízení měl buď odkládavou, buď zápornou, buď žádnou odpověď. Umí líčiti měkké, jímavé nálady, ale hlavu — mezi námi řkouc — má někdy po čertech tvrdou, úpornou. A tak jen sám jest vinen, že literární jeho žeň je zdánlivě skrovná. Jen pokud ji vykazují knihkupecké katalogy, registrující toliko díla samostatná, sbírky. Kdyby však se odhodlal, rozhojnil by značně svou produkci svazky novými. A snad i skrovný a skromný počet samostatných publikací jeho jest příčinou, že význam Šípkův, význam tvorby jeho jest u nás nedoceněn. Práce roztroušené v časopisech utápějí se po čase, jejich pamětníci odcházejí, generace mladší neprobírají se starými ročníky.

Ale Karlu Šípkovi je t e p r v e padesát let. Je to nejkrásnější věk mužný, jak známo, a Šípek jistě tedy dohoní a napraví, čím posud sám na sobě se prohřešoval. (Švanda dudák v březnu 1907.)

*

(Dodatek.)

Jako by jej ta padesátka byla trochu popohnala, za rok po ní, někdy v květnu 1908, vydal Šípek „Č t v r t o u knihu povídek a humoresk“,

obsahující osm kratších i delších čísel. Posílaje mi ji přípsal do ní: „Milý příteli, Tys chudým kalamářem začal a já jím pomalu končím.“

Tomu jsem ovšem nikterak nevěřil. Věděl jsem, že ani do tohoto svazku nepojal a nemohl pojmouti vše, co již v minulých letech byl porůznu v časopisech otiskl, a věděl jsem, že má krom toho dosti všelikých námětů, zvláště vzpomínek z mládí, které teprve zpracovati zamýšlí. Ale jak již svrchu pověděno, byl u vydávání vlastní tvorby ku podivu váhavý. Ba, bylo-li naň naléháno, aby sestavil další sbírku z věcí, které již dávno byly hotovy a ve starších ročnících časopisů zapadlé, mívalo to zpravidla účinek právě opačný, jako by chtěl komusi vyvzdorovati. Byl by i ze svých veselých veršů a ze svých divadelních parodií sestrojil zábavnou a vítanou knížku. Marné však byly všechny pobídky.

Po té „Čtvrté“ jeho knize trvalo zase pět let, než se odhodlal vydati další svazek, někdy v prosinci r. 1913, o názvu „Komedie žité a hrané“, p á t á kniha povídek a humoresk. Ale ta již vyšla za trudných okolností.

Zatím totiž — někdy na jaře 1913 — byla na Šípka přikvačila nenadálá pohroma. Vraceje se z krátkého výletu vídeňského — tuším svatodušního — byl na samém příjezdu do Prahy raněn mrtvicí. Neudolala ho sice naráz, vzpamatoval se z ní duševně, ale pravá polovina jeho těla,

ruka i noha, zůstala ochrnuta, ochromena. P r a v á r u k a spisovatelova!

Teď teprve, když se z úderu do té míry zotavil, že po dlouhém stonání mohl usednouti ku psacímu stolu, pocítil silné nutkání ku práci. Pevnou vůlí a pilným cvikem překonával ztrátu pravice a počal psáti levicí. Psal písmem, které se podobalo písmu tiskacímu. Každá literka stála zvlášť, bez čárek spojovacích. Byla to práce namáhavá, úmorná, ale Šípek nepolevoval. Zakrátko psal i listy přátelům, mnohdy dosti dlouhé, a horlivě psal nové a nové povídky pro časopisy, jako by chtěl dohoniti, co dříve promeškal.

První knihou, kterou sestavil a vydal po osudném záchvatu mrtvičném, byly svrchu zmíněné „Komedie žité a hrané". Pojal do ní věci z let 1889—1912, otištěné již dříve v časopisech. Posílaje mi tyto „Komedie" před vánoci 1913 z Bohdanče, vepsal do nich věnování oním tiskacím písmem. A zapomenuv, co již mi byl vepsal do knihy o pět let dříve, zakončil i toto věnování větou: „Tys Chudým kalamářem začal, já jím končím."

Domníval se, že to jest jeho kniha poslední, stále se obávaje nového záchvatu, ale mýlil se. Roku 1916 uspořádal š e s t o u knihu humoresk o názvu „Lidé šprýmovní", r. 1917 „Mumraj a popelec", veselého čtení knihu s e d m o u, r. 1919 „Na podzim v ořeší a jiné povídky" (ve knihách Zvonu), r. 1920 „Sladké nesmysly",

humoresky a vzpomínky, konečně pak r. 1922 „U nás v Mokrosouši", desátou knihu povídek a humoresk. Krom toho r. 1918 vydal knihu „Vzpomínek na Prozatímní" (t. j. divadlo).

Tak za trapné choroby své dopsal, uspořádal a vydal více samostatných sbírek než za dvacet let před tím v plném zdraví. Obava smrti visela nad ním jako Damoklův meč — a Šípek spěchal, spěchal, „aby za sucha dostal žeň svou pod střechu". Řekl kdysi, ještě když byl zdráv, že sbírek jeho sotva bude víc než deset — a skutečně je na tu číslici doplnil.

Soukromý a společenský život Šípkův po jeho záchvatu mrtvičném se utvářil velmi trudně. Žil sice ještě deset let, ale bylo to ponenáhlé odumírání všemu, co dříve miloval a po dlouholetém zvyku pěstoval. Své škole, divadlu, hudbě, obvyklé společnosti v kavárně. Neutěšený ten závěrek trávil dílem v mládeneckém příbytku svém pražském v Jeruzalemské ulici, dílem v rodišti v Bohdanči, tu i tam střídavě ošetřován pečlivými dvěma neteřemi. Pokud byl v Praze, vycházel před polednem do sadů Vrchlického, odpoledne pak ještě časem zacházel do kavárny Bristolky, která byla hlavním jeho stanem po všechna léta, co byl učitelem na škole u sv. Jindřicha i pak ředitelem na obecné škole v ulici Hopfenštokové. V té kavárně, pokud byl zdráv, vévodil přátelskému stolu, u něhož se shromažďovali jeho přátelé, aby s Šípkem pobesedovali. Před tím, pokud byl

učitelem na Malé straně a bydlil v domě staré „Baudirekce" v Karmelitské ulici, byla jeho hlavním stanem kavárna Slavie. To sahá až do let osmdesátých. Již tam býval „předsedou" stolu, u něhož sedávali jeho známí, spisovatelé, malíři a novináři, a tam bývaly přetřásány všechny denní události, všechny novinky z uměleckého života, mnohdy i všeliké klípky ze společnosti, jako potom v Bristolce.

Onemocněním Šípkovým byly nadlouho přerušeny jeho pravidelné návštěvy Bristolky a již nikdy se bývalou měrou neobnovily. Šípek vůbec pak větší díl roku pobýval v Bohdanči, zvláště za války, hlavně za sezony lázeňské. Přijížděl pak za krásného podzimu na krátký čas do Prahy a na zimu vracel se zase do rodiště. Po převratu dočkal se i naprostého zániku své milé Bristolky, když byla změněna v banku.

Konečně na léto 1922 odjel zase do Bohdanče, odkud se do Prahy již nevrátil. Ještě shledával starší svůj materiál, zmiňoval se o tom, že by mohl vydati ještě čtyři knížky. Za své nemoci psal i román ze studentského života o názvu „My hříšníci", o kterém se ke svému okolí vyjadřoval, že to bude jeho nejlepší práce. Věc ta však zůstala nedokončena. Šípek popsal asi deset školních sešitů, ještě v srpnu 1922 o tom pracoval, potom však rukopis odložil a již se k němu nevrátil. Již se mu nedostávalo chuti ani na krátký dopis. Stýskal si, že má v hlavě prázdno. Stejně

se vyjádřil ku pražskému příteli učiteli, který jej o vánocích toho roku (1922) v Bohdanči navštívil.

Byly to počátky konce. Ještě dožil i Nového roku 1923, přežil i leden, ale dne 12. února, deset minut po desáté hodině dopolední, posledně vydechl. Čtvrt hodiny před tím pronesl srozumitelně: „Konec, konec!"

A to byla jeho poslední slova — poslední slova humoristova, ironikova, satirikova.

KTERAK PEŠKA-ŠÍPEK POSEČKAL NA MÍSTO ŘÍDÍCÍHO.

Nerozpomínám se, kdy se přítel Šípek dostal z Malé strany na novoměstskou školu u sv. Jindřicha. Ale je tomu hodně dávno. A tehda ke mně řekl:

„Tohle, myslím, je poslední má štace kantorská. Odtud snad se časem dostanu někam za řídícího."

A zase nevzpomínám, jak dlouho již u Jindřicha kantoroval — ale bylo to hodných pár let — když mi jednoho dne řekl:

„V něčem bych tě rád vzal na potaz: U svatého Petra jest uprázdněno místo řídícího na chlapecké škole. Bylo mi naznačeno, abych si o ně zadal. Kvalifikaci mám dokonalou, služebními lety mám na místo plný nárok, nemůže mne minouti. Konkurenta se stejnými podmínkami bych neměl žádného. Co tomu říkáš?"

„Aby sis tedy zadal," odpovídám.

Na chvíli se odmlčel. Potom řekl:

„Skoro jistá věc je, že bych místo dostal. Ale zatím se stalo něco jiného. Přišel ke mně

kolega Materna, snad ho taky znáš. Věkem je starší, služebními lety jsem starší já. A ten mne žádá naléhavě, abych mu tentokráte ustoupil, abych se místa nedomáhal. Je ženat, má rodinu, hmotně by si polepšil. Povídal mi: Při nejbližším uprázdnění vás to nemůže minout, počkejte ještě nějaký čas. Jste sám... — Řekni mi, co bys na mém místě udělal?"

„Je zcela jisté," táži se, „že dostane místo Materna, nezažádáš-li ty?"

„To jest jisté," pravil Šípek.

„Pak bych mu na tvém místě ustoupil," odpovídám. „Jsi svobodný mládenec, bez ženy a dětí, beze starostí o rodinu. Na živobytí stačí tvůj učitelský plat, a tu a tam vypíšeš i něco svými povídkami. A nejsi-li posedlý tou stavovskou ctižádostí, která žene kdekoho jen za kariérou — a jak tě znám, soudím, že nejsi — pak ti může být jedno, budeš-li ještě několik let kantorovat. Nakonec taky budeš řídícím. Panu Maternovi však jistě záleží na hmotném polepšení. Ustoupil bych mu."

Znal jsem pana Maternu jen z několika nahodilých setkání, ale znal jsem jeho choť, Pavlu rodem Škampovu, spisovatelku, která byla sestrou našeho přítele, básníka Aloisa Škampy, úředníka magistrátního, hocha předobrého a vzorného syna staré matky.

Šípek zase chvíli na mne hleděl, jako by ještě rozvažoval, a po přestávce řekl:

„Jsou to na světě hloupé věci. Jsi bezmála u cíle, a pojednou se máš vzdát. O všech důvodech, které jsi tu pronesl, taky jsem přemýšlel, a teď tedy je rozhodnuto. Neustoupil bych nikomu jinému, ale Maternovi tedy ustoupím.“

„Dobře uděláš,“ schválil jsem mu jeho rozhodnutí. „Materna jest otcem rodiny, každý další rok čekání by mu byl ztrátou, a kdož ví, kdy by se dočkal. Krom toho i ředitelování má nepochybně všeliké stinné stránky. Takto jsi poměrně volný.“

Bylo to mé nejupřímnější mínění. Ale zdálo se mi, že v Šípkovi přece zbyla krůpěj trpkosti z dobrovolného jeho ústupu.

Za krátký čas potom byl Materna jmenován řídícím u sv. Petra.

Nevím, jak dlouho ještě trvalo, ale konečně taky Šípkovi se dostalo místa řídícího na novoměstské škole obecné v ulici Hopfenštokové. Dosáhl tedy, čeho na své dráze učitelské mohl dosáhnouti. A později mu městská rada udělila také čestný titul ředitele školy.

Nové postavení mu zjednalo značné ulehčení v tom směru, že nemusil tolik učiti a hlasivky své napínati, což mu dříve přivodilo několikeré ochuravění, ale i ředitelování mělo stinné stránky své, jak jsem předvídal. Vyneslo mu dojista značné zaměstnání administrativní, čistě kancelářské, kteréž mu prázdniny o několik dní zkracovalo. Jako řídící odjížděl na prázdniny později než

všichni ostatní, a zas o několik dní dříve se vracel do Prahy, aby všechno na nový školní rok připravil. A když nastala zima, tu mi Šípek nejednou a rok co rok říkával:

„Ani nevíš, jak na tebe denně vzpomínám. Když ráno o šesté musím z teplé postele, do tmy a do zimy, a když pak se před sedmou v dešti či za mrazu a v metelici, sněhem po kůtky a někdy po kolena kodrcám z Jeruzalemské nahoru do Hopfenštokové, tu si vždy pomyslím, že ještě ležíš v peřinách. A když vstaneš, ani pak nemusíš na mráz a do deště. Toho jsem jako kantor neměl."

„Něco za něco, kamaráde," odpovídával jsem. „Za to jsi ředitelem, pánem na škole, a já jsem jen „frajkoza", jak říkává drahý náš Servác o sobě a o všech nás novinářích, a do smrti nebudu žádným ředitelem."

„A to buď rád," říkával na to Šípek. „Stojí to všechno za starého čerta!"

(Psáno k odhalení pamětní desky na rodném domě Šípkově v červnu 1924.)

O JEDNOM HUMORISTOVI NĚMECKÉM.

RODA RODA NA PRKNECH VARIÉTÉ.

(Z pobytu v Hamburku r. 1907.)

Tři jsme byli, aby se nám veseleji cestovalo. Mnohý zkušený turista pozastaví se nad touto číslicí, zavrtí hlavou. Trojice na cestách jest někdy počet nebezpečný. Není-li taková trojice dobře a spolehlivě zladěna a na výpravách světem vyzkoušena, vede to nezřídka k rozporům. Neboť dva přehlasují třetího — a k takovému přehlasování naskytuje se denně ne desetkrát, ale stokrát příležitost. Prvý má zálibu v prohlídce kostelů, druhý touží seznati, kde jaký pomník, třetímu nezáleží na kostelích ani na pomnících, ale rád by prolézal nejzapadlejší, nejpovážlivější uličky a zákoutí cizích měst. Prvý horuje pro musea a vleze do každého panoptika, druhý lační po obrazárnách, třetí šplhá vášnivě po všech věžích, aby viděl neznámá města s „ptačího zoru", a je-li hotov s věžemi, pídí se po památných krčmách a vinárnách. Srovnejte pak všechny tyto záliby a vyhovte všem zároveň! Konec konců jest, že se ten či onen utrhne, s ostatními rozejde, a proklínaje všechny společné výpravy a znuděn

svým osamocením vrací se všecek rozladěn jiným směrem, jinou drahou a jinou branou do svého domova. „A jakživ už s nikým nepojede," zaříká se.

Nu, my tři jsme společně vyjeli a společně se vrátili. Nejmladší, nezletilý, musil poslouchati bezvýminečně, a my dva staří, třeba nejednou navzájem se potýravše, vždy zase kráčeli jsme stejnou cestou. Neví-li někdo, co je kompromis, na cestách to pozná a naučí se vyhovovati druhému.

A tak vracejíce se z Holandska přes Brémy, přijeli jsme za jasného dne na počátku září do Hamburku, někdy ke třetí hodině s poledne.

Jen jsme složili svá zavazadla v privátním hotelu Lengenfeldtově u samého téměř nádraží — hotelu bez restaurace a bez onoho nespočetného, obtížného personálu, jehož nepříjemný význam poznáváte hlavně, když se pak s hotelem loučíte — jen jsme splákli prach a saze, které na nás cestou ulpěly, a již jsme se hrnuli z pokoje hotelového, abychom vyhledali mladého dramatického umělce Charváta Raiče, jenž působil nějaký čas taky na jevišti našeho Národního divadla a je nyní (1907) členem hamburského městského divadla.

Dole zastavil nás muž, který nám před chvílí odnášel tlumoky z nádraží jako p o d o m e k tohoto hotelu, ale nyní, nasadiv jen jinou čepici, oslovil nás jako p o r t ý r:

„Kdy se páni vrátí na noc?"

„Sousede milý, to jest u boha. Snad večer, snad hodně pozdě v noci. Až kam nás vítr zavane.“

„Pak bude nejlépe, když si páni vezmou klíč domovní. Třeba by se mne v noci nedozvonili.“

A podal nám, které dnes viděl poprvé, klíč domovní. Až jsme se podivili této vzácné, překvapující důvěře. Světem se potlouká tolik dobrodruhů. Kterak by takové příležitosti byl mohl vykořistiti pověstný „král zlodějů“ Rumun Manolescu!

A teď tedy k panu Raičovi, který jest výborným společníkem a bude nám jistě ochotným průvodcem. Přes dvacet let jsem nebyl v Hamburku, za tu dobu jistě se tu mnoho změnilo. Aby jen pan Raič byl doma. Psali jsme mu sice již z Amsterodamu, že přijedeme, ale nemohli jsme naznačiti určitý den.

Bydlí hodně daleko nádraží a hodně daleko vnitřního města, na Mühlendammu. Hezkou chvíli trvala jízda tramvají a pak ještě zbýval hodný kus cesty. Šťastně jsme docházeli, již jsme se blížili k naznačenému nám číslu — a ejhle, tu pan Raič kráčí přes cestu, nesa v ruce nějaký svitek papíru.

Měl z nás jistě náramnou radost, ale jeho ochoty nesměli jsme nikterak zneužíti. Právě mu poslali nějakou úlohu z divadla, kterou měl do několika dní nastudovati, a tu by bylo hříchem bývalo, abychom ho zdržovali. Vyprovodil nás kus cesty a tázal se, kam hodláme večer. Sami

jsme to nevěděli. Jmenoval operu, divadlo, nic nás příliš nelákalo.

„Ale snad byste chtěli viděti a slyšeti Rodu Rodu?“

Prve již, vstupuje na tramku, povšiml jsem si na nároží plakátu, na němž bylo tučnými písmeny vytištěno jméno, jež pan Raič právě pronesl a které jsem dávno znal z německých časopisů a z četných sbírek Rodových. A nad tím jménem bylo záhlaví: Hansa Theater.

„Jaké je to divadlo?“ táži se.

„Variété,“ vysvětluje Raič. „Ne tak veliké, jako naše karlínské, ale hezké. A Roda Roda —“

„Roda Roda tam vystupuje?“

„Ano. Jest angažován na třicet večerů, na třicet přednášek, za —“

A teď již nepamatuji, řekl-li pan Raič dvanáct nebo dvacet tisíc mark. Ale byla to číslice nesmírná. Dejme tomu, že dvanáct tisíc, za jediný měsíc. Čtyři sta mark za jediný večer!

Ale tak arci mohou platit v Německu a za „přitažlivost“, jakou jest pan Roda Roda.

Bylo rázem rozhodnuto, že tedy večer půjdeme do Hansatheatru.

Umluvivše si s panem Raičem na zítřejší večer dostaveníčko v pavilonové kavárně na Alsterbassinu (kdež jsme se pak bohužel nesetkali, jak se skoro samo sebou rozumí, poněvadž jsme se opozdili prohlídkou velikolepého podniku Hagenbeckova ve Stellingách), těkali jsme několik hodin

Hamburkem a šťastně jsme nalezli knihkupectví, kde prodávali vstupenky do Hansatheatru. Koupili jsme si parketní sedadla po půl čtvrté marce a měli jsme tedy místa zabezpečená.

Prodávali tam krom vstupenek i malou knížku s nadpisem „Roda Roda, Schwänke und Schnurren", jakési „libreto" k jeho zdejším výstupům. Knížečka ozdobena je zvláštní barvotiskovou kresbou, kterou pořídil malíř pan Wenzel Nehasil, jak v poznámce výslovně uvedeno, a několika podobiznami a karikaturami Rody Rody.

Byli jsme velmi dychtivi na pana Rodu Rodu, jejž jsme posud znali jen z jeho rázovitých novelek v německých listech, zejména z jeho „schnurren" a „schwanků", šprýmů a frašek v Simplicissimu. Je to jadrný, bezohledný humorista, kousavý, mnohdy až jízlivý vtipař a satirik, který nikoho nešetří. Zvláště nešetří někdejších svých představených, na něž vynáší, co směšného o nich ví. Věděli jsme o něm posud jen, že je původem prý Slovan, Charvát (tak se o něm tvrdí), že je nadporučíkem dělostřeleckým v reservě, a povídalo se o něm, že má té vojny právě tak po krk.* Teď tedy cestuje po Německu a vystupuje v podnicích varietních za honorář, o jakém se žádnému čes-

* Později jsem zvěděl, že není Slovanem, čemuž taky nasvědčuji některé jeho protislovanské jízlivosti. Býval vojákem a pravé jeho jméno prý jest Rosenfeld. Roda Roda jest pseudonym. Charvatské slovo roda znamená čápa.

kému literátu nikdy nesnilo. Je-li pán rozumný a hospodárný, může za nějaký rok nashromážditi pěkné jmění, aby pak někde klidně usedl a napsal novou nějakou žíravou knihu z bývalého svého života vojenského. Povídám, je-li pán hospodárný.

O půl osmé jsme seděli v Hansatheatru, nevelikém variété, jakých by se do karlínského vešlo nanejmíň dvé. Že může podnikatelstvo panu Rodovi platiti honorář, o jakém svrchu zmínka, vysvětluje se tím, že si samo dá za podívanou dokonale zaplatit.

Program — rozumí se, že tentokráte zdobený taky podobiznou Rodovou — obvyklý varietní. Akrobati, cvičení oslové a psi, živé obrazy „bronzové a mramorové", krkolomné produkce velocipedistů, fantastická tanečnice, „humoristka" Mizi Rizi se svým bohatým repertoárem, která n e n í humoristkou a má řezavý hlas, atd. atd. A mezi dvěma takovými čísly vystupoval tedy Roda Roda.

Přečkali jsme šťastně všecky atrakce, zejména protivný čtverlístek „gaskoňských kadetů", prý b a s k i c k ý c h pěvců, což bylo kvarteto židovské a místo očekávaných baskických zpěvů semlelo otřepaný valčík An der schönen blauen Donau čert ví s jakým podloženým textem, pak nějakého amerického cyklistu, který jezdil málem už v povětří, a hned po něm vystoupil pan Roda Roda, právě v devět hodin a 41 minut, jak program oznamoval. Výstup jeho byl vyměřen přesně

na dvacet minut, i se všemi uměleckými pausami a očekávanými potlesky.

Vystupuje z levé kulisy, se sešitkem v ruce, usmívá se: „Gudnámt, meine herren!“

Ramenatý, veliký, s kulatou, tučnou, ale markantní hlavou, s monoklem na pravém oku, s kníry po anglicku sestřiženými, s ohromnými, širokými ústy. Stále se usmívá, skoro vysmívá, ale když se rozesměje naplno, rozšiřují se ústa od ucha k uchu.

Usedne a čte historku, co by vyplnila asi tak dvě, půl třetí osmerkové stránky. Potlesk. Tvář jeho se rozšíří smíchem, a pan Roda Roda hodí do obecenstva:

„Budu vám vyprávěti několik anekdot.“

A teď vypravuje anekdoty, jež jsou obsaženy v řečené malé knížce, v onom libretě, které je zase výňatkem z několika jeho knih již dříve vydaných. Anekdoty, také aforismy. Na příklad:

P o ch v a l a. Jeho excellence sborový velitel podrobuje přehlídce pluk vojska, shledá vše v pořádku, pochválí důstojníky a chce se vrátiti do hotelu, když ho velitel pluku upozorní na vojína nedávno vyznamenaného. Že jako by mu měl několik slůvek říci.

„Ah, pravda, předveďte mi tedy toho šikovatele.“

Tu jest.

„Tak tedy vy jste to, mladý muži, jemuž se dostalo vyznamenání za hrdinský čin, že jste zachránil dva hochy před utonutím. Výborně! Dě-

kuji vám. Těší mě, že vás poznávám. Muže, který vykonal nejen povinnost, ale nad povinnost. Chrabrost, odvaha, nasazení života vlastního, chladnokrevnost, neohroženost — no slovem, co žádáme od statečného vojína. Děkuji vám, hrdino, jménem vznešené služby, které jste život věnoval.“ Atd. atd.

Zahrnuje poddůstojníka pochvalou plným proudem uznalé řeči, slaví ho jako vzor. Konečně ho vyzývá:

„Přistupte blíže, mladý hrdino, podejte mi ruku. Miluji takové statečné poddůstojníky. Jsou oporou armády. Jen blíže! Docela ke mně! Tak! Ale měl jste se taky dát oholit, prasáku prasácká!“

Pointa zanítila, divadlo se třese potleskem.

A z aforismů:

„Řekne-li vám mladá dáma: tento šperk jest od mého strýčka — pak je nepravý buď šperk anebo ten strýc.“

„Ano, antisemitismus — no dobrá, dobrá... Ale k něčemu teprv bude, až se ho chopí — nějaký řádný žid...“

„Často i v hrubých kalhotách se tají srdce, které do nich spadlo.“

„Nemluvte s nikým o jeho oboru. Tomu za mák nerozumí.“

„Bůh stvořil svět za sedm dní. — Ale taky se na tu hudlařinu podívejte.“

„Víc oblažuje dávat než brát. Což platí hlavně o fackách a ochotnických představeních.“

„Jsou lidé, kteří povídají, co nevědí; mají-li při tom štěstí, říká se jim proroci."

„Žádoucno, aby se ženám co nejvíce studium zabránilo. Je tak dost vrtáků."

Potlesk. Roda Roda vstává od svého stolku, směje se širokým, taškářským smíchem, jako by chtěl říci: no bodejť byste netleskali! Uklání se, odchází. Je právě deset hodin a půl minuty, o chviličku později vystupuje paní nebo slečna Florence de Dio, fantastická tanečnice.

Pan Roda Roda za kulisami obléká svrchník, aby šel do některé výborné hamburské restaurace povečeřet. Má zas povinný večerní výstup za sebou — zítra bude jinému zas publiku povídati totéž. A noviny jsou plny chvály o jeho výstupech.

Jsou tomu snad asi tři neděle, co novinami prolétla zprávička, že pan Roda Roda byl čestným soudem vojenským zbaven hodnosti nadporučíka v reservě, poněvadž prý se prohřešil na stavovské cti. —

Za důvod rozsudku toho, nad nímž asi Roda Roda sotva zoufal, uváděno, že si v literárních pracích svých tropí šašky z představených.

Přece jenom, ač je dávno přes třicet a snad málem ke čtyřicítce, nezkušený muž. Otloukati „podstavené" za všech okolností jest aspoň tak mlčky dovoleno, ale šťourati do „nadstavených" — kam by to vedlo, pro všechny svaté!

PROČ PAN VLÁDNÍ RADA DEDERA

PROPUSTIL „JULIA CÉSARA“ BEZE ŠKRTŮ.

Mladším generacím jest jméno páně Dederovo skoro zcela neznámo. Dávno se rozloučil se světem. Ale ještě mnohý z nás nynějších veteránů měl s ním za mladých let svých co dělat. Byl to mocný a vlivný pán při pražské policii, a kdo jen trochu čítá o Havlíčkovi, dovídá se, že pan Dedera odvážel Havlíčka do brixenského vyhnanství. Havlíček sám jej zvěčnil ve svých „Tyrolských elegiích“. To bylo v letech padesátých. Někdy v léta šedesátá zas bylo panu Dederovi uloženo, aby otcovsky pečoval o Josefa Baráka, jehož působení „ohrožovalo říši rakouskou“. V léta sedmdesátá již naň nebyly vznášeny takové historické úkoly. Tehda seděl v úřadovně policejního ředitelství pražského a vykonával taky divadelní censuru. Do těch časů spadá žertovná historka, kterou mi někdy roku 1900 svěřil přítel stavitel. Po přání páně zpravodajově neměl jsem tehda uvésti jména dvou delegátů, kteří byli kdysi s panem policejním a vládním radou Dederou vyjednávali. Prvému, panu A. — totiž Josefu Anýžovi — nebylo by to nijak

ublížilo, poněvadž byl už dávno redaktorem, ale druhý, pan Š., byl úředníkem, a tu člověk vždycky musil být opatrný, aby vyzrazením jména nezpůsobil někomu mrzutost. Rakouská byrokracie se i po letech na ledakom vymstívala. — Dávno odešel Anýž, snad ani pan Š. již není mezi živými. Ale dnes, po tolika letech, nemohu se za nic na jeho jméno rozpomenouti. Zůstávám tedy při původním označení: Pan Š.

*

Někdy na počátku let sedmdesátých to bylo. Tehda se pražští akademikové chystali provozovat Julia Césara, tuším, že v Novoměstském divadle za Koňskou branou.

Vše bylo přichystáno, divadlo dávno bylo zamluveno, zkoušky byly v plném proudu, snad i plakáty již byly vytištěny — jen povolení od policejního úřadu nepřicházelo. Dávno již tam byl předložen výtisk „Julia Césara", ale nějak dlouho jej slavná policie četla. Konečně se kus vrátil, ale s jakou censurou! Některá místa hry, ba celé stránky Julia Césara byly shledány závadnými. Jaká to pohroma! Všichni ochotníci uměli své úlohy jako když bičem mrská, a teď se mají přeučovat, celé pasáže vynechávat? Znáte ochotníky, každému jest jeho úloha krátká, a ještě mu ji policie seškrtá!

V té nenadálé tísni bylo usneseno, aby na policii byla vyslána deputace, která měla vymoci Césara neobřezaného. Tentokráte značilo to, že se má

jít k vládnímu radovi Dederovi. Deputaci bylo uloženo, aby do pana vládního rady mluvila tak dlouho, až povolí.

Bylo známo, že pan vládní rada Dedera jest pán lidumilný, vlídný. Bylo to známo už z dob Havlíčkových, ledacos o něm vyprávěl taky Josef Barák. Pan vládní rada Dedera byl dokonce vlastenec, jak také známo.

Do deputace byli zvoleni dva členové tehdejší ochotnické družiny, a velmi obezřele byli zvoleni dva akademikové různých letor. Mladý Š. byl jinoch povahy mírné, usedlé, a klidné mluvy. Druhý byl mladík vznětlivější, ohnivější výmluvnosti. To byl Josef Anýž. Měli se vzájemně doplňovati. Vydali se na cestu v plném vědomí vážného, významného úkolu svého.

„Ať to vybojujete!“ napomínali ostatní.

Velmi vlídně je přivítal pan vládní rada, židle podal, na posezení vybídl. Na tváři samý med. Ale když vyjevili, proč přicházejí, pokryl se jeho obličej vážnými vráskami.

„Pánové, víte, že udělám vše, co mohu, ale tohle nemohu. Tyhle dvě stránky nemohu pustit. Přece mi nechcete způsobiti žádnou mrzutost nahoře, pravda-li? Jenom čtěte:

„Má Řím se strachovati jednoho?
Jak? Řím? a z Říma ulic vyhnali
jsou moji předkové Tarquinia,
když králem zván. „Mluv, udeř, napraviž!“
Jsemť pobízen, bych mluvil, udeřil?
Ó Říme, činím tobě přípověď,

jen když pak napravení nastane,
že v úplnosti žádost obdržíš
svou — z ruky Brutovy."

Uznáte přece, že tohle nemohu pustit!"

„Ale proč, pane vládní rado? Vždyť vše to se týká Říma a nemůže být nikterak závadno — —"

„Pánové, pánové, jak pak by nebylo závadno!" ošíval se pan vládní rada s nejdobráčtějším úsměvem. ‚M l u v — u d e ř — n a p r a v i ž!' To je demonstrativní, pánové, to je přímo vybízení k násilí — v dnešních pohnutých dobách — — v našich poměrech — — — "

„Račte dovolit, pane vládní rado, to přec nemá nejmenšího vztahu k našim poměrům . . ."

Pan rada se shovívavě usmál.

„Inu, vy jste mladí mužové a neuvažujete význam každého slova tak zrale. Jak pak nemá vztahu? Jen čtěte, co mluví Brutus dále:

‚Tuť genius a nástroje smrtelné
na radě bývají, a člověka
pak ústava, co malé království,
stav snáší zpoury . . .'

Vidíte: ú s t a v a, m a l é k r á l o v s t v í?"

„Ale račte dovoliti, pane vládní rado," ujal se slova Anýž, „vždyť vše to je řečeno obrazně! Ústava člověka — míněn tu lidský organismus — —"

„Ano, ano," usmíval se pan rada. „Já vím! Ale jak řeknete ú s t a v a — je to n a š e ú s t a v a, víte, všecko obecenstvo bude rozuměti r a-

kouskou ústavu — a jak řeknete vzpoura a malé království — máte strašnou demonstraci! Budou tleskati, dupati, řváti výborně! Což to neznáme? Naše obecenstvo je předrážděno a příliš chápavé. Ústava, malé království, vzpoura! Ježíš Marjá, to byste mi dali!"

Teď se naklonil k oběma akademikům a řekl důvěrně, tajnostně:

„Což pak myslíte, že já nejsem vlastenec? Že s vámi necítím? Pánové — snad ani nevíte, že já taky píšu české básně!"

Pomlčel, díval se na deputaci a pásl se na jejím úžasu, jak se domníval. Ale již vytrhl zásuvku ve stolku, vyhrábl sešitek, rozevřel jej, přemítal se v něm a přisednuv blíže řekl:

„Prosím, pánové!"

A jal se deputaci předčítati svou poesii.

Deputace trpělivě naslouchala. Ať čte. Snad změkne nakonec — za kousek poslechnutí přece stojí záchrana Césara celého, bez censury.

Ale pan rada dočetl — a nepovolil.

Nesmírně vlídně se rozloučil, doprovodil deputaci až na práh kabinetu, uklonil se posledně, pokynul kamarádsky, ba otcovsky rukou — a deputace odcházela s nepořízenou.

Vlastně neodcházela. Bystrý sluch páně radův postihl za okamžik, že hlasy obou akademiků ještě se ozývají v předsíni, že podřízený úředník cosi vykládá, omlouvá se rozpačitě — konečně tedy pan rada vstal a vyšel.

„Co pak, pánové?“

Anýž se otočil a — jak již byl rozmrzelý a poněkud rozčilen — horlivě povídá:

„To je výborné, pane vládní rado! Přišel jsem s deštníkem, tuhle jsem jej postavil — a deštník ten tam!“

„Ale to nemůže být, pánové! U nás aby zmizel deštník — vždyť tuhle pan kancelista — —“

Upřel tázavý pohled na pana kancelistu, pan kancelista pokrčil rameny. Deštník opravdu tu nebyl.

„Ale to se musí vysvětlit, pánové, prosím, račte ještě na chvilku ke mně, sedněte — kdo pak tu všechno byl, pane Šťovíčku?“

Inu, bylo tam několik lidí za tu dobu — pan Šťovíček sám nevěděl, kdo by asi — —

„To je šlakovitá věc, pánové,“ poškrábal se za uchem pan rada. „Musí se to vyšetřit — jestli snad někdo z pánů kollegů omylem — pane Šťovíčku, podívaj se vedle — — a pánové zatím na chvilku posedí u mne — račte, prosím, sedněte —“ a strkal oba akademiky do svého kabinetu, přisouvl jim židle a sám taky usedl ke stolku.

„Nu, věc je to výborná, pane vládní rado,“ poznamenal Anýž, ironicky se usmívaje. „Ve vaší předsíni — nikdo by tomu nevěřil. To bude zajímavá zprávička pro noviny — —“

Anýž byl již tehda ve mnoha redakcích jako doma.

Pan rada se na něj rozpačitě podíval.

„Snad byste to nedávali do novin, pánové? Konečně vám může být opatřen jiný deštník . . .“

Pan rada posedával, díval se nedočkavě ke dveřím a prsty jeho hrály nervosně s výtiskem Julia Césara, který před ním ležel na stole. Pan Šťovíček dlouho se nevracel.

Zcela mechanicky prsty páně radovy otevřely knihu na straně dvacáté čtvrté a zraky jeho zaletěly na místo modrou tužkou zaškrtnuté.

„Zatrápený Šekspír — ten měl podivné nápady!“ povídal si jako pro sebe. „Ano, kdyby ono nebylo těch výkladů . . .“

Tu se ozvalo zaťukání a vstupoval pan Šťovíček se smutnou tváří, že po deštníku skutečně není ani památky.

„No tak dobře — zavřou zase . . .“

A teď se obrátil k deputaci:

„Víte, pánové, kdybyste mně mohli zaručiti, že nebude žádný kraval v divadle . . . Víte — vždyť ono se může konečně všechno říci, ale přijde na to, jak? A kdyby ten pán, který to bude mluvit, nevzal na to pedál, a řekl to nějak mírně, jen tak, aby překlouzl — snad by to přece mohlo být . . .“

„Ale pane vládní rado, to my zaručujeme, že se těch slov nezneužije k žádné demonstraci s naší strany. Ostatně vás ubezpečujeme, že obecenstvo . . .“

Pan rada mžikal chvilku a náhle řekl:

„Ale tak tedy to hrajte, jak je to napsáno. Já jsem vlastně vždycky pro to, aby se básníkům ne-

činilo žádné násilí! Bože, co všechno básníci napíšou! Slyšeli jste moje verše! Dejte mi ten svůj exemplář.“

S radostí vyňal Anýž výtisk Césara, pan rada na první stránku napsal několik slov, podepsal se a po druhé provázel deputaci ke dveřím usmívaje se co nejvlídněji.

Ale náhle oba zastavil.

„Pánové — o tom deštníku ani slova do novin, to se rozumí samo sebou! Kde pak mám všude mít oči!“

„Pane vládní rado,“ ujišťovali oba členové deputace slavnostně, „buďte bez obavy. Vždyť za to nemůžete!“

„Julius César“ hrál se doslova a v divadle nebyl kraval. Ústava a malé království prošlo prý beze všech výtržností.

„No vida, šlo to,“ řekl po představení k Anýžovi druh jeho z deputace. „A stálo to za staré paraple, co?“

Anýž se taškářsky usmál a odpověděl:

„Nejlepší na celé aféře je, že jsem deštník našel doma — já z té roztržitosti ani nevzpomněl, že jsem ho vůbec neměl sebou...“

Ale toho se pan vládní rada Dedera nikdy nedověděl. Jen když to nebylo v novinách!

(Úryvek z kapitoly o divadle v Nár. l. v dubnu 1900.)

O ČESKÉ PĚVKYNI V CIZINĚ.

Dva listy Jozefu Miškovskému do Českého Brodu.*

Milý příteli redaktore!

V posledním čísle svého listu „Našich hlasů“ ze dne 22. ledna 1921 otiskl jsi lokálku s názvem „Bulfan“, kterýž ihned upoutal mé zraky. Snad proto, že jméno zvukem svým je velmi podobné jménu Bufant, kteréž se vyskytuje v jedné mé historce. Na konec dočetl jsem se zmínky o pěvkyni slečně Reindlově, o které jsi dychtiv nějakých dalších zpráv. V tom arci Tvé zvědavosti vyhověti nemohu. Ale snad budou čísti také jiní a povědí Tobě něco nového. Ve mně Tvá zprávička probudila jen drobounkou vzpomínku z mi-

* Jozef Miškovský, dlouholetý vydavatel a redaktor „Našich hlasů“ v Č. Brodě, je z nejpilnějších a nejsvědomitějších novinářů českých. Ale není jenom novinářem. Jest neúnavným čtenářem a znalcem dějin a po všechen život pátrá v archivech a v zápisech obecních, z nichž mnoho zajímavých podrobností vynesl na světlo a ve svém časopise uveřejnil. Stal se tak historikem svého města i širšího okolí. Jednoho dne zjistil, že předkové operní pěvkyně Josefiny Reinlovy žili v Českém Brodě, o pěvkyni samé však zevrubnějších zpráv neměl. Stručná jeho zmínka byla mi podnětem, že jsem mu napsal tyto dva listy.

nulosti. A příteli, z minulosti již hodně dávné. Bezmála tomu čtyřicet let, co se jméno řečené pěvkyně objevilo ve světě divadelním — jestliže tu neběží o dvě osoby jména stejného. Ale ježto ve zmíněné zprávičce je bývalá slečna Reindlova uvedena jako dcera hostinského z Král. Vinohrad, myslím, že se nemýlím.

Maličká oprava především: Nejmenovala se Reindlova, nýbrž Reinlova. V pražském adresáři z r. 1884 jest uveden Jos. Reinl, hostinský na Vinohradech, Vávrova třída 14, a hned za ním Josefa Reinlova, člen opery kr. čes. zem. divadla, s touže adresou. A v Divadelním kalendáři na r. 1884, jejž vydával tehdejší divadelní pokladník Ant. Šrut, na str. 66. jest uvedeno trojí pohostinské vystoupení slečny Reinlovy: 28. března 1883 jako Lenka v „Pytláku", 9. dubna jako Stefano v „Romeu a Julii", 11. dubna opět jako Lenka v „Pytláku". Toto její trojí vystoupení setkalo se s žádoucím úspěchem, ježto týž kalendář dále na str. 97. uvádí slečnu Josefinu Reinlovu již jako člena zpěvohry Národního divadla. Byla to ztepilá, úměrná, sličná dívka živé letory, temperamentní zjev divadelní. Ale ve své domovině neměla se dočkati plného rozvoje svého, její působení na jevišti Národního divadla nebylo dlouhé. Šrutův Divadelní kalendář na r. 1885 ještě ji uvádí jako solistku zpěvohry Nár. divadla, ale tuším, že toho roku (1885) se s Nár. divadlem rozloučila. V kalendáři na r. 1886 jména jejího již nenalézám.

Návštěvníci Nár. divadla dověděli se později, že odešla kamsi do Německa, a potom noviny přinášely občasné zprávičky o jejích úspěších v cizině. Mnoho krajanů ji za hranice předešlo, mnoho jich pak následovalo a bude i dále následovati. Vždy jsme slýchali, že se v Čechách urodí více „divadelního materiálu" (zvlášť operního), než ho všechny naše scény — a zejména divadlo Národní — mohou spotřebovati, tedy že přespočetným umělcům nezbývá než uchylovati se do ciziny. Mnohdy arci působila taky nepřízeň osobní, divadelní žárlivost, všeliké intriky. Kdo se mohl podívati hloub v taje divadelního zákulisí, poznal dokonale, jaký tam vře neklidný život, o němž se nadšenému diváku před oponou ani nezdá. Vždyť ani Ema Destinnová „nevyhovovala" Národnímu divadlu, když se mu chtěla oddati. Odešla, a její umělecká dráha světem podobá se dráze skvoucího meteoru. Snad bylo tak lépe. Zjevila světu, jaké umění, jací umělci se v Čechách rodí a vyzrávají.

Tvá zprávička však, milý příteli redaktore, vzbudila ve mně vzpomínku i na hospodu otce Jos. Reinla, spíše hospůdku. Byla na rohu třídy Vávrovy a Hálkovy. Ani nevím, je-li tam posud. Je-li však, tedy otec Reinl dávno v ní nepanuje. Jak jsem uvedl, nalézám jeho jméno v adresáři z r. 1884, ale již v adresáři z r. 1891 hostinský toho jména není. Snad byl zatím zemřel, snad se vystěhoval. Ale dnes, po letech téměř čtyřiceti, sotva je mezi živými. Byl již tehda letitý

pán. (Čtu jen na rok 1891 Jos. Reinla, vrch. průvodce vlaků.)

Tehda Král. Vinohrady nebyly tak rozsáhlé jako dnes. Nynější náměstí Purkyňovo bylo ještě polem, na němž co rok vyrůstalo obilí, a tu taky byl asi konec Vinohrad. Ještě nestál Národní dům, ani chrám sv. Ludmily, ani Městské divadlo. Ještě žil starý „Kravín" s arénou Pištěkovou. Podél silnice k Vršovicům, nynější třídy Palackého, vyvstávaly teprv jednotlivé domy, tu a tam, hodně daleko od sebe. — Bydlil jsem tehda v samém sousedství hospůdky Reinlovy, ale nikdy jsem do ní nezapadl. Až teprv r. 1888 uvedl mne do ní Matěj Šimáček. S ním totiž a s přáteli Ant. Klosem a Aloisem Škampou pracovali jsme o nových stanovách spisovatelského spolku Máje a zvolili jsme proto hostinec Reinlův, že byl tichý, nehlučný. Ba, nejednou tam naše „komise stanovová" seděla sama, a švitorná číšnice hleděla nevrle na naše lejstra a koncepty, ve které jsme se v dýmu doutníků nořili, stylisujíce paragrafy, píšíce a zase škrtajíce. Raději by se byla bavila. Však jsme se stydlivého Škampy, tehda ještě mladého a svobodného, pro tu číšnici něco naškádlili! Již všichni ti tři členové tehdejší naší komise odešli, Klose, Škampa, Šimáček! Zbyl jsem z ní sám.

Ale nám všem tato hospůdka Reinlova byla památná ještě pro něco jiného než toliko pro naše stanovy Májové. Pro okolnost mnohem památnější. Zapadával do ní totiž časem sám S v a t o-

pluk Čech, který vyhledával taková tichá ústraní, aby tu v klidu vypil pohár piva, vykouřil několik doutníků a přečetl si nějaký rukopis, jichž míval vždy plnou kapsu. Myslím, že jej do té hospůdky zavedl dr. Servác Heller, který tam chodíval a s rodinou Reinlovou byl znám. A někdy přicházel taky Josef Holeček.

R. 1889 přestěhoval jsem se z Vinohrad zase do Prahy, a pak mi cesta k Reinlovům zarostla travou. Bylo mi tam daleko, trochu z ruky, a taky Svatopluk Čech již tam nechodil.

To vše mi vytanulo na paměť po přečtení Tvé lokálky o „Bulfanovi", milý příteli redaktore, a nevím, bude-li Tě to zajímati. Až se setkám s drem Hellerem, snad mi poví něco nového, zajímavějšího.

Vždyť je tomu všemu přes třicet a od samých počátků skoro čtyřicet let.

*

Milý příteli redaktore!

Brodský kronikář se nezklamal v naději, že mu zmínka o „Bulfanovi" vynese nějaké zevrubnější zprávy ze života bývalé českobrodské příslušnice, operní pěvkyně Josefiny Reinlovy a její rodiny. Nelitoval jsem několika hodin času, několika pochůzek a hovorů, a těší mě upřímně, že Ti dnes mohu pověděti více než v dopise přede-

šlém, jemuž jsi ochotně dopřál místa v čísle 5. Našich hlasů. — Dnes, příteli milý, musíš se mnou o hezký kousek času do minulosti zpět, a to o celé půlpáté desítky let, v sedmdesátá léta minulého století. Tehdáž otec Josef Reinl byl vrchním konduktorem tehdejší tak zvané státní dráhy, prvé a nejstarší v Čechách, z Prahy přes Třebovou a Brno do Vídně. Na této trati provázel rychlíky až na samé hranice Dolních Rakous a vracel se rychlíky nejbližšími zas do Prahy. V tu dobu již měl malou, ale útulnou hospůdku ve dvoře Šlikova paláce na třídě Ferdinandově (nyní Národní), ve kteréž za jeho nepřítomnosti vévodila choť jeho Marianna. Tam taky bydlil a tam vyrůstala jeho dceruška Josefinka. Reinl vytáčel dobré pivo, míval chutné a levné večeře — jakýž div, že se v hospůdce scházela vybraná společnost. Zejména tam chodíval Ferdinand H e l l e r, který v témž paláci Šlikově měl proslulý svůj hudební ústav, za ním přicházel bratr jeho Servác, mladý tehda spisovatel a novinář, a stálým hostem býval tu nezapomenutelný umělec Josef L e v, operní pěvec tehdejšího zatímního divadla českého, důvěrný přítel a „domácí pán" Jana Nerudy, který u něho léta bydlil. Přicházelo tam i mnoho jiných význačných mužů z pražské společnosti, lékaři, doktoři práv a j. — V tomto ovzduší vyrůstala a dospívala malá Josefinka, sličné děvčátko temných, jiskrných očí, živé letory a dobrého sluchu hudebního. Všechny tyto vlastnosti měla snad po mamince,

která byla původem Vlaška, Miláňanka. Někdy r. 1877 bylo Josefince dvanáct let. Ferdinand Heller vyzkoušel její nadání a zjistiv její vlohy, vyučoval ji zpěvu a hře na klavír. Někdy r. 1878 nebo 1879 vystoupil otec ze služby železniční, a poněvadž se v tu dobu rozmáhal stavební ruch na Královských Vinohradech (arci tehda ještě nikdo netušil, jakých rozměrů, jakého rozvoje dospějí), vystěhoval se z těsné hospůdky v paláci Šlikově a zařídil si větší hostinec v Hálkově třídě na Vinohradech, „Konkordii", s velikou zahradou. Nyní tam říkají „u kuřího oka". (Kdo to nechutné pojmenování vymyslil, nemohu povědět.) Odtud se později přestěhoval do menší hospůdky, o které jsem se zmínil v dopise předešlém, na rohu třídy Vávrovy a Hálkovy, a do této hospůdky často přicházeli dr. Servác Heller, J. J. Toužimský a Ferdinand Schulz z Národních listů, Adolf Srb z tehdejší německé Politiky, baron Konrád Braun a jiní. Časem — ale dosti zřídka — zapadl sem i Svatopluk Čech. Josefinka, dívka probudilá, živé letory, ráda se tu pobavila s pány od novin a se spisovateli, a nejednou s nimi sehrála i partii taroků. A tedy odtud, z čísla 14. ve Vávrově třídě, nastoupila r. 1883 cestu do Národního divadla. Byla v rozkvětu mládí, asi osmnáctiletá, a plna nejlepších nadějí v uměleckou budoucnost.

Ale na jevišti Národního působila jen do roku 1885, jak jsem Ti předešle pověděl, tu se neměla dočkati vavřínů, vyvrcholení své činnosti. Nevím,

co všechno ji odtud vypudilo. Vzpomínám jen, kterak o ní bylo říkáno, že ještě není „vyzpívaná". Nu arci, žádný začátečník není vyzpíván, leda by to byl zjev nadpřirozený. Všichni umělci se musejí mnoho učiti a stále učiti. Jejich umění roste s nimi. Tak tedy se slečna Josefina rozžehnala s Prahou a byla angažována do Koblence. To byla její první stanice v cizině. A starý Reinl říkával tehdy mému příteli Karlu Šípkovi: „Pepinka je v Koblenci, to je na půl cestě do Paříže!" — Do Koblence ji provázela její matka a již od dcery neodešla. Jak dlouho pobyla v Koblenci, nemohl jsem zjistit. Odtud byla povolána do Štětína a ze Štětína se dostala k opeře v Berlíně. Když se její postavení v Berlíně upevnilo, vzdal se otec Reinl hostinské živnosti své na Vinohradech, přestěhoval se na Bojiště do Prahy, na roh Sokolské třídy, a tam tuším dožil jako pensista a soukromník.

V Berlíně se vlohy pilné a svědomité Josefiny Reinlovy vyvinuly v plný květ umělecký. Nejen že zpívala, na počátku vystupovala taky v činohře, aby se naučila hráti a při tom i dobré německé výslovnosti, později dokonce vedla i režii. Tu zpívala veliké dramatické partie (Wagnera), odtud každý rok zajížděla do Londýna, kde zpívávala až i několik neděl, vystupovala pohostinsku i ve velikých městech německých a vracela se s dobrými honoráři do Berlína. Žila velmi spořádaně a šetrně, ukládala své výdělky a měla jedinou touhu: aby se po letech mohla vrátiti do vlasti,

do Prahy. Ráda do Prahy zajížděla, a naposledy — tuším — byla zde r. 1895, na výstavě Národopisné, neboť tehda ještě žil její otec. Ten však zemřel asi rok potom, a Josefina nemohla přijeti ani na pohřeb. Ale psala dobrému, dávnému příteli své rodiny, dru Serváci Hellerovi: „Oba jsme utrpěli velikou bolest. Vy jste ztratil dceru (v listopadu 1895), já otce.“ O její ruku prý se ucházel spisovatel a novinář J. J. Toužimský (taky již dávno zesnulý), i mladý jeden pražský advokát, ale Josefině bylo nesnadno se rozloučiti s divadlem, s uměním. Když pak ji dr. S. Heller r. 1896 při zajížďce do Německa navštívil v Berlíně — tuším, že naposled — pochlubila se mu, že již má ušetřeno tolik, aby si na Vinohradech mohla koupiti dům a v domovině dožila.

Avšak osud podivně rozmetává všechny lidské rozpočty. Do milé Josefiny zamiloval se v Berlíně polský šlechtic, rytíř O., továrník, a Josefina se do Prahy nevrátila. Provdala se a na západním konci Berlína si dala vystavěti krásný dům se vším pohodlím, v němž nyní obývá. Nedlouho před válkou zavítal do Prahy její choť a svěřil se tu příteli rodiny Reinlovy, že by s chotí rád koupil jisté slezské lázně, které tehda byly na prodej. Zatím však vypukla válka, a záměr byl zmařen. A někdy roku 1914 ukončila bývalá slečna Reinlova svou uměleckou dráhu divadelní, a od té doby žije v tichém soukromí. — Toť tedy asi vše, co mám z úst jednoho pamětníka. (Dra Serváce Hellera.)

Ale k tomu tedy ještě něco drobného, o čem mi vyprávěl přítel Schmoranz, ředitel Národního divadla. Bylo nedlouho před válkou, když se vracel z Paříže a mířil ještě do Berlína. Ve vlaku se setkal s českým houslistou L. Tento houslista se vracel do Prahy.

„Vyprovázel jsem na kousek cesty Kubelíka," vyprávěl Schmoranzovi.

S tím „kouskem cesty" bylo to takhle: Nejprve s ním chtěl jeti jenom na hranice, snad do Bavorského Brodu. Ale tu prý mu Kubelík řekl: „A pojeďte se mnou ještě kousek." Jel tedy do Norimberka. „Ale pojeďte ještě kousek." A milý houslista se dostal až do Štrasburku. „Ale pojeďte ještě kousek." Tedy jeli až do Paříže. „A když už jste v Paříži, pojeďte se mnou do Madridu." A v Madridě řekl ke svému průvodci: „No vidíte, teď již je do Lissabonu jenom skok." A tak se milý krajan dostal s Kubelíkem až do Lissabonu.

„Ale z Lissabonu jsem se vrátil," vyprávěl houslista. „Jeti ještě dále — to mi bylo přece trochu daleko. A již tam bylo jen samé moře."

Kubelík totiž tehda plul z Lissabonu do — jižní Ameriky, do Argentiny!

A když tedy Schmoranz takto jel s krajanem houslistou, přistoupil na kterési stanici neznámý pán neveliké postavy, velmi elegantní, letnější již, blahobytného vzezření, pozdravil a tiše seděl, zahloubav se v nějaké noviny. Český hovor však brzy upoutal jeho pozornost, zvláště když bylo

proneseno jméno slečny Destinnovy. Houslista kdesi na veliké stanici německé vystoupil, ředitel Schmoranz jel s neznámým pánem dále sám. Tu pán podal Schmoranzovi svou navštívenku a řekl:

„Slyšel jsem vás hovořit a poznal jsem ve vás Čechy. Sám sice česky neumím, ale mám za choť vaši krajanku, operní pěvkyni rodem Reinlovu, znáte ji dojista."

A nyní vyprávěl jen o ní a o ní a vyjadřoval se o své choti a jejím umění ne jen jako manžel, ale jako divadelní nadšenec. Z každé jeho věty bylo zřejmo, jakou úctu k ní chová, a ze všeho toho tedy seznal ředitel Schmoranz, že bývalá slečna Josefina Reinlova dojista žije v manželství šťastném.

A ještě maličkou historku o tom, jaká byla Josefina Reinlova pěvkyně „parátní", jak se divadelně říká, čili pohotová. Vyprávěl mi to taky přítel Schmoranz. Kdysi provozovali ve dvorní opeře berlínské Wagnerova „Lohengrina". Josefina R. zpívala Ortrudu. Tu se stalo, že druhá pěvkyně, která zpívala Elsu, do třetího jednání (v jehož prvé části přichází scéna ve svatební komnatě) byla s hlasem v koncích, nemohla dále, náhle ochuravěla. Za kulisami zděšení, režisér v nesmírných rozpacích. Co teď? Minuty ubíhaly, jiná pěvkyně nemohla býti zavolána, a Elsa naprosto již nemohla vystoupiti. Tu se přihlásila „Ortruda", slečna Reinlova:

„Dozpívám partii za ni."

Režisér byl u vytržení.

„Slečno!“

Josefina již se sebe shodila kostým Ortrudy, rychle oblékla „Elsu“ a statečně dozpívala part za ochuravělou družku. A potom znova se musila převléci v Ortrudu, aby taky tu dozpívala a dohrála. Tak zachránila představení. —

To tedy jest vše, milý příteli redaktore, co jsem Ti o slečně Reinlově vyzvěděl a mohl povědět, a „brodský kronikář“ může v galerii svých krajanů a někdejších příslušníků obce na trvalou paměť zařaditi další významnou, slavnou a zajímavou postavu.

(Českobrodské „Naše hlasy“ v lednu a březnu 1921.)

NA PRAHU JUBILEJNÍHO TÉHODNE.*

Jubilejní týden divadelní! A na samém jeho prahu zatáhla se obloha nad Prahou tak do šediva olověna a chvílemi skoro do hněda, jako by na nás mělo bůhvíco spadnouti. Však já vím, co to je. Samé divadelní vzpomínky z uplynulého čtyřicetiletí. Jistě že v těch neproniknutelných mracích nad námi se vznáší s komonstvem svým svatý Mikuláš (jemuž bylo tentokrát o celé tři neděle dříve přijíti, aby nás zastal v té jubilejní náladě a přispěl k ní), spousta drobných andělíčků supá pod břemenem velikého, velikánského koše, a z toho koše vysype se na nás záplava memoárů, samých poutavých vzpomínek, zajímavých podrobností.

Těším se na ně a těšíme se všichni. Nebo divadlo vůbec a vše, co se kolem něho otáčí, bylo v takové těsné souvislosti s celým naším omládlým životem českým. Divadelní představení náležela k prvním projevům probouzejícího se ruchu du-

* Psáno v listopadu 1902, kdy se vršilo čtyřicet let samostatnosti českého (Prozatímního a pak Národního) divadla v Praze.

ševního v Čechách, divadelní obecenstvo bylo předzvěstí nového veřejného života, ukázkou rodící se společnosti české. Kdež pak jinde mohl vznikati společenský život? Kterak jinak se mohl projevovati? Ještě nebylo spolků, nebylo Besed, nebylo plesů, nebylo ani na ulici českého života. Štíty německé, nápisy ulic německé, hovor německý. Po česku se jen šeptalo. V Praze i po městech venkovských. Jaká smělost nebo jaká vyzývavost nebo konečně jaká ubohost byla to, odvážil-li se kdo mluviti česky! Jak význačna je v té příčině drobounká událost, o níž mi vyprávěla má maminka. Po náměstí otcovského města mého, Hradce Králové, kdysi v letech dvacátých neb třicátých kráčeli dva mladí mužové. Chmela tuším byl jeden z nich, jméno druhého mi uniklo. Vraceli se v neděli dopoledne z kostela a hovořili zcela hlasitě česky. Potkala je stařenka jakási, dobromyslná babka, zastavila se, pohlížela za nimi a pronesla:

„Takoví dva švarní panáčkové! Škoda, že mluví česky!“

A ta babka byla Češka, Hradečanka, řekla to česky, německy snad neuměla, a přece se neubránila politování, že takoví dva švarní panáčkové hovoří česky! A to snad již půldruhého nebo dvě desítiletí působil v Hradci impressor Jan František (Hostivít) Pospíšil, tiskl české modlitbičky, písničky a knížečky. A český hovor na ulici ještě budil pohoršení nebo politování ubohé české babky!

Dovedeme-liž to nyní pochopiti?

Ale pochopíme-li, pak pochopíme taky, čím bylo českému životu sebenedokonalejší divadlo ochotnické, sebenuznější stánek Thalie kočující. Nebo kdo již toužil po představení divadelním, kdo se nemohl dočkati večera a spěchal do nějaké zapadlé ulice, aby se pokochal požitkem hry v začouzené, bídně osvětlené šenkovně, na jevišti nakvap sbitém a s dekorační i rekvisitní úpravou nejnuznější, ten vpravdě duševně žíznil a hladověl. Snad ne všichni, kdo se tam shromažďovali, byli si zcela jasně vědomi, co je tam pudí, snad si neuvědomovali všichni, že je to touha po volném rozletu českého slova; ale že kdo přišel, odcházel posílen ve svém českém vědomí, jest nepochybno.

A to všechno byly zárodky zárodečky skutečného, samostatného divadla českého. Život český potřeboval ho nevyhnutelně. Jakými stanicemi, jakými křivolakými cestami bylo se bráti české Thalii, jakých překážek bylo překonávati jí, na jakých tvrdých prknech a v jakých nehostinných přístřeších bylo jí přespávati, než se jednoho dne probudila a všecka užaslá mnula si oči, když ji pozývali do nádherného na ten čas, vlastního a nezcizitelného stanu na Nábřeží. A to bylo jen a teprv d i v a d l o z a t í m n é ! Skvělejší a mnohem nádhernější i prostornější kynulo až v budoucnosti.

*

Šťastni všichni, kdož byli současníky krásné doby té, současníky v plné síle, aby chápali, z jakého podruží pomáhali vymaňovati české divadlo a uváděti je pod střechu důstojnou! O tom všem arci my mladší, kteří známe tu historii jenom z doslechu nebo z dočtení, nemáme ani tuchy. Přišli jsme k hotovému, což by snad mohlo býti pokládáno za úděl šťastnější, ale nepoznali jsme těch radostí, abych tak řekl otcovských, a ty snad byly nejkrásnější. Jaký to byl v českém životě skok dopředu, když pominula mizerie „podnájemnictví" ve stavovském divadle na Ovocném trhu! Jaké to zaválo čerstvé povětří, když společnosti české již nebylo se spokojovati s jedním neb s dvěma představeními v témdni a krom toho tedy s nějakým občasným surogátem ochotnickým, ale když lační požitku divadelního mohli d e n n ě putovati ve vlastní budovu a denně kochati se uvolněnou českou činohrou, operou.

Zatím arci náš divadelní život vyrostl, zmohutněl. Má stan skvělejší, nádhernější, ale té někdejší útulnosti již nikdy nebude. Připadá mi, jako by tehda všichni činitelové byli stáli nad novým českým divadlem jako nad děckem v kolébce a jako by je všichni byli hlídali, před jakýmkoli úrazem ochraňovali. Či připadá to všem nám, kdož jsme tehda těkali ještě v dětské nevědomosti světem, proto tak, že pohlížíme v tu dobu brýlemi veliké vzdálenosti časové?

*

Minulost je věc podivná a podivná jest její míra v rozličných dobách života. Chodím do divadla téměř půlčtvrta desítiletí, ale věru že mi tato doba připadá kratší než mi připadávalo oněch několik mnou nezažitých roků, které mě tehda na sklonku let šedesátých, nerozumného výrostka, oddalovaly od počátku divadla Zatímného. Když jsem poprvé vstoupil do divadla toho, bylo minulo teprv krátkých sedm let jeho působení. A mně výrostku ztrácel se ten počátek v neproniknutelných mlhách. Snad se tak dělo všem nám. Teprve přibývajícím věkem krátí se léta a minulost se nám přibližuje. Teprve dospívající a vyzrávající mysl dovede obejmouti větší a větší rozměr časový. Několik takových let z mládí — jaký to zlomeček života! A kterak později, ve věku dospělém, hněváte se sami na sebe, že jste kdysi tehda nedovedli v sobě vyvolati a zažíti minulost několika nedávných let. Mládí nemá pojmu o čase. A taky s ním nedovede hospodařiti.

Ale tak mnohé jméno znal jsem již dávno, z doslechu. Neboť o mnohých členech jak činohry české, tak opery bylo blouzněno mnoha nadšenci, kteří se vracívali k nám domů na prázdniny, na svátky.

Kterak jsem, kluk malý, záviděl tenkráte každému, kdo mohl do Prahy — třeba že tam putoval dost nerad a pln obav, jako na širé moře. A kterak jsem hltal ušima i očima vypravování oněch, kdo se z Prahy navraceli. O divadle! Nebo

divadlo bylo vždy mojí láskou, a my v Hradci měli jsme je taky rok co rok, třeba dvakráte, třikráte do roka. Štandera, Zöllnerová, snad i Kramuele. Již to mne oslňovalo. Jak hořce jsem naříkal, když mne sestra nevzala s sebou na Fausta, poněvadž prý bych mu nerozuměl. Proč bych nerozuměl? — vzpíralo se ve mně všecko. Hrají po česku, česky rozumím. A pak jednoho dne se vrátil na prázdniny bratranec Ladislav Pospíšil, v Praze studující, mladík neobyčejně nadaný, sčetlý, nadšenec divadelní, a vyprávěl o Faustu pražském, zpívaném. A tu jsem snad poprvé slyšel jména Paleček, Vecko, Lukes, Vitali.

Ach, Vitalka! blouznili všichni mladí lidé, kteří ji v Praze viděli, slyšeli. Byla Vlaška, zpívala Markétku. Vitalka! S velikýma, hlubokýma očima. Byla v Praze dvakrát neb třikrát v letech šedesátých i snad na počátku sedmdesátých; okouzlila všechny, všechna mládež byla do ní zamilována, jako zas v činohře byla zamilována do paní Sklenářové-Malé. Ale takové divadelní zamilování bylo jiné než obyčejné. To nebylo zamilování smyslné, to bylo zbožňování kněžek, bytostí jako vyvýšených nade všechnu všednost života, zjevů ethérických. A Vitalka byla takovým útlým zjevem, unášela zpěvem i hrou.

Ještě jsem zastal Vitalku v Praze, o posledních jejích pohostinských hrách. Potom nikdy již nepřišla do Prahy, ač prý byla opět a opět na po-

hostinské hry pozývána. Naslouchaje hovorům dospělých ctitelů divadla zvídal jsem tak, proč se již nikdy nevrátila. Božská Vitali se za svého pobytu v Praze taky zamilovala do sličného mladého muže ze zámožné rodiny, avšak její náklonnost nedošla odezvy. Mladý muž zůstal chladný. Proto již nikdy nepřišla.

Kterak jsme tehda mohli chápati, že ji kdosi nemiloval, že ji neučinil svou družkou na všechen život? A kterak zase dnes možno vylíčiti komukoli bývalé nadšení pro ni, dávno zmizelou, zapadlou? Komukoli, kdo neslyšel její božský zpěv?

Taky ještě jsem zastal Palečka před jeho odchodem do Ruska. Jaký to byl Mefisto!

A všichni ti hrdinové znenáhla se vynořovali přede mnou, o nichž jsem doma jen slýchal. Šamberk, Šimanovský, Kolárové, paní Sklenářová, paní Šamberková. Jaké štěstí mělo české divadlo ve svých počátcích! Lev, Lukes, slečna z Ehrenbergů. Jaký to byl kouzelný celek! A starého známého jsem nalezl — pana Mošnu. Toho jsem znal již z Hradce, když tam byl se Štanderou, a ještě jako dnes vidím ho, kterak chodil zvát na svůj příjem. Mladý, růžový, v takovém žemlovém svrchníku z tupé, jako plstěné látky. Ať se kdo vykroutil jak chtěl všem ostatním, když zvali na svoji benefici, panu Mošnovi nikdo neodolal. Nebo Mošna působil skutečně neodolatelně, na jevišti i mimo ně.

„Mošna?“ říkávali. „Ten by mohl hrát v Praze!“

To bylo asi tak roku třiašedesátého — a hle, brzy potom byl pan Mošna skutečně v Praze. A když jsem jej tu spatřil poprvé zas, již byl miláčkem obecenstva.

Zdali možno vypočítati všechny? Vzpomínám na ty, k nimž se pojí nejstarší moje vzpomínky, na ty „lásky“ z mládí. Pánové Šimanovský, Šamberk odešli. Za kolik požitků jsme jim vděčni, všichni my, kdož jsme je zastali v plné slávě a po léta se z jejich výkonů těšili. Kterak otřásával bránicí naší pan Šamberk, jakým hrdinou byl pan Šimanovský, ať jako Faust, ať jako Makbet nebo Karloo van der Noot v Sardouově „Vlasti“.

A kde jest Lev! Jeho zázračný baryton, jeho vzácné, nenahraditelné, nezaplatitelné a nikdy dostatečně neodměněné pěvecké umění. Ba, ani po smrti mu nebylo splaceno, jak si zasloužil. Viděl jsem kdysi, když byl na Volšanech odhalován pomník jiný, nádherný, opodál tak skrovňoučký, chuďoučký náhrobeček Lvův. A je prý podnes takový. A to se přihodí nám, kteří přece u věcech pomníkových a náhrobkových máme takovou vycvikovanost.

A tu mi připadá ještě jeden kámen náhrobní, který vůbec není na hrobě.

Byla to taky naše láska, milovali jsme ji nadšeně — a zdá se mi, že již ne tak ideálně. Nebo

její zjev sváděl i hlavy méně mladické a mnohem zkušenější.

Lella Ricci! Dítě jihu, slunné Adrie, rodačka terstská. Přeluzný zjev, který se jevištěm divadla Zatímného téměř jen kmitl. Dokonalé ztělesnění ženské krásy — a k tomu si představte i vzácné pěvecké nadání a umění. Lella Ricci, Vlaška, jejíž matka byla Češka. Její otec a její strýc společně složili operu Kryšpín a kmotra a v této opeře svého otce Lella Ricci u nás zpívala.

Jakým omamujícím a krev rozplameňujícím zjevem byla Lella Ricci! Jako hvězda zasvitla na nebi divadelním, zazářila — a náhle zhasla. Tragický byl její skon a jest o něm učiněná legenda. Legenda velmi trudná.

Položila mladý, krásný a nadějný život svůj za život jiný, teprv klíčící. Truchlivý to byl pohřební průvod z kostela Štěpánského, skrovný počet účastníků kráčel za její rakví, jako na zvýšení tragiky zdrcujícího osudu jejího. — Čas míjel, a na nešťastnou krasavici umělkyni bylo zapomínáno, a právě těmi, kdož měli pamatovati. Za to hořká bolest zahryzla v srdce každého pamětníka jejího krátkého působení uměleckého, každého někdejšího ctitele a obdivovatele jejího, kdykoliv jsme kráčeli mimo výkladní skříň uměleckého kamenického závodu Sandtnerova v paláci Šlikově a pohlédli tam na náhrobní desku z bílého mramoru, na níž byla podobizna nešťastné umělkyně a nápis:

Zde odpočívá

LELLA RICCI,

slavná operní zpěvačka,
narozená r. 1851 v Terstu,
zemřelá v Praze r. 1871.

Sláva památce její!

Dvaceti jen jar dožilo to milé, usměvavé dítě jižního kraje, na sychravý sever si přišlo pro smrt. A památný kámen se na její hrob nedostal.

Léta jsem chodil kolem paláce Šlikova, kolem závodu Sandtnerova, vždy jsem se na mramorovou desku zadíval a vzpomínal na krásnou dívku, jejíž zjev a zpěv diváky a posluchače divadelní před lety opájel. Emailová podobizna čarokrásné pěvkyně hleděla s desky na pozorovatele jako živá. Potom po letech byl Sandtnerův závod přeložen do třídy Jungmannovy a taky zde byla deska postavena do výkladní skříně, a taky zde stávali jsme my někdejší pamětníci živé umělkyně a zahlíželi se lítostivě v letopočet: 1851—1871. Dvacet let!

Až konečně jednoho dne jsem si dodal odvahy a vstoupil dovnitř. Šéfem závodu neb aspoň jeho zástupcem byl známý mně muž, který taky kdysi a po léta svým povoláním s Prozatímním divadlem souvisel.

„Řekněte mi, drahý pane, proč je ta deska již celá desítiletí ve vaší výkladní skříni? Proč není nad hrobem nešťastné pěvkyně?“

„To je velmi prosté, pane," odpovídal šéf. „Kámen ten byl po smrti Lelly Ricci objednán, ale když byl zhotoven a měl býti dodán, odepřel zákazník zaplatiti jej. Tak nám zůstal. Můžete jej míti na památku. Stojí sto zlatých..."

A dále stála deska ve skříni výkladní, jen jako ukázka práce litokaustické dílny Sandtnerovy, až do počátku nového století, až konečně i z třídy Jungmannovy závod zmizel.

Mají své osudy nejen knihy — taky náhrobní památníky. Ubohá, nešťastná Lella Ricci!

(N. l. 1902.)

ZE VZPOMÍNEK NA NERUDU

O JEHO OSOBNOSTI.

Jana Nerudu znal jsem od počátku let sedmdesátých. Okázal mi jej kdysi starší můj bratr. Potkali jsme na třídě Ferdinandově pána postavy nepříliš vysoké, spíše složité, široplecí, tmavého, rozlehlého plnovousu, kterýž dodával výrazné tváři pánově značné šíře. Na masitém nose seděl skřipec, poutaný silnou šňůrkou nebo stužkou. Přes límec volného zimníku splývaly cípy černé hedvábné vázanky a byly vyšívány černým hedvábím. Takové vázanky znal jsem již od počátku let šedesátých. Nosívali je k čamarám vlastenečtí našinci a studenti. Neruda ji nosíval posud a stále.

Bratr jej pozdravil, pán se malounko usmál, pokynul rukou, řekl „Servus!“ a kráčel dále. Když zašel, řekl ke mně bratr: „Pamatuj si, to je pan Neruda.“

Byl bych pamatoval bez připomínky. Myslím, že kdo jen jednou spatřil tuto osobnost, nemohl jí zapomenouti a zaměniti s jinou. Vrývala se v paměť výrazem tváře, postavou, oděvem, chůzí

— veškerým zjevem. Byla jen jediná taková osobnost v celé Praze.

O něco později vystopoval jsem, že Neruda zachází do knihkupectví Dra Ed. Grégra a Ferd. Dattla na nároží Třídy a Perlové ulice, v tehdejším domě Hypoteční banky, v krámě, kde je nyní papírnictví. Chodíval jsem si tam týdně pro čísla Hálkových ilustrovaných Květů, kteréž jsem si z uspořených šestáků byl předplatil, ale vida tam vstupovati Nerudu, vnikal jsem za ním i s jinými záminkami, abych jej co nejdéle viděl a slyšel. Stával u pultu, probíral se literárními novinkami, jichž tehda nebylo příliš mnoho, hovořil s otylým Dattlem, chvílemi o něčem zažertoval. A tu na celé jeho osobnosti překvapil mě napoprvé zvuk hlasu. Veškerý jeho zjev, jejž jsem si od prvé chvíle zcela bezděčně zpodoboval s představou lva, zjev mocných plecí, mohutné hlavy s bohatými ještě, temnými a poněkud kadeřavými vlasy zdál se vládnouti stejně mocným, zvučným hlasem. Zatím však Neruda hovořil hlasem zdánlivě chraptivým, časem až řezavým. Tato jistá nesouměrnost nebo nepřiměřenost zvuku, jenž vycházel z hrudníku širokého, překvapovala i jiné v prvé chvíli. Ale brzy posluchač uvykl tomuto orgánu, jako jsme stejně uvykali orgánu nezapomenutelného Kolára mladšího, dobrého přítele Nerudova.

Jemnými, tenkými, abych řekl oduševnělými prsty tvárných rukou probíral se v knížkách, pro-

nášel stručné poznámky, otázky. Jako bych ty věty ukrádal, zapamatovával jsem si je, a měl jsem horoucí touhu, abych se mu někdy octl blíže, aby promluvil taky ke mně. Přání toto krom nadání dosti brzo se splnilo. V podzimek r. 1871 dostal jsem se za pomocníka do závodu Bratří Tučků, taky na Třídě, nad Perštýnem. Tam přicházelo mnoho tehdejších vynikajících mužů, spisovatelů, novinářů, umělců, poněvadž to byl závod bez výhrady a okázale český. Časem přicházel i Neruda, někdy jako kupec, někdy jenom na podívanou. Tehda byly velmi oblíbeny tovary z juchtoviny, zvláště černé. Časem koupil Neruda tobolku nějakou nebo elegantní zápisníček. Méně kupoval pro sebe, spíše na podarování přátel. Tu jsme se s nejstarším učněm a druhem Janem Veselým (později Benešovský-Veselý) žárlivě předháněli, abychom „pana Nerudu" obsloužili. Neruda pobyl, prohlížel, poliboval si. Miloval hezoučké drobotiny, krásné sklo i věci bronzové, ale nade vše měl zálibu v českých granátech. Později jsem jich u něho viděl skoro sbírku. A kdysi, mnohem později, v léta již osmdesátá, když si přišel k pokladně „Národních" pro gáži, pochlubil se mi prstenem, v němž byl zasazen ohnivý granát krásně broušený, asi zvíci hrachu.

„Zač byste řekl, že stojí takový granát?"

Hádal jsem asi na padesátku.

„Málo, kamaráde, málo. Taky granátu přibývá ceny velikostí, nejen briliantům. A tako-

výchto není mnoho. — Sto dvacet zlatých," dodal. —

Pak jednoho dne zimního r. 1872 neb za časného jara potkalo mě štěstí, že jsem seděl u téhož stolu s Nerudou — v hostinci.

Bratr mě časem brával s sebou, abych neseděl doma sám, a jedné neděle zavedl mě k Ježíšku ve Spálené ulici. Sami „staří pánové" tam byli — staří v očích mladíka sedmnácti, osmnácti let — tak rád jsem do jejich společnosti chodíval. Mnoho tu bylo slyšeti, mnoho bylo lze získati. Býval tam dr. Linha, později starosta Sokola pražského, jeho koncipient dr. Švela, později advokát v Roudnici, Emanuel Tonner, býval tam i dr. L. Quis, tuším i Sládek a mnozí jiní pánové, na jejichž jména se dnes již nerozpomínám. Sedával jsem arci jako pěna kdesi na krajíčku nebo v koutě, jen jako trpěný bratrův přílepek — měl jsem aspoň ten pocit.

Té nedělo zas bylo několik pánů pohromadě, hovořili o denních událostech, o politice, o divadle. Kdosi poznamenal, přijde-li dnes taky Neruda? „Má divadlo," odpověděl jiný. Ale když bylo asi o půl deváté, Neruda přišel, nevyčkav konce představení. Podal ruku shromážděným a změřiv mě pronikavým pohledem, řekl k bratrovi: „To je tvůj bratřík, tuším?" A podal i mně útlou, jako hedvábnou ruku. Svlékl se, usedl a zavolal na sklepníka:

„Tedy, Franc!"

A nyní jsem viděl divadlo neobvyklé! Kdo tu již dříve seděli, byli mladí doktoři nebo i nedoktoři, advokátní koncipienti, vůbec lidé, z nichž málokdo oplýval velikými důchody, kteří mohli večeřet jen za třicet či pětatřicet krejcarů. Nejeden z nich směl si takového přepychu dopřáti jen jednou za týden, v neděli. Jindy „hýřil" v jídelně uzenářské. K těm náležel i bratr můj. Všichni již dříve byli pojedli, a teď Franc „podnášel" Nerudovi. Nejprve hovězí polévku s hustými nudlemi. Labužně a zvolna pojídal Neruda, a hovor u stolu tichl, neboť i staří pánové sledovali jeho stolování. Když dosrkal polévku, zaťukal na talíř, a Franc bez povelu přinášel již na tácku kalíšek slivovice. Neruda zkoumal ji proti světlu a vyprázdnil obřadně kalíšek. Ještě jsem tehda nevěděl nic o banketech a o zvyku, že se po polévce podává číška sherry neb jiného vína ohnivého. Tento kalíšek slivovice nahrazoval Nerudovi španělské neb řecké víno. Potom přinesl Franc řízek vařené hověziny s omáčkou a s okurkou, konečně misku halušek s uzeninou. Slovem, Neruda podruhé tu obědval, a totéž, co měl v poledne. Jídal tehda u Ježíška, a kdykoli mu oběd zvláště chutnal, povelel, aby mu stejný oběd nechali na večer. Tento způsob Nerudova večeření, k němuž jsem se i někdy později nahodil, vzbuzoval ve mně nesmírný obdiv. Mohl jsem na jeho „banketování" oči nechat a myslil jsem, že Neruda asi oplývá penězi, když může takto hodovati. Po mém soudě stála nád-

herná ta večeře nanejmíň pětačtyřicet nebo padesát krejcarů. Bratr můj obědvával za sedmadvacet krejcarů a já jsem chodíval i do „Oulu“, kde byl celý oběd za šestnáct, bez hověziny jen za deset.

Potom Franc na plynovém „motýlku“ zapálil vybranou viržinku a na slámce ji podal Nerudovi. Vše to vykonával nesmírně uctivě a patrně s plným vědomím, koho to obsluhuje.

Ještě chvíli bylo u stolu hovořeno o všeličem, Neruda vyprávěl o divadle, započínaje hovor vždy zvláštním zvukem, který nebyl syknutím ani mlasknutím a který lze naznačiti jen hláskami „tc“. Tento zvyk zůstal mu po všechen život. — A když přetřásli všechny novinky, řekl Neruda: „Nu a? Složíme partii?“

Franc již přinášel špády čili trapulky, a Neruda s třemi jinými pány sehráli šístku nebo maxla. Bylo hráno o krejcary, a Neruda byl pokládán za matadora v té hře, za autoritu. Později po několika letech přihlížel jsem Nerudově partii časem „u Knoblochů“ na náměstí Betlemském, kam Neruda sedání své byl přenesl. Bydlilť právě v domě vedle hostince Knoblochova, na nároží uličky tehda tuším bezejmenné, nyní Bendlovy, vedoucí z náměstí betlemského do Bartolomějské, v čísle 1003-I., 28. n. Dům u Knoblochů měl číslo 1004-I. Vzpomínám-li věrně, při nedostatku čtvrtého hráče přisedával ke stolu sám Knobloch, který měl jednu nohu kratší a chodil o berli. Knobloch byl původně malíř. Ke Knoblochům chodívali také

Quis a Sládek, mimo ně můj bratr. Naposledy seděl jsem tam v Nerudově společnosti kteréhosi dne r. 1879 neb 1880. Brzy potom byl Neruda postižen trýznivým zánětem vén. Stonal dlouho a po této nemoci stal se velmi úzkostlivým o své zdraví, zvláště se obával, aby neonemocněl poznovu touž nemocí. Nechtěl pak již stoupati do druhého patra, vůbec ne do patra a přestěhoval se do přízemního bytu v ulici Vladislavské, do čísla 14., kde taky zemřel. V tomto bytě dožil r. 1884 padesátky, zde mu byla připravena ovace jeho ctiteli, ulice se naplnila množstvím lidí, a Neruda z okna bytu svého oslavovatelům děkoval.

V tomto bytě navštěvoval jsem jej dosti často, zvláště když jsem byl pokladníkem Nár. listů, přinášeje mu nejednou gáži, ale i později, když jsem již pracoval v redakci.

Přišel jsem k němu jednou na sklonku let osmdesátých nebo na samém počátku devadesátých, bylo to v dobu, kdy jsem obstarával soudní referát. Vyřídiv, co jsem vyříditi měl, chtěl jsem odejíti. Tu Neruda náhle nesmírně zvážněl, ba zpřísněl, a s výrazem zcela jiným než posud hovořil řekl ke mně:

„Vy teď denně máte co činiti s kriminálníky. Četl jste něco z Lombrosa? O Lombrosově člověku? O zločinci?“

Přisvědčil jsem.

„Znal jste — —?“

Neruda pronesl tu jméno novináře někdy staročeského, který na vrcholu své slávy a moci v letech sedmdesátých provozoval téměř hrůzovládu novinářskou a pronásledoval odpůrce politické a tedy Mladočechy způsobem více než bezohledným, nelekaje se žádných prostředků. Tehda však již nebyl mezi živými.

Kterak bych nebyl znal muže té bezbarvé, vždy jako zsinalé tváře, tvrdých rysů, bodavých očí, vynikajících lícních kostí. Přisvědčil jsem.

Nerudova tvář chmuřila se víc a více.

„Když jste znal: nepřipadlo vám nikdy, že je to pravá lombrosovská visáž? Znáte přece tu historii?"

Neruda se tu dotkl sensačního případu kriminálního z let sedmdesátých. Když podruhé pronesl jméno muže, o němž hovořil, učinil tak téměř štítivě. Z jeho hlasu zaznívala tu všechna nenávist, jakou byl k někdejšímu odpůrci naplněn. Nebývalť ten politik jen odpůrcem Nerudovým, byl jeho osobním škůdcem. Týkalo se to aféry vídeňské „Montagsrevue" (tak tuším se nazýval časopis), která v prvé polovině let sedmdesátých přinášela zvláštní „Pikantní dopisy z Prahy", a řečený staročeský publicista uvalil na Nerudu nejen podezření, ale přímé obvinění z autorství těch dopisů, kteréž jemu, řečenému publicistovi, a také stoupencům jeho nelichotily. Tuto věc, jak mi bylo zřejmo, nemohl Neruda ani po letech zapo-

menouti. Nerudův odpor k muži tomu neutuchl v něm jistě ani do smrti.

Chvíli ještě Neruda hovořil, jeho hlas hněvem se zachvíval. Viděl jsem ho tu jakživ podruhé tak pobouřena, viděl jsem, jak umí nenáviděti. —

Po skonu Nerudově nalezen byl v jeho psacím stolku nevázaný výtisk prvého vydání K n i h v e r š ů z r. 1868, do něhož bylo všito hojně čistých listů papíru, na něž Neruda vpisoval pozdější verše své, porůznu otiskované, jimiž pak bylo rozhojněno vydání druhé, z r. 1872. Na jednom z těchto listů, a to jako poslední vpisek, nalezl jsem epigram, kterýž do té doby nebyl otištěn, ale jejž snad nyní, po celém čtvrtstoletí, otisknouti lze. Zní pak:

Původ sprostáctví v journalistice.

Mělť hned při svém narození,
jaksi u předsudbě,
Richard III. všechny zuby,
Skrejša h . . . . v hubě.

*

Bylo 22. srpna 1891, v dobu památné a všem účastníkům nezapomenutelné výstavy Jubilejní. Toho dne — nemýlím-li se, byla sobota — seděl jsem na večer u veselé společnosti v „Ochutnavárnách“ výstavy, za ústředním palácem. Sedělo nás tam několik novinářských zpravodajů, dodělávali jsme a doplňovali každý nějaký referát. Bylo

k deváté nebo po deváté hodině. Kolkolem jásalo množství, hudby hrály, fontána zářila, zpěv hlaholil, ochutnavárny byly nabity a plny hovoru a smíchu. Byli jsme nadšeni a rozjařeni, rozradováni až k obejmutí a polibku i s nejúhlavnějším snad odpůrcem. Tu se vrátil z Prahy kolega novinář, který tam byl odnášel nějaký hotový již referát. Rovnou zamířil ke mně:

„Víte to, že prý s Nerudou je náramně zle?"

Bylo to jako úder do hlavy. Vzchopil jsem se, sáhl po klobouku.

„To nemůže být! Vždyť jsem ho viděl ještě předevčírem, byl v průjezdě Národních. Vím, že ulehl, ale tak zle — —"

„Prý beznadějně," dopověděl kolega.

Rázem bylo u našeho stolu po veselí a rozjaření, po všem. Chvátal jsem na stanici tramky, vskočil do vozu. Jízda mně trvala věčnost. Ze stanice na Václavském náměstí kvapil jsem do Vladislavské, udeřil na kliku domovních vrat — bylo zamčeno. Trhnu zvoncem. Než mi otevřeli, ozývají se ulicí Purkyňovou spěšné kroky, a hned potom vynořila se na rohu postava starého Jos. R. Vilímka, vydavatele Humor. listů. Skoro již doběhl ke vratům a spatřiv mě otázal se:

„Jak je s Nerudou?"

„Nevím, teď jsem přišel. Je zamčeno." *

* Ve svých vzpomínkách „Ze zašlých dob" Jos. R. Vilímek st. líčí setkání i vstup náš do domu poněkud jinak, zejména pak udává, že jsme se před bytem Nerudovým setkali

Nové trhnutí zvoncem. Ozývají se kroky, kdosi odmyká. Oba jsme vpadli do domu. Dveře kuchyně Nerudovy byly otevřeny, světlo z kuchyně se lilo na chodbu, naproti nám přicházela Nanynka Haralíkova, hospodyně Nerudova. Uplakaná, uštkaná... Spatřila nás a novým pláčem se zalila. Nebylo třeba otázky, a přec oba jako jedním dechem jsme zvolali:

„Jak je panu Nerudovi?"

„Před chvílí skonal!" zaúpěla Nanynka.

Zdrceni vcházeli jsme do kuchyně, do pracovny Nerudovy, do ložnice. O chvilku později přišel také prof. dr. Michl, kterýž Nerudu za poslední jeho nemoci ošetřoval. Neruda spočíval na lůžku. V tváři byl nezměněn, tělo jeho bylo ještě vlahé, prsty vláčné. Posledně jsem Nerudu políbil, poprvé a naposled zlíbal jsem jeho útlou, hedvábnou pravici. Potom jsem chvátal do redakce. Nikdo nebyl nahoře, dole v sazárně byl noční redaktor Eduard Bohdanecký, starý přítel z let sedmdesátých, když ještě byl medikem, když redigoval vojenský Rüffrův týdeník „Vlast".

---

před osmou hodinou večerní. Malý ten omyl vysvětluje se arci dlouhou dobou, která byla uplynula od smrti Nerudovy do napsání vzpomínek řečených. Byla č i r á noc a bylo p o d e s á t é hodině, ježto dům byl již uzamčen. Úmrtní oznámení pak, jež hned potom jménem redakce „N. l." vydal dr. Julius Grégr, uvádí, že Neruda skonal o půl desáté večerní, což se srovnává s mojí vzpomínkou na truchlivou tu chvíli. Přesně řečeno, skonal deset minut po půl desáté.

„Dejte oznámení do listu, příteli, Neruda právě zemřel.“

Všechna sazítka sazečů sklesla, cvakání literek ustalo, sazárna ztichla.

Mírné zraky Bohdaneckého spočinuly na mně, rtoma jen mu škublo. A vydechl:

„Jděte, napište to sám.“

„Nemohu.“

„Já taky ne — jděte, jděte, napište to.“

I stoupal jsem poznovu do patra, do redakce, a sotva vida, napsal jsem dvacet neb třicet řádek, jimiž jsme druhý den — v neděli — v čele listu oznamovali tisícům a tisícům užaslých čtenářů, že srdce Nerudovo dotlouklo...

(Nár. listy v srpnu 1916.)

NERUDA A NÁRODNÍ DIVADLO.

Ve kterési posmrtné vzpomínce na Jana Nerudu bylo uvedeno, že nikdy nebyl v Národním divadle. O tom však vyprávěli jsme si již v soukromí za jeho života. Nikdo že ho tam nespatřil. Neruda že neviděl vnitřku Národního divadla, nebyl účasten ani jediného představení. Neruda, který se tolik o budoucím Národním divadle napsal, sbírky na ně popoháněl, s novými a novými návrhy přicházel, který byl redaktorem krásné slavnostní publikace „Národ sobě" v roce 1880, který byl zdrcen, když ho dostihla zpráva o požáru Národního divadla 12. srpna 1881. — Z jaké příčiny zanevřel na to vytoužené a konečně zbudované divadlo, že do něho nikdy nevkročil? Byl k tomu výklad, který šel od úst k ústům ještě za jeho života. Proto prý, že správa N. d. nikdy nesáhla po některém jeho divadelním kuse, aby jej dala provozovati. Že naprosto ignorovala dramatické věci Nerudovy, toho Nerudy, který měl právě o Národní divadlo tolik zásluh. Byla to snad čirá domněnka. Neruda sám nikdy se o tom nezmínil.

Ale hned po jeho smrti vyskytovalo se ještě jiné vysvětlení, proč se Neruda Národního divadla tak stranil. Proto prý, že když byli zváni notáblové na první, zahajovací slavnostní hry v Národním divadle, Neruda n e b y l p o z v á n. Byli zváni hodnostové úřední i vojenští a byla vyhrazena křesla i lóže osobám, které před tím jakživy nevkročily do českého divadla, které neměly nikdy české knihy v rukou, které nikdy nepřečetly jediného českého verše, jediné české stránky, které neměly naprosto žádného smyslu pro český národní a kulturní život, žádného zájmu na něm, žádné lásky k němu. Ale k účastenství na prvním slavném představení v N. d. opravňovaly je zlaté límce, vyšívané fraky, skvělá jména nebo skvělé hodnosti. Šli tam ti notáblové a kavalíři, mnozí z pouhé zvědavosti, mnozí z „úřední povinnosti", mnozí snad i s vnitřní nechutí. A ti zaujali nejpřednější místa ve „zlatém domě", jejž si byl pro svou Uměnu divadelní postavil národ. A pak již jakživi do divadla toho nevstoupili. A pro Nerudu, který byl pravým šlechticem ducha svému národu a nosil jej v srdci svém, znal každou jeho bolest a každou jeho radost a cítil ji stonásobně s ním, pro Nerudu, kterému mělo býti vyhrazeno prvé a nejčestnější místo v divadle, na jehož vybudování měl duševní svou prací veliký podíl, pro Nerudu takového místa nebylo!

Tak se vyprávělo. Snad i to byla pouhá do-

mněnka. Není mi známo, že by se Neruda sám byl o tom někdy zmínil.

Ještě sluší poznamenati, že právě nedlouho před prvým otevřením Národního divadla, někdy roku 1880—81, stonal Neruda útrapným zánětem vén v nohou, po kterézto nemoci byl velmi úzkostliv o své zdraví, přestěhoval se do přízemního bytu v ulici Vladislavově, nepřicházel již do redakce, ježto se vyhýbal všemu zlézání schodů, slovem úzkostlivě míjel vše, z čeho mu — podle jeho obavy — mohlo hroziti, že by se těžká jeho choroba vrátila. Jaká byla pravá příčina, že Neruda nevkročil do Národního divadla, na něž tolik své lásky byl vynaložil? Byla o tom v některé vzpomínce na něj učiněna zmínka? Paměť jednotlivcova nestačí, aby vše podržela, a již tolik pamětníků tehdejších dob zmizelo. (Zlatá Praha v květnu 1918.)

NERUDA DLUŽNÍKEM.

V listopadu r. 1883 po těžké, dlouhé, mučivé nemoci dokonal záslužný a mnohdy truduplný život svůj redaktor Národních listů Josef Barák. Chudý český redaktor, který přes to, že často zápasil s nedostatkem, přece měl vždy ruku otevřenou, aby poskytl pomoc lidem ještě potřebnějším. Jeho rakev doprovázeli jsme na hřbitov olšanský v neděli 18. listopadu řečeného roku, právě v den, kdy Národní divadlo po vyhoření a opětném zbudování podruhé bylo otevřeno. —

Zanedlouho potom, ale přece již r. 1884, tuším, za časného dopoledne přišla do administrace Nár. listů Nerudova hospodyně Anna Haralíkova a vyřizovala mi:

„Pan Neruda se dává pěkně poroučet a vzkazuje, můžete-li ho odpoledne navštívit. Asi po čtvrté hodině. Ale jistě, můžete-li. Spěchá prý to.“

„Že se uctivě poroučím, že jsem k službám a že dojista přijdu,“ odpověděl jsem.

Byl jsem tehda pokladníkem N. l. a byl jsem u pokladny uvázán od osmé ranní do pozdního ve-

čera, mnohdy do noci, vyjímajíc přestávku polední. Ale kdykoli volal „pan Neruda“, uposlechl jsem jeho výzvy, a byť i se byl svět bořil. Pak jsem požádal milého kolegu administračního (kterého za necelý rok potom doktor Julius Grégr po mé radě učinil mým nástupcem), aby mě na hodinu zastal, odevzdal jsem mu pokladnu a chvátal jsem do ulice Vladislavovy — někdejší Židovské zahrady — do čísla čtrnáctého, kde ve skrovném, těsném bytě přízemním Neruda již několikátý rok obýval. Přestěhoval se tam z náměstí Betlemského, vlastně z nároží nynější uličky Bendlovy, od přítele Josefa Lva, když byl r. 1881 přestál těžký zánět žil v nohou. Po této nemoci vyhýbal se úzkostlivě všem schodům, ba, měl z nich obavu až pověrečnou; aby se mu stoupáním trapná nemoc nevrátila. Proto si vyhledal nebo spíše dal vyhledati byt, který se pro básníka vůbec nehodil, ale pro muže rázu a významu Nerudova již dokonce ne. Neruda byl by měl obývati v nějakém domě zahradním s výhledem do zelena, v bytě slunečném. Ve kterémsi půvabném koutě malostranském. Ale Praha — totiž úřední Praha — ještě ani tehda neměla pro nejslavnějšího rodáka svého smyslu a porozumění. —

Na novoměstské věži odbíjela čtvrtá hodina, když jsem vstupoval do čísla čtrnáctého. Neruda seděl v prvém pokojíku bytu svého u psacího stolku, s koleny pokrytými vlněným plédem, jako vždy. Uvítal mne, pokynul mi na židli. Tvářil

se velmi vážně, ba nadobyčej starostlivě. Díval se před sebe, possával na viržince, a několikráte narazil jazykem o zuby své charakteristické „tc“, než promluvil.

„Nehněvejte se, že jsem vás vyrušil, kamaráde. Mám k vám tentokráte zvláštní, neobyčejnou prosbu. A ještě než se s ní vytasím, pravím upřímně, že se nebudu pranic hněvati a nic se mezi námi nezmění, odmítnete-li ji. Je to vážná služba.“

Byl jsem pln očekávání a dychtivosti, co mám drahému panu Nerudovi prokázati a co snad bych mohl odmítnouti! Neboť jsem soudil, že na světě nemůže býti člověka, který by Nerudovi něco odmítl.

„Totiž o to běží,“ pokračoval Neruda hlasem chraptivým, „zdali byste se mi podepsal na směnku jako ručitel — —“

„Pane Nerudo!“ vyhrkl jsem, abych ukrátil jeho rozpaky a řekl mu, že se beze všeho rozmýšlení podpíšu.

„Počkejte, příteli,“ zarazil mě. „Je to směnka na čtyry sta zlatých.“

Naznačil mi sumu, snad abych nějak nerozvážně nepřitakal než zvím, o jaký ohromný peníz tu jde.

A dodal:

„Vy máte rodinu.“

„Pane Nerudo, kdybyste měl směnku na sto tisíc, podpíšu ji oběma rukama, a s radostí, s ja-

kou jsem ještě nic nepodpisoval. Jen budu-li taky věřitelem za dobrého ručitele přijat."

„To je jisté," odpovídal Neruda. „Ale je tu ještě jedna věc. Ručitelé musí býti dva — jednoho už mám. Bude-li taky vám vhod."

„Ale co mi záleží na druhém ručiteli? Je-li v á m vhod, kdo by proti němu měl námitky!"

„Je to doktor Julius Nejedlý, advokát. Znáte se s ním?"

„Kterak bych neznal? Dávno. Ostatně je to dobrý známý i mého bratra Emila."

Neruda si oddechl, sáhl do stolku a vyňal směnku.

„Tak tedy dobře. Je to směnka pro Malostranskou záložnu. Je po nebožtíku příteli Barákovi, nyní jsem dlužníkem já. Musím ji nahraditi starou, která propadá. Je podepsána mnou i doktorem Nejedlým. Chybí tedy jen váš podpis. A což, mohl byste mi to sám obstarati? Nerad bych měl mnoho důvěrníků. Mohl byste tam zítra dojíti?"

„S radostí, pane Nerudo."

Přijal jsem směnku i nějakou splátku a příslušné úroky a druhý den mezi polednem jsem spěchal do záložny Malostranské. Představil jsem se jako druhý ručitel, podepsal jsem směnku před očima úředníků, a Neruda měl na několik měsíců pokoj. Snad na čtyři, ne-li na šest. Na takové lhůty byly podobné směnky vydávány.

Potom putování mé za Nerudu do Malostranské záložny trvalo několik let. Zatím jsem se vzdal

pokladnictví v administraci a dobyl jsem si místa v redakci. Asi třikráte do roka nosil jsem na Malou stranu prolongační směnky Nerudovy s příslušnými desítiprocentními splátkami a s úroky a přinášel jsem mu směnky propadlé.

Za všechen život předešlý, jako pomocník v závodě galanterním, později nakladatelském, jako úředníček advokátní kanceláře a konečně jako pokladník závodu novinářského měl jsem se směnkami mnoho co dělat. Snad na sta jich prošlo mýma rukama. I jako ručitel z přátelské ochoty měl jsem s nimi starostí dost — a nepříjemností.

Ne tak u Nerudy. Nepoznal jsem nikdy dlužníka svědomitějšího, přesnějšího, úzkostlivějšího. Když se blížil den splatnosti, tu Neruda již o dvě a třeba tři neděle dříve mi poslal vzkaz nebo lístek po své hospodyni nebo po našem redakčním „Františkovi" (František Trž byl dlouholetým služebníkem redakčním). Dostal jsem od něho takových lístků mnoho, a vždy zněly:

„Ctěný příteli! Nemůžete mne dle slibu svého zítra navštívit?

16/4 85. Váš Neruda."

Nebo:

„Milý příteli! Prosím, podepište zase směnku obnovenou a zmenšenou, i pošlete mně ji laskavě hned zas po Františkovi.

Opozdili jsme se tentokráte trochu. Vy zajisté nebudete tentokráte moci sám na Malou Stranu — je-li pravda?

15/4 86. Váš Neruda."

Nebo:

„Ctěný příteli! Nezapomněl jste dnes? Nebudete-li moci na Malou Stranu, laskavě mi vzkažte, ano? Aby mne snad nehrdlili!

19/4 86. Srdečný pozdrav!

Neruda."

A tak podobně.

Ale Nerudova slova „Opozdili jsme se tentokráte trochu" neznamenala, že bychom byli promeškali den splatnosti. To se nikdy nestalo. Ale že jsme si nepřispíšili o tolik a tolik dní dříve jako předešle. Ze slov „Aby mne snad nehrdlili!" byla zjevna jeho obava, aby záložna splatnou směnku neprotestovala, nezažalovala, kdybych snad s prolongační přišel o den později.

Již tehda, když jsem se směnkami Nerudovými chodil na Malou stranu, měl jsem všeliké dobrodružné myšlenky. Již tehda jsem čítal, že tomu neb onomu vynikajícímu literátu zahraničnímu byl jeho ctiteli nebo celou zemí podán zasloužený dar ať na penězích, domem nebo statkem. A připadávalo mně naivnímu mladému člověku: Zhroutila by se záložna, kdyby byla vzká-

zala Nerudovi — jedinému našemu N e r u d o v i! — „Pane, vaše povinnost jest uhrazena, smazána, nic nám nejste dlužen“? A kdyby si hned prvou jeho směnku, směnku s podpisem N e r u d o v ý m, byli dali za sklo, do zlatého rámce, a tak ji v zasedací své síni vyvěsili na památku? Jaká by to byla památka dnes, kdyby se jí honosila záložna Malostranská, po rodáku malostranském! A jak by svědčila o tehdejším cítění a smýšlení oněch náčelníků a správních radů ústavu, kteří vyměřovali čtyrstový úvěr Nerudovi, tvůrci *Malostranských povídek* . . .

A vzpomněl jsem na to vše zas o léta později, když jsem četl, kterak americký Mark Twain ve kterémsi závodě koupil něco za padesát nebo za sto dolarů a podal principálovi závodu místo peněz šek na řečený peníz, šek pro banku, ve které měl uloženy své úspory. Tento šek n e b y l bance nikdy předložen, nikdy zpeněžen. Obchodník tak si vážil podpisu Twainova, že si nechal šek na památku. Stála mu za ten peníz.

Nic takového nepotkalo Nerudu. Zaplatil svůj dluh do posledního krejcaru.

Kdykoli mi Neruda odevzdával směnku novou s příslušnou splátkou a s úrokem, vždy mi nesmírně starostlivě ukládal:

„Příteli, neztraťte směnku starou! A učiňte ji neplatnou hned na místě, kdybyste ji snad přece ztratil.“

Rozumí se, že jsem ji nikdy neztratil. Nebo

hned v záložně, jak mi byla vydána, přeškrtal jsem na ní podpis Nerudův, podpisy obou kaventů, číslici sumy — nu slovem, počmáral jsem ji tak, že už to žádná směnka nebyla. A kdykoliv jsem pak u Nerudy sahal v záprsí, abych mu papírek vrátil, vztahoval Neruda ruku a jeho jemné, štíhlé prsty se chvěly téměř nervosně, aby se prožluklého bezcenného akceptu zmocnily.

Konečně jsem šel do záložny naposled, abych zaplatil zbytek dluhu a poslední směnku si vyžádal. A právě na té poslední směnce byl podpis Nerudův neobyčejně zdařilý, výrazný. A tu ve mně vzniklo přání, abych si tuto směnku mohl nechati na památku. Jaký bych to měl vzácný, jedinečný autogram Nerudův — na směnce! Nikdo na světě by neměl nic takového. I zeškrtal jsem zase celou směnku jako vždy, nůžkami jsem vystřihl střed papíru ve tvaru kosočtverce — toliko podpis Nerudův zůstal neporušen. A když jsem k němu odpůldne přišel, požádal jsem ho, aby mi tuto poslední směnku daroval.

Tu se v Nerudových očích až zalesklo, tvář jeho nabyla výrazu skoro odprošujícího, a měkkým, omlouvavým hlasem řekl mi:

„Nežádejte toho, kamaráde. Věřte mi, nespal bych. Čert nikdy nespí. Což kdyby se to přece někdy někomu dostalo do rukou, aby toho nezneužil...“

A jako by mě chtěl udobřiti, sáhl po hromádce viržinek, které vždy u něho ležely na stole, a pobídl mě:

„Zapalte si, kamaráde, to jsou samé vybrané, samičky.“

A tiskna mi ruku, řekl ještě:

„Tak tedy máme zaplaceno. To mi spadl kámen se srdce — ani nevěříte.“

Bohatýr ducha Neruda — a bídné čtyři stovky! A s nimi několik dlouhých let těžkých starostí dlužníkových, snad i tolik bezesných nocí, kolik bylo splátek a směnek prolongačních!

Ach, byli jsme to chudáci v Čechách!

(Topičův sborník v srpnu 1921.)

Z NERUDOVY TRAFIKY.

Na Ferdinandově (nyní Národní) třídě bývala dlouhá léta tabáční trafika. Někdy před čtyřiceti lety — a tuším, že ještě dávněji — bývala naproti v domě Portheimově a sedávala v ní mladá paní trafikantka. Sedávala v ní od časného rána a dlouho do večera, ba do noci. Nebo tehda nejen kupecké krámy, ale i trafiky bývaly otevřeny do desíti, ba i do půl jedenácté noční, aby se nedbalí kuřáci, vracející se z divadla na Nábřeží, mohli zásobiti na pokouření po večeři. Hlavní proud návštěvníků divadelních — tehda ještě z „Prozatímného" — táhl právě třídou Ferdinandovou. A teprv když tito poslední kupci naplnili své bachraté tobolky kuřivem a ztratili se do nočních temnot a pak do hostinců, zavírala se trafika.

Dlouhé večerní chvíle před tímto posledním „návalem" pěti nebo desíti nočních odběratelů krátila si paní trafikantka čtením všeho možného, bylať horlivá čtenářka. V příhradě pod jejím pultem byla vždy nějaká kniha, ba bývalo jich tam několik, a když se za večerů

zvláště zimních trousili kupci jen po dlouhých přestávkách, bývalo na čtení času dost.

Ke stálým hostům této trafiky náležel také muž prostřední postavy, rozložitých ramenou, s tmavým plnovousem a vždy se skřipcem na nose. Kdykoli přicházel, vybíral jen viržinky a vybíral okem znaleckým a jemnými, tenkými prsty. Kdysi přišel a zastal paničku zabránu do nějaké knihy.

„Co to čtete, siečinko?“ otázal se, všimnuv si, že trafikantka pečlivě vkládá znaménko do knihy, aby pak zas rychle našla stránku, kde přestala. A ten omyl v oslovení byl zcela pochopitelný, poněvadž mladá paní dlouho vypadala jako dívka.

„A dnes něco od pana Nerudy.“

„A zdá se, že vás to baví?“

„Ale baví, ovšem že.“

„No, to je dobře, že se bavíte. Nad knihou se člověk nemá nudit.“

„Kdo pak by se nad panem Nerudou nudil! Jen kdyby člověk nebyl pořád vytrhován.“

Pán se usmál, zaplatil viržinky, nandal si je do dlouhé tobolky a odešel.

Po jistém čase přestěhovala se trafika na protější stranu třídy Ferdinandovy, a zas tam chodil onen kuřák viržinek a častěji zastal paní trafikantku čtoucí nebo nějakou knihu právě odkládající. A jednoho dne, jak už tak bývá, slovo dalo slovo, a trafikantka povídá:

„Tohohle pana Nerudu bych ráda znala.“

„Vy ho neznáte? Vždyť k vám taky chodí, a dost často.“

„Pro pána! To jsem nevěděla. Ale kdo pak může všechny ty pány znát. Kdyby mi ho někdo ukázal.“

„Taky to se někdy může stát,“ odvětil pán s úsměvem a odešel.

Od těch dob milá paní trafikantka zpytavě prohlížela všechny neznámé kupce, hádajíc v duchu, který z nich asi by mohl být pan Neruda, ale nemohla se na nikom ustanovit.

Přišel zas jednou neznámý ten odběratel viržinek, a to ve chvíli, když bylo v krámku několik lidí. Vybral si, zaplatil a nějakému novému příchozímu se uhýbaje zavadil o dřevěnou misku na pultě, ve které byly všeliké drobotiny, tuším hlavně laciné špičky na doutníky, a miska se vším všudy spadla na podlahu. Na štěstí byly špičky taky jen dřevěné, nic se nerozbilo. Ale pán byl ve velkých rozpacích, a odcházeje omlouval se:

„Nehněvejte se, drahá paničko — mrzí mě ta nehoda — ale sebrat vám to nemohu — nemohu se shýbat...“

A vyšel z trafiky.

Paní trafikantka vyběhla před pult a sbírajíc rozházené zbožíčko do misky pobroukla si trochu nevrle:

„To je nějaký nešikovný pán, takhle mi to rozhází!“

A tu řekl kupec, který poslední v trafice zbyl:

„To byl pan Neruda."

Panička se vzchopila — a málem že miska se zbožím neletěla podruhé na podlahu, jak se paničce ruce rozechvěly.

„Ježíš Marjá! Pan Neruda? Ale ten to moh' sházet všechno — nic bych si z toho nedělala. Opravdu je to pan Neruda? A já po něm už tak dlouho pasu!"

„Ano, to jest opravdu pan Neruda."

Teď tedy ho znala a nesmírně ji mrzelo, že ho nazvala nešikovným pánem. Jeho, Nerudu! Od něhož tolik knížek přečetla, nad kterými se tolikráte rozesmála a časem taky zaplakala. Jen jestli nezpozoroval, že ji ta shozená miska trochu rozmrzela. Vzal čert misku, vzal jich čert deset, když to byl pan Neruda! A kdyby jí třeba celý krám rozházel, pěkně a bez reptání by zas po něm všechno uklidila. A když pak se po čase zas objevil, klopila zraky v rozpacích, zdali snad přece jenom onehdejší její nevrlost nějak nezpozoroval. Ale Neruda na to malé „neštěstí" dojista již byl zapomněl. A panička mu projevila nesmírnou radost z toho, že ho tedy konečně zná.

Čas míjel, Neruda sám pak do trafiky řidčeji a řidčeji přicházel, churavěl, a když se po osudném roztříštění kolenní čéšky zotavil, chodil už jen opíraje se o svého průvodce, posluhu Vernu. Potom se ve „své" trafice málokdy zastavil, spíše si pro viržinka posílal. Vždy pro padesát, nějakých vybraných „samiček", totiž krajních, smáčklých

a s dobrým „tahem“. A panička, vybírajíc pro pana Nerudu, otevřela třeba deset, dvacet stovek, aby mohla posloužiti padesátkou nejlepších. Míval skutečně dobré, vím to ze zkušenosti, časem taky mi viržinku nabídl. Jednu z nich dlouho jsem uchovával na památku, červenou stužkou ovázanou, léta jsem ji tak uchovával, až pak uhodila nouze o kuřivo a vykouřil jsem i tu památku.

Neruda odešel, odešlo mnoho jiných dobrých lidí a kuřáků a z těch někdejších jeho vrstevníků nebo jen současníků zbylo jich málo, kteří dále chodili do „jeho“ někdejší trafiky. Ale jsou chvíle, kdy si s paní trafikantkou rádi o něm pohovoříme. A tu jednoho dne, a to už bylo přes dvacet let po jeho smrti, řekla ke mně panička:

„Mám takovou milou vzpomínku na pana Nerudu, že až do smrti kouřil viržinky jen ode mne, a vždy si liboval, jak jsou dobré. Nu ano, tehda bývaly výrobky sakko, z jiných jsem mu nedávala. Ani chudák poslední padesátku nedokouřil — a za tu se vyrovnáme na věčnosti.“

„Kterak to?“ táži se.

Paničce se zamžily zraky.

„Poslal si jednou pro padesátku viržinek. Vybrala jsem nejkrásnější a s uctivým poručením je poslala. Nepomyslil, že jsou to poslední viržinky, které od mne dostává, nedokouřil je, a chudák milý pán, brzy potom umřel, aniž mi za ně zaplatil. Což on měl v poslední chvíli čas na takové věci myslit.“

„Ale paní milá, proč jste se o tom dávno nezmínila! Kolik to tehda bylo?“

A sahám po tobolce.

Sotva mi dala domluviti. Prudkým posunkem odmítla můj pokus.

„Ne, nechci žádné peníze!“

„Ale to nezaplatím ze svého,“ namítám zas já, „vyrovnám se pak s jeho nakladatelem...“

„Ne, ne, od nikoho nechci peněz, a kdyby to bylo sto zlatých! Nikdy a nikomu jsem o tom slova neřekla, až dnes vám. A vždycky mě blažilo vědomí, že mám něco za panem Nerudou, od něhož jsem tolik přečetla, jehož jsem si tak vážila a na jehož odběratelství jsem byla pyšna. A kdyby žil, posílala bych mu dál jeho zamilované viržinky, co by jich vykouřil. Je to má nejkrásnější památka, vzpomínám na něj vždycky, kdykoli balíček viržinek otvírám — a kdyby to byla tisícovka, od nikoho bych ani haléře nevzala. Byla to mizivá, nepatrná oběť, kterou jsem jemu mohla přinést, on sám by nebyl přijal nic, zapomněl — a byl by to hřích, abych tuhle památku na něj ze své mysli za několik korun vymazala — —“

Paničce se leskly zraky.

Podali jsme si ruce, stiskli jsme si je a nehovořili jsme již. (Národ. listy v červnu 1924.)

POSLEDNÍ VÝPRAVA K. V. RAISA.

Odpovídaje mi počátkem ledna 1926 na nějaké psaníčko z prosince 1925, napsal mně milý přítel Rais na závěrku svého listu: „A poslouchej: Panu řediteli učit. ústavu v Hradci jsem slíbil, že tam v květnu přijedu a promluvím tedy ke kandidátům učitelství. Měl jsem to splnit už dřív, ale nešlo mi to, protože zdraví a mrzutá, nelibá nálada nedaly. Nejel bys tam se mnou? Jenom snad na 2 dni. Kdybys jel, učinil bys mi velkou radost, a měl bych strážného anděla. Sám jsem už hrozně plachý a nešika mezi lidmi. Ty tam jsi doma! Prosím, rozmysli si to a můžeš-li, potěš mě tím."

Věděl jsem o tom, že si na královéhradeckém pedagogiu jeho návštěvy a promluvy k čekatelům a čekatelkám učitelství toužebně přejí. Pověděl mi o tom pan ředitel ústavu Michl, když jsem tam před několika lety studentům a studentkám sám cosi předčítal, i pánové profesoři, a taky žactvo samo toužilo uvítati milovaného spisovatele svého, jenž vyšel z obce českého učitelstva. Byl tam Rais již dávno pozván a já mu po návratu do Prahy

tlumočil nový ten vzkaz hradeckých. Pozvání patrně se ještě později opakovalo, a tu tedy se milý Rais konečně odhodlal.

S radostí jsem své účastenství přislíbil, a právě s ním jsem se do Hradce těšil, nebo sotva jsem tamním občanům a studující mládeži mohl přivézti hosta vzácnějšího a draššího. S Raisem vždy jsem se rád vydával na cestu. Byl to společník přemilý a rozšafný, a kudykoli nás kdy cesta vedla, vždy o všem věděl a všechno znal a byl poučným průvodcem cestovním. Vzpomněl jsem někdejších našich společných výletů — ach, vše bylo již v minulosti tak dávné. Kdysi před třicíti lety asi dvakrát jsem za ním zajel do Sobotky, kde trávil taky své prázdniny, dokud tam měl milého bratra. Odtud mě vedl rozkošným Plakánkem na hrad Kost, i na Trosky mne provázel. Byli jsme spolu (a s Václavem Štechem) v Lomnici nad Popelkou, později v Benešově. Do obou těch míst jsme vyjeli ze spolku Máje, přednášeli jsme tam a předčítali. Kdysi mne vyzval na návštěvu Prachatic. Mojí vášní byly věže. Tedy jsem přiměl Raisa, abychom spolu vystoupili i na vysokou, starobylou věž prachatickou, odkud je rozhled na širé hvozdy šumavské. Byl již tesklivý podvečer, a nad krajinou se rozdula prudká vichřice. Pojednou se ke mně Rais obrátil.

„Cítíš-li," praví, „jak se s námi věž chvěje?"

Ovšem že jsem cítil, a bylo to poprvé, co jsem pocítil kolísání takové věkovité věže.

Také v Jičíně jsme spolu byli kdysi v druhé polovině let devadesátých, i tam jsme vystoupili na věž a navštívili hlásného. A tam nás očekávalo nenadálé překvapení. Když nás hlásný provedl na ochozu věže, ukázal a vyjmenoval širou krajinu, pozval nás do své povětrné světničky, maloučké a milounké, tak vysoké nade vším ostatním světem. Tu jsme krom nejskrovnějšího nábytku spatřili cosi jako přístěnek či výklenek nebo polici ve zdi; bylo to zastřeno plátěnou záclonkou. Nechal si to hlásný až na konec. A když zpozoroval, že na zácloně utkvěly naše zraky, odhrnul ji a řekl skoro s pýchou:

„To je můj poklad."

Byla to řada či dvě řady k n i h, vesměs vázaných. Přihlédli jsme blíže, a měl tam krom jiných taky Jiráska a Raisa.

„Mně tu nikdy není dlouhá chvíle," povídal hlásný s úsměvem. „Když mám po službě, obrátím se k těmhle sem, to jsou moji přátelé. Nikdy nejsem sám a stále čtu a čtu."

V tu chvíli ještě nevěděl, že má před sebou jednoho z těch svých milovaných spisovatelů. — Když jsme pak slézali s věže, věru dojati prostým tím čtenářem, řekl ke mně Rais:

„Věř, brachu, v tom jest naše naděje. Dokud budeme míti takovýto lid, nezahyneme. Žel však, žel! Viděl jsem jiné domácnosti, viděl jsem skříně na zámcích, a nebylo tam české knihy. A tu prostý, chudý hlásný, mezi nebem a zemí . . ."

Dávno, dávno minuly ty naše společné vyjížďky. Zatím jsme zestárli, pozbyli někdejší pružnosti, a Rais vytrpěl v životě mnoho bolestí.

A teď tedy do Hradce Králové. Po několika ještě dopisech, po několikerém setkání a po dohovoru s ředitelem pedagogia ustanovili jsme svůj zájezd na čtvrtek 20. května, před svátky svatodušními. Ten den vítal i ředitel pan Michl, ježto na jeho ústavě bylo již po zkouškách, které byly konány od 17. do 19. května. Svalí se kámen s prsou žáků a taky učitelů a my nevpadneme do parných těch dní zkouškových.

Ujednali jsme, že pojedeme drahou severozápadní dopoledne, přes Poděbrady a Chlumec, a ředitel nás bude na nádraží hradeckém očekávati. Dne 7. května jsem dostal od Raisa dopis, jímž mne o tom zpravoval. A tu psal krom jiného:

„Ale, miláčku, mám ještě prosbu: Nemohli bychom jednu cestu vykonati přes Pardubice? Já totiž mám na pardubickém hřbitově hrob tchánův a rád bych naň zas jednou popatřil. Posledně jsem tam byl snad před válkou, ještě s ženou... Prosím, jen se nemrz, že jdu zase s něčím novým, ale myslím, že by ty obtíže nebyly tak veliké; kdyby to nešlo, musil bych tu cestu udělati schválně, jindy. Prosím Tě, podívej se do jízdního řádu (já ho totiž nemám, protože jezdím jen po tramvaji), zda by to dobře nešlo..."

Což by nešlo? odpověděl jsem Raisovi. Byl

bych s ním jel třeba přes Liberec, kudykoli by si přál.

Jenom — když jsem četl tu zmínku o hrobě tchánově — zavanulo mi cosi podivného hlavou, hnedle však zase vyvanulo. Pojedeme na Pardubice.

Nejeli jsme však drahou ani severozápadní ani státní. Zatím jsem se o naší výpravě zmínil panu Topičovi ml., a ten projevil chuť, že by jel s námi. A dva tři dni před odjezdem navštívil mě v podvečer s milým Raisem a již měli ujednáno, že pojedeme v autu páně Topičově. Nerad se svěřuji na delší výpravy autu, nemiluji ty bláznivé jízdy, kdy do šoférů vlezou všichni čerti a kdy se člověku až hlava zamotává. Avšak společný náš nakladatel (u Topičů jsou vydávány Raisovy spisy pro m l á d e ž) má svědomitého šoféra, který se dá dobrým slovem ukrotit — nejednou již jsem se o tom přesvědčil.

O té návštěvě řekli mi oba moji hosté, kterak si umluvili, že pojedeme do Hradce přímo, přes Chlumec, a v Pardubicích že se zastaví pan Topič s přítelem Raisem na cestě zpáteční — nebo já jsem chtěl v Hradci zůstati o den, o dva dni déle. A tak tedy jsme v určený den vyjeli šťastně před polednem a na Kolín. A tu před Kolínem povídá přítel Rais svým skromným způsobem:

„Kdybys nic nenamítal, kamaráde, přece snad bychom mohli do Pardubic dnes, a pak do Hradce. Nepřekáží ti to?“

„Ale, hochu milý, tedy na Pardubice. Budeš mít věc odbytu."

A tedy jsme zamířili na druhý břeh Labe, na Týnec, a pak do Přelouče a někdy po hodině s poledne jsme byli v Pardubicích na Veselce. A tu teprv jsem poznal, že milý Rais užil nevinné válečné lsti, když nás ponukl do Pardubic již dnes. Byliť jsme o č e k á v á n i pány z obce, pány školními inspektory (i přítel Fr. Flos tu byl), i slečnou učitelkou, která kdysi sloužila v Praze na škole Raisově, a byli jsme těmi pány vyčastováni. S žertovnou výčitkou jsem se obrátil k Raisovi, co nám to vyvedl, a on se tak šťastně smál, kterak se mu úchylka s cesty podařila. A pak jsme zvěděli, že pardubické o našem příjezdu již dříve byl zpravil. Byla to šťastná, veselá chvíle s tamními hostiteli, chvíle, kterou bychom rádi byli do nekonečna prodloužili. Poobědvav vydal se Rais na hřbitov a když se vrátil, provedli nás hostitelé po městě, i starobylým zámkem někdejších pánů z Pernštejna, a všem nám bylo šťastně veselo. Po páté hodině vsedli jsme zase do auta a kolem Kunětické hůry a přes Opatovice jsme dospěli do Hradce, kde tamní pánové byli již pojati obavou, že snad vůbec nepřijdeme. A tu tedy jej měli, Raisa milého a dlouho očekávaného. Po pěkném odpoledni pardubickém následoval stejně přátelský a družný večer v hradeckém Grandu u stolu květinami ozdobeného, v kruhu pánů z pedagogia a s přemilým starostou hra-

deckým doktorem Ulrichem, který s námi do konce poseděl. Přítel Rais byl vesel, jak již dávno jsem ho neviděl, i při dobré chuti. V ten večer se zdálo, že s něho rázem všechny starosti spadly. A ředitel Michl zářil vítěznou radostí, že je blízek splnění svého přání i přání celého sboru a že zítra ve svém ústavě uvítá a studující mládeži ukáže znamenitého učitele spisovatele, který se svým působením stal miláčkem veškeré české obce čtenářské.

V pátek ráno nezbylo mnoho času na prohlídku města, kteréž ostatně Rais již z dřívějších časů znal. O desáté hodině měl býti v pedagogiu, kde zatím ve velikém sále se shromáždili veškeří žáci a žačky se svými učiteli. A tu tedy vstoupil Rais, dychtivě a s napětím očekávaný, provázen ředitelem a jinými přáteli, a po uvítání a krátkém proslovu ředitelově vystoupil na podium, usedl k malému stolku, vyňal složku popsaných čtvrtek a počal čísti. Vyprávěl posluchačům o vlastních začátcích svého učitelování. Vyprávěl, kterak po skončených studiích na ústavě jičínském sám ředitel toho ústavu ho doporučil na uprázdněné místo podučitelské v Trhové Kamenici. Kterak se tam tedy hned potom vydal, zatím na výzkum, aby shlédl místo a krajinu svého nastávajícího působení. Ale když se končinou rozhlédl, pojal ho nesmírný stesk po domově, po rodině, po krkonošských horách. Připadalo mu, že je všechno tak vzdáleno, on sám někde až na druhém konci světa. Když pomyslil, že tu má tráviti třeba léta,

tak daleko všeho, v čem posud žil, sám opuštěn, smutek zalil jeho srdce, a mladičký nastávající podučitel vracel se domů pevně odhodlán, že toto místo nenastoupí. Pln rozpaků a s těžkým srdcem napsal to svému řediteli, žádaje ho, aby se na něho nehněval, že se do vzdálené té končiny odhodlati nemůže.

Ředitel mu naráz odpověděl přátelským a domlouvavým způsobem, aby nepozbýval mysli, nabádal ho k vytrvalosti a ujišťoval ho, že uvykne. Že běží jen o překonání začátků. Rais tedy uposlechl a šel do Trhové Kamenice a pobyl tam pak několik let. Líčil tamní svůj skromný život chudého podučitele, svoje obydlí, své druhy v povolání. Kterak se ponenáhlu obeznamoval s krajinou, kterak zachránil tonoucího ptáka z potoka, tuším drozda, kterak se mu tento pták stal milým společníkem v jeho opuštěnosti. A kterak o prázdninách rád spěchával v rodný svůj kraj. Takto prostými obrázky vylíčil svůj vstup do života kantorského i další svůj pochod tím životem a povoláním, až pak se dostal do Podolí u Prahy, odtud na Žižkov a konečně na Král. Vinohrady. A skončil upřímným proslovením ke shromážděné mládeži, aby pevně kráčela za vytčeným cílem a aby ve svých srdcích zachovala lásku k povolání, k rodné půdě, k rodnému jazyku, k vlasti.

Pět čtvrtí hodiny trvalo jeho vyprávění. Hlas jeho jen chvilkami se trochu pozachvěl, zvláště v úvodu, kdy jeho myslí táhlo dojista

mnohem více vzpomínek, než o které se s posluchači sdílel — vzpomínek na uplynulé mládí, do něhož se vmýšlel, na rodiče, na ten širý podhorský kraj, v němž vyrůstal. A ruka jeho, přemítající přečtené čtvrtky, čím dál více se rozechvívala. Bylo zjevno, že veškerou duší svou zalétá v dávnou tu a nenávratnou minulost.

Dva mluvčí z žactva ústavu, studentík a studentka, poděkovali sivému Raisovi za veškeru mládež, která dojista nikdy nezapomene na zjev milého spisovatele, jenž tu k nim byl o svém životě promluvil — poprvé a naposledy promluvil. Takové dojmy nepomíjejí, takové zjevy v paměti nevybledají. Vzpomínka na milého Raisa bude všechny ty mladé posluchače hradecké provázeti celým životem.

Ještě pak odpůldne navštívil Rais i hradeckou reálku, ale tam již nevyprávěl. Shromážděné však žactvo ústavu i část studentek z dívčího gymnasia — všichni byli šťastni, že viděli zasloužilého spisovatele ve svém středu.

Navečer se milý Rais rozloučil s Hradcem. Pan Topič ml. a jeho obezřelý šofér p. Mašín odváželi milého druha našeho do Prahy, kam někdy k desáté večerní dorazili. Pobyl jsem v Hradci ještě do soboty, chtěje se na svátky podívati do Potštejna, kterého jsem posud neznal.

Šťastnou náhodou setkal jsem se s Raisem hned po svém návratu, v úterý po svátcích. Ťukl do mne na Václavském náměstí, a vyprá-

věje mi o šťastném návratu svém do Prahy a vzpomínaje na hradecký pobyt, skoro veselím zářil a pravil ke mně:

„Nemohu na Hradec zapomenout. Jsou to dobří lidé tam. Věř mi, všecek jsem mezi nimi okřál. A ten milý doktor Ulrich! Do poslední chvíle s námi vytrval. Jen aby se nehněval.“

„Ne,“ odpovídám, „ten se nikdy nehněvá. Jeho obětavost nezná mezí. A tebe snad poprvé uvítal.“

„Jsou to šťastní lidé tam,“ řekl Rais. „Jsem rád, že jsem tam jel. Vytrhl jsem se na chvíli z toho všedního života. A zase bych jel.“

„Pojedeme,“ sliboval jsem jemu i sobě.

Ale bylo jinak souzeno. Dne 13. června ulehl poslední svou nemocí. Když jsem o jeho vážném stavu uslyšel, nemohl jsem ani uvěřiti. Vždyť kolik tomu dní, co byl tak vesel a zdánlivě osvěžen? Myslí provanula mi zase vzpomínka na jeho návštěvu hřbitova pardubického, i na chvíli, když mi ukázal dům, v němž jeho tchán bydlil, i konečně ona hodina v hradeckém pedagogiu, kde přednesl kapitolu ze svého života. Bylo to jeho poslední veřejné vystoupení — a ta vzpomínka z mládí byla jeho labutí písní.

Budiž dobré té duši, dobrému tomu srdci paměť nehynoucí. A vzácnému jeho odkazu literárnímu láska nekonečná! (Nár. l. v červenci 1926.)

SPLNĚNÁ PŘEDPOVĚĎ.

(O Prof. Dru THOMAYEROVI.)

Prý koho Pánbůh miluje, křížkem ho navštěvuje. Slýchal jsem tak od dětství — pokud jen má paměť sahá — z úst starých, a časem slýchám tak posud, zase jen z úst lidí starých a stárnoucích. Z úst lidí, kteří již nemají útěchy jiné.

Je-li tomu vpravdě tak, pak věru milý Pánbůh velice miluje veškeru naši českou obec, kterou přečasto těžkým křížkem navštěvuje. Tak často, že i nejzbožnější jeho vyznavač je v pokušení, aby zvolal: Dost, Panebože, dost! Neprokazuj nám tolik své lásky jen tímto způsobem.

Vždyť sotvaže oschnou slzy na tváři po smutku včerejším, již nám nové slzy vynutí zármutek čerstvý, dnešní. Veliká česká rodina pozbývá synů nejlepších, nejzasloužilejších, a v poslední dobu tolik, že se ani nedopočítáváme. Což jich tolik máme, že ty vyvolence boží můžeme bez bolesti postrádati?

V kraťoučkém čase tří neděl sáhla tedy zas ruka Páně po dvou hlavách nejlepších. Výheň krematoria sežehla dva potomky toho starého tuhého kmene jihozápadního, dva blízké rodáky, kteří vyšedše z plemene Chodů dosáhli v oboru svého poslání met nejvyšších a prokázali životní prací svou nejen tomu kmeni, ale všemu českému národu velikou a slavnou čest. V historii českého lékařství, v dějinách krásného písemnictví do daleké budoucnosti budou svítiti dvě jména bodrých potomků chodských: Profesora doktora Jos. Thomayera a K. M. Čapka-Choda.

Bylo-li lze předvídati nadcházející, blízký skon drahého našeho lékaře prof. Thomayera, u milého Čapka-Choda nikdo se ho nenadál. Snad nejméně on sám, třebaže nakrátko před svou smrtí se obíral posledním svým pořízením, navštíviv právního přítele svého, kterému je dříve již byl svěřil. Ještě je chtěl prohlédnouti, patrně z čiré opatrnosti, chystaje se na cestu do sanatoře, o které se málokomu zmínil, ale na kterou se nepochybně déle připravoval.

Řekl jsem o profesoru Thomayerovi „náš lékař“. Byl ovšem lékařem tisíců a tisíců chorých, ale byl tedy lékařem taky mnoha umělců, spisovatelů a novinářů. Od samého počátku svého samostatného lékařského působení. Kdykoli kdo z té početné obce umělecké a novinářské byl soužen nějakou znepokojující chorobou a chtěl nabýti poučení o kořeni zla a toužil po upřímné

radě a po ukojujícím léku, zamířil k profesoru Thomayerovi. Jeho vyšetření, jeho úsudek byl jakousi nejvyšší instancí pro všechny. Ó, všichni by si byli ze srdce přáli, aby Thomayer byl jejich lékařem tělesným, ale uchylovali se k němu zpravidla jen v tísni největší a tehdy, když k neduhu těla se přidávala i sklíčenost duševní, která mnohdy hlodala více než sám neduh. Jednou do roka, ba mnohdy řidčeji, uchylovali se k němu. Rádi by častěji byli přicházeli, ale bránil jim v tom jistý ostych, obava, aby jeho laskavosti příliš nenadužívali. Bránila jim v tom jeho noblesa. Dnes může býti pověděno, co nesmělo být veřejně pověděno za jeho života, aby nebyl pohněván. Od umělců, od literátů, od novinářů, o kterých věděl, že neoplývají statky pozemskými, nepřijal žádné odměny hmotné. „To jest jediné, čím vám mohu prospěti," říkával takovým pacientům. „Jinak už si ve světě musíte sami pomoci." — Nebyl v tom osamocen, abych vzpomněl jen ušlechtilého a rovněž zesnulého druha jeho profesora Deyla. Avšak z živoucích zas nesmí být proneseno žádné jméno.

Taky rodiny mnoha takových nevýnosných pacientů svých léčil, ochotně přicházel k nemocným členům, pokud nemohli sami k němu.

Svou poslední, smrtelnou chorobu dávno si předpověděl. Bylo několik let před válkou, když jsem jej zas jednou navštívil. Týraly bolesti v hrudi. Proklepal, pověděl, co shledal,

předepsal lék. A potom řekl s tím svým povědomým, ironickým úsměvem:

„Nic naplat, příteli, všichni jsme smrtelni a nějakou nemocí sejdeme všichni."

„No dobrá, drahý pane profesore, ale abych vám upřímně řekl, nespěchám s tím. Rád posečkám. A na konec bych rád nějakou veselou nemoc."

Profesor se na mne zpytavými zraky svými zadíval a řekl:

„Nemocí je na vybranou. Která z nich vás naposled popadne, nemohu vám říci. Ale jakou já sejdu, vím dobře."

„Doufejmež, drahý pane profesore, že na sobě děláte diagnosu trochu tuze předčasně," odpověděl jsem, ani si netroufaje píditi se, jakou nemoc má na mysli.

A tu on pronesl jméno vražedného toho neduhu, který jej po nějakých patnácti letech skutečně sklátil. Toliko v jiném orgánu jej tušil, dovolávaje se jisté dědičnosti rodinné. — Tehda mne až zamrazilo. Nebo slyšeti takovou předpověď z úst lékařových o vlastním jeho osudu je neskonale trudné. V té předpovědi se neomýlil, jako se jen o málo zmýlil ve lhůtě svého života. To kdysi ve věku mnohem mladším, bezmála před čtyřiceti lety.

Bylo v polovině prosince r. 1889. Tehda žila veselým životem četná společnost, která si dala pojmenování Dlouhý stůl. Tato společnost vznikla

v někdejší plzeňské pivnici u Donáta ve Spálené ulici, za šenkýře Choděry, a nejskvělejší její doba byla, když se Choděra přestěhoval na třídu Ferdinandovu. Z té společnosti zbývá tu již jen několik členů. Myslím, že by je spočítal na prstech jedné ruky.

Taky profesor Thomayer náležel k té společnosti, ale pokud pamatuji, spíše jako čestný člen, nebo již tehda nechodíval příliš často do hostinců.

U tohoto Dlouhého stolu bývalo vždy veselo. Scházívali se tam umělci, literáti, herci z Národního divadla, advokáti, lékaři. Tehda všichni byli mladí a nejeden stolový druh byl teprve na rozběhu do života. A hlavně skoro všichni byli svobodni.

Již nevzpomínám, jakou událost veselá ta družina oslavovala 14. prosince 1889. Dokonce snad nějaké jubileum. Ale byl to večer velmi veselý a na rozhojnění té veselosti byl vydán i časopis, Dlouhý stůl. Bylo to „jubilejní číslo". Pokud se pamatuji, nikdy před tím a nikdy potom už jiné číslo nevyšlo. Jediné číslo tohoto vzácného „časopisu", které dávno upadlo v zapomenutí, bylo vyplněno příspěvky členů společnosti. O takový příspěvek byl požádán i mladý tehda profesor Thomayer. Napsal jej, poslal, a příspěvek jeho byl vytištěn. Byl to referát o — pohřbu J. Thomayera! Nelze povědět, kolik účastníků tehdejšího večera si zachovalo výtisk

řečeného „Dlouhého stolu“, a kdo z nich jej zachoval, zdali při úmrtí a pohřbu slavného lékaře na žertovný ten referát vzpomněl. Vzpomněl naň přítel Bohdan Kaminský, jeden z nemnoha zbývajících členů někdejšího Dlouhého stolu u Choděry, když jsme kráčeli za pohřebním vozem, odvážejícím tělesné ostatky zesnulého do krematoria.

Profesor Thomayer, píše před osmatřiceti lety referát o vlastním pohřbu, vypočítává „nečetné ještě žijící přátele zesnulého“, kráčející za jeho rakví. Avšak většina jmenovaných účastníků, které humoristicky všelikým důstojenstvím označoval, nedožila se jeho skonu. Mnozí již dávno z nich jej předešli v říši stínů. Myslím, že po každé, když četl jméno kteréhokoli z nich v černém rámci, vzpomněl na své vylíčení pohřebního průvodu v „Dlouhém stole“ a čelo jeho se zachmuřilo. Ze jmenovaných tehda účastníků toho předstíraného pohřbu žijí toliko čtyři.

(Když jsem psal tuto vzpomínku na profesora Thomayera pro denní časopis, nedopouštělo omezené místo, abych byl citoval celý ten žertovný referát pohřební, jak dojista ve chvíli dobré nálady vytryskl z péra mladého Thomayera pro pobavení jeho přátel — i pro vlastní zábavu pisatelovu. Tu tedy jej podávám doslovně:

„V Praze, 2. prosince 1925.

Pohřeb pana J. Thomayera, druhdy profesora na někdejší české universitě, konal se s ob-

vyklou nádherou včerejšího dne o třetí hodině odpolední. Smuteční dům ve Skořápce obléhán byl od rána zvědavým obecenstvem, jež ovšem vábila spíše smuteční dekorace domu než úcta k zesnulému. Ve příčině dekorace však bez odporu dlužno vzdáti plnou chválu pohřebnímu ústavu p. K. B. Mádla a syna, který v záležitosti této plně se osvědčil. Je bez odporu jasno, že majiteli ústavu dostalo se svého času pečlivějšího vzdělání než četným jeho soudruhům. Nemůžeme však při této příležitosti jinak než upozorniti magistrát, aby všimnul sobě polosříceného domu na rohu Skořápky. Dům ten, postavený druhdy Antonínem Wiehlem, jenž svého času jako architekt a politik vynikal, je na spadnutí, a mohlo by sřícení jeho býti příčinou nevypočitatelného neštěstí.

Jak již podotknuto, vyšel průvod pohřební rázem třetí hodiny odpolední. Zahájen byl dvěma setninami priv. sboru ostrostřeleckého z Vinohrad s velitelem p. Janem Červenkou v malebném stejnokroji v čele. Řada jiných spolků kráčela za sborem tímto. Zaznamenali jsme s potěšením stepilé členy jednoty velocipedistů „Anýž". Zesnulý mistr, jehož jméno spolek nese, byl by zajisté s potěšením patřil na švarné učně umění, v němž sám druhdy tak velice byl vynikal. Dále jsme pozorovali spolek ryze vojenských vysloužilců „Machar", zábavný spolek „Brouk" s předsedou — známým sta-

řičkým humoristou panem B. Seelingem, jednotu starých mládenců s předsedou J. Slukovem — jediným žijícím pensistou N. Divadla, a mn. j.

Kolem smutečního vozu nesli akademikové palmové ratolesti a věnce. Pozorovali jsme mezi nimi pp. Vendelína, Václava, Jaromíra, Jakuba a Josefa rytíře z Hlavů, Adolfa Lišku, Bedřicha Klumpara, Bohuše Jiráka a mnohé jiné. Za rakví kráčeli nečetní ještě žijící přátelé zesnulého. Tak stařičký prof. E. Liška, všeobecně známá typická figura z ulic pražských. Čtenářům našim nebude asi známo, že oblíbený tento stařeček ve svém mládí také maloval. Obrazu, jenž mu r. 1888 shořel, dostalo se dokonce svého času hojné chvály. Zarmoucený mistr se však od té doby štětce ani netknul. Dále profesor ve výslužbě, člen panské sněmovny a předseda české akademie věd a umění pan J. rytíř z Hlavů, pan G. Schmoranz, ředitel Národního Divadla ve výslužbě, senior českých spisovatelů pan Boh. Kaminský se svou četnou rodinou, ředitel zemské banky pan J. U. C. Ladislav Klumpar a j. Průvod uzavírali profesoři university a jiní ctitelé zesnulého.

Tělesné zbytky zesnulého pochovány ve Fišerce na Vyšehradě. Při kladení rakve do hrobu zpívána po výslovném přání zesnulého oblíbená jeho kdysi píseň „Z Domažlic si holku neber“. Při zvucích této písně rozplakali se starší

přátelé zvěčnělého pp. Liška a Slukov tak usedavě, že museli od hrobu býti odvedeni.

Takovým způsobem jsme zase chudší o jednoho z nečetných současníků, kteří při zakládání české university již jako učitelé na ústavu tomto působili.

Budiž mu země lehka!")

Pro dnešního čtenáře Thomayerova referátu o „pohřbu profesora Thomayera" nejzajímavější je datum, kterým jest nadepsán: V Praze, 2. prosince *1925*. Kladl si životní lhůtu do roku 1925 — snad i tu se domníval, že nadsazuje — a přežil ji bezmála o dvě léta. V tom datu, které vzniklo nepochybně z nahodilého nápadu, bylo cosi prorockého. Ve svůj prospěch jen o dvě léta prohádal.

Ve svůj prospěch? Ta dvě léta, o která přežil, byla velikým, těžkým utrpením.

(Nár. l. v listopadu 1927.)

POSLEDNÍ VYSTOUPENÍ.

(O K. M. ČAPKOVI-CHODOVI.)

V ten památný den 28. října, kdy jsme již po deváté oslavovali vznik nové samostatnosti, spěchal jsem do obecního domu, abych se zúčastnil slavnostní schůze Národní rady. Kdosi mne cestou zastavil, pozdržel, i přišel jsem ke Smetanovu sálu, kdy již pěvci „Hlaholu" byli obě národní hymny odzpívali a kdy již počal mluviti předseda Národní rady.

Chtěl jsem postáti vzadu, abych neporušil pozornost posluchačů. Pojednou však jsem na rameni ucítil těžkou ruku, a to byla ruka K. M. Čapka-Choda, který se dostavil ještě o půl minuty později.

„Pojď dopředu!" zašeptal ke mně. „Tam je místa dost."

Pravda, byla tam ještě prázdná křesla, ale nebyl bych se odvážil procházeti úzkou uličkou. Vždy se mi zdá, že zraky všeho obecenstva bičují takového opozdilce, jenž ruší klid. Avšak Čapkův povel byl tak určitý a krom toho jeho ruka mě tak pevně svírala a táhla kupředu, že jsem chtěj

nechtěj musil za ním. Ale nedošli jsme ku předním řadám křesel. Čapek zpozoroval, že nalevo jsou dvě, tři lóže prázdny, i šeptal zase:

„Pojď do lóže!“ a již zahýbal do levé uličky, kudy se do lóží vchází.

Odpovídám šeptem:

„Lóže nejsou pro nás, kamaráde.“

„Pojď do lóže!“ opakoval svůj rozkaz.

V takovém případě je nejlépe uposlechnouti, aby dalším pobízením a zas vzpíráním nevzniklo žádné pohoršení, a tedy jdu za ním.

A jistý mladý muž — snad pořadatel — pobízí nás ochotně do lóže:

„Jen račte...“

A tak jsme se octli hned v prvé lóži u podia, ač tam ležel lístek, že je zadána. Ještě jsem se omluvil panu pořadateli:

„Až přijde, komu ta lóže náleží, hned odejdeme. Promiňte nám.“

Ale nikdo nepřišel, a tak jsme setrvali. Skoro jsem se na milého Čapka trochu hněval, že mě tam z kouta vytáhl. Nebo ještě nikdy jsem v lóži Smetanova sálu neseděl. Naproti nám jsem spatřil pana presidenta České akademie, hned v sousední lóži pana rektora university. Cítil jsem se tu na místě velmi nepravém. Ale zavinil to přítel Čapek. Ovšem Čapek-Chod měl dojista právo objeviti se na místě tak význačném. Olbřím nejen postavou, ale i veškerou svou prací literární, kterou všechny své druhy v povolání o mnoho hlav

přečníval. Generálové obyčejně bývají provázeni pobočníky — byl jsem tedy v tu chvíli Čapkovým adjutantem. Krom toho — v ten památný den byl i sám oslavencem. Byl' právě získal velikou státní cenu za nový svůj výtvor. Nuže, podívejte se na něj, na siláka K. M. Čapka-Choda! Dojista že v tom shromáždění seděli mnozí, kteří jej viděli poprvé. Ale nikdo se nenadál, že jej vidí naposled. Bylo to jeho poslední vystoupení na oči širokého obecenstva, čehož arci sám netušil.

V ten den sice již věděl, na jakou cestu se zítra v sobotu vydá, ale ani slovem se mi o tom nezmínil. Ani v redakci našeho listu, kterému bezmála po třicet let sloužil, nevěděli o tom všichni. Jen několika členům bylo povědomo, že v sobotu nastoupí do podolského sanatoria. A ještě žádal: „Neříkejte o tom nikomu."

Sám jsem o jeho tamním pobytu zvěděl až v pondělí, čirou náhodou. Šel jsem tam navštívit člena rodiny, jejž dopoledne potkal úraz na ulici a bylo nutno převézti jej do Podola. A zas jenom náhodou setkal jsem se dole ve hlavním schodišti s vrchním panem ředitelem, kterýž mne uvítal slovy:

„Vím, ke komu jdete. Ke svému redakčnímu kolegovi, k Čapkovi-Chodovi."

A tu jsem užasl.

„Jakže, on je zde? Co ho sem přivedlo?"

„Čeká jej operace."

A po několika slovech jsem zvěděl, jaké operaci se má podrobiti.

Nesmírně mě to překvapilo. Sice jsem věděl, že v posledních letech trpěl všelikým neduhem. Několik let jezdil do Karlových Var, lihových nápojů se vzdal, i kuřby se odřekl anebo jen v nepatrné míře jí holdoval. Tři dni tomu byly, co jsem jej viděl zdánlivě zdravého, nezdolného, dokonce jako výbojného, ve zmíněném shromáždění — a dnes jest v sanatoři. Na operaci!

Návštěva moje rodinná se prodloužila do večera, již jsem nechtěl starého druha vyrušovati. Taky jsem zaslechl, že je mu třeba klidu. Ale druhý den dopoledne, ve svátek Všech svatých, spěchal jsem opět do sanatoře, a sám pan vrchní ředitel mne k Čapkovi doprovodil. Jestli jsem se domníval, že jej shledám sklíčeného, mýlil jsem se. Ležel sice na pohovce, oděn županem, ale choval se živě jako vždy a bouřlivě hlaholil. Celé jeho tělo bylo v stálém pohybu, žádnému údu nedal na chvíli odpočinouti. Byl pln žertu a smíchu, pln ironie a satiry jako ve všem svém životě. Přednášel mi o všelikých nemocech, vyslovil řadu latinských názvů, pochlubil se, kterak mnoho lidí vyléčil. Vše s takovou živostí a znalostí organismu lidského a pochodu nemocí, až k němu vrchní ředitel s úsměvem zvolal:

„Ale, příteli, vy toho víte víc než my doktoři! K čemu vám třeba lékařů?“

A pak tedy mi vyložil svůj neduh, jak se

jeho domněnce jevil. Prý jakýsi polyp, a dokonce o něm věděl, že má podobu rukavice a jak se v jeho útrobách chová. A když pan ředitel na chvíli odešel, řekl ke mně:

„Víš, měli mě už včera položit na stůl, ale ještě jsem jim nebyl dost vypláchnut. Nesmím jíst a považ si, připravuje mě na tu operaci dívka, sestra ošetřovatelka — pečuje o mne jako matka — no, ano, když je člověk kmetem, ocítá se v jakémsi stadiu bezpohlavnosti. Tam to každý z nás přivede."

A smál se všemu tomu, smál tak upřímně, jako by se chystal na výlet. Když jsem odcházel, vzchopil se s pohovky čile jako junák, stiskl mi ruku, až mne prsty zabolely, a doprovázel mě až ke dveřím, ba ze dveří. Nedal jinak.

„Kdy to bude?" otázal jsem se na rozchodu.

„Zítra — vždyť jsem tu již od soboty. A pak tedy — —"

„Pak tě asi za dva dni navštívím. Bude ti třeba klidu. Sotva by mi dříve k tobě dovolili."

Ještě stisknutí ruky, upřímné, svíravé — a vnutil jsem ho do světnice. A tak tedy jsem jej viděl plna smíchu a žertu naposled. Nebo o dva dny později večer vydechl silnou duši svou. Srdce bylo slabší než ona.

Tak za pevným, statným Chodem profesorem Thomayerem odešel druhý z toho rodu Chodů. Odešli, když byli navršili práce své tolik,

že se nad jejich jmény tyčí jako veliká mohyla, hlásající do daleka budoucna:

„Tu pode mnou tlí popel dvou věrných synů starých Chodů, kteří jako jejich předkové sloužili českému rodu a vlasti do poslední chvíle své! Paměť jejich jména nevyhasne.“

(Nár. listy v listopadu 1927.)

O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH

KNIHA DROBNÝCH VZPOMÍNEK. II.

OBSAH

POZDRAVME SE, ŘEKNĚME SI SLŮVKO 11
MOMENTKA ZE STARÉHO ALBA. (Jakub Malý.) . 17
ARNOŠT A BĚLINKA čili „TOHO NEJSEM POVĚDOM!“ 25
O DOKTORU ALOISU KRÁSOVI 32
O UŠLECHTILÉM KNĚZI FR. DOUCHOVI 42
ŠLI JSME Z BÁLU . . . (Kterak Jakub Arbes uměl vyprovázeti.) 55
MUŽ S AUTOMATEM V HLAVĚ 66
O ŠLECHTICKÝ ERB A JMÉNO 74
TĚŽKÁ CHVÍLE DIVADELNÍHO ŘEDITELE . . . 84
ZA FRANTIŠKEM BÍLÝM 96
ZA STARÝM BOJOVNÍKEM 107
K ŠEDESÁTCE VETERÁNA DIVADELNÍKA A VOJÁKA 113
O STARÉM HERCI, DIVADELNÍM ŘEDITELI A PRAŽSKÉM ZPĚVÁČKU 116
O dvou českých humoristech:
1. JUDr. AUGUST NEVŠÍMAL 122
2. KAREL ŠÍPEK 140
KTERAK PEŠKA-ŠÍPEK POSEČKAL NA MÍSTO ŘÍDÍCÍHO 160

O JEDNOM HUMORISTOVI NĚMECKÉM 164
PROČ PAN VLÁDNÍ RADA DEDERA PROPUSTIL „JULIA CÉSARA“ BEZE ŠKRTŮ 173
O ČESKÉ PĚVKYNI V CIZINĚ 181
NA PRAHU JUBILEJNÍHO TÉHODNE 193
ZE VZPOMÍNEK NA NERUDU:
O jeho osobnosti 207
Neruda a Národní divadlo 219
Neruda dlužníkem 222
Z Nerudovy trafiky 231
POSLEDNÍ VÝPRAVA K. V. RAISA 237
SPLNĚNÁ PŘEDPOVĚĎ. (O Prof. Dru Thomayerovi.) 247
POSLEDNÍ VYSTOUPENÍ. (O K. M. Čapkovi-Chodovi.) 256

SEBRANÉ SPISY KARLA LEGERA

vycházejí v sešitech po Kč 2·50.

Dosud vyšlé svazky:

I. **Loupežníci na Chlumu.** (Fantastický román.) **Nevěsta.** (Novella z venkovského života.) 2. vydání Kč 26·—

II. **Tři švadlenky.** (Kniha povídek.) 2. vydání . . „ 18·—

III. **Podivná příhoda inženýra Vejvody.** (Povídka z Polabí) . . . . . „ 10·80

IV. **Augustin Fojtík.** (Román učitelského pomocníka) „ 11·60

V. **Verše. — Zapomenuté sny. — Tři povídky.** (Svazek básní) . . . . . „ 10·—

VI. **Suchý čert.** (Historie z XVIII. století.) Znovu vychází v sešitovém vydání po Kč 2·50 ve 14denních sešitech.

VII. **O umění, umělcích a hladové Pavlíně.** (Humoristický román) . . . . . „ 20·—

VIII. **Kdo tu?** (Román) . . . . . „ 21·—

IX. **O starém lakomci.** (Kniha povídek) . . . . . „ 21.—

X. **Vendulka, husarka malá.** (Satirický román) . „ 24·—

XI. **Z Poetických Besed.** (Výpravné básně, uveřejněné v Nerudových Poetických Besedách) . . . . . „ 28·—

XII. **V plamenech.** (Historické povídky kolínské.) Poctěno státní cenou . . . . . „ 24·—

Možno koupiti u všech knihkupců.

NAKLADATEL F. TOPIČ, KNIHKUPEC

v Praze I., Národní 11.

Tiskem Unie v Praze. 1928.

BINDING DEPT. NOV 3 1972

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG 5038 H45 1905 dil 33

Herrmann, Ignát
Sebrané spisy